

PIĆANSKA ŽUPNA KRONIKA (1812. – 1832.)

Priredili:
Jakov Jelinčić
Elvis Orbančić
Teodora Fonović Cvijanović

DRŽAVNI
ARHIV
U PAZINU

Piċanska ŷupna kronika (1812. – 1832.)

Posebna izdanja 60 / Državni arhiv u Pazinu

Izdavač:

Državni arhiv u Pazinu, Vladimira Nazora 3, HR-52000 Pazin

Suizdavači:

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,
Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, HR-10000 Zagreb

Općina Pićan, Pićan 40, HR-52332 Pićan

Za izdavača:

Mirela Mrak Kliman

Za suizdavače:

akademik Dario Vretenar, glavni tajnik
Dean Močinić

Urednik:

akademik Robert Matijašić

Recenzenti:

akademik Stjepan Ćosić, dr. sc. Damir Karbić,
dr. sc. Lejla Nakaš, dr. sc. Lina Pliško

Tajnica:

Anamarija Kurelić

Lektorica:

Orijana Paus

Korektorica:

Kristina Varda

Tehnički urednik:

David Ivić

U tekstu se koriste ilustracije rukopisa Pićanske župne kronike i dodatka na hrvatskome jeziku.

ISBN 978-953-7640-58-3

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Sveučilišne knjižnice u Puli,
pod brojem 160212028.

Tiskano u travnju 2025.

DRŽAVNI ARHIV U PAZINU
HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli
OPĆINA PIĆAN

Pićanska župna kronika (1812. – 1832.) s dodatkom na hrvatskome jeziku

Priredili:

Jakov Jelinčić, Elvis Orbanić, Teodora Fonović Cvijanović

OPĆINA PIĆAN

Pazin, 2025.

Sadržaj

Elvis Orbanić / <i>Historiografska bilješka uz Pićansku župnu kroniku (1812. – 1832.)</i>	5
Jakov Jelinčić / <i>Karakteristike rukopisa</i>	23
Teodora Fonović Cvijanović / <i>Jezik hrvatskoga teksta dodataka uz Pićansku župnu kroniku (1812. – 1832.)</i>	27
Elvis Orbanić / <i>Regeste</i>	45
Jakov Jelinčić / <i>Prijepis rukopisa</i>	49
<i>I. Kronika</i>	51
<i>II. Dodatak na hrvatskome jeziku</i>	93
Elvis Orbanić / <i>Biografski vodič</i>	113
<i>Slikovni prilozi</i>	145

Historiografska bilješka uz Pićansku župnu kroniku (1812. – 1832.)

Uvod*

Kronike su kruh i maslac srednjovjekovnoga povjesničara.¹ Ta tvrdnja tek nešto manje vrijedi pri ocjenjivanju važnosti ove vrste povijesnih vrela za povjesničare koji se bave kasnijim razdobljima pa sve do najnovijeg doba. Premda se brojnost sačuvanih arhivskih vrela od 16. stoljeća nadalje tijekom prolaska vremena sve više povećava, kronike su i dalje značajan izvor podataka za historiografska i njoj bliska humanistička istraživanja. Svoju naročitu znanstvenu valorizaciju kronike su zadobile krajem 20. stoljeća osnivanjem, primjerice, međunarodnoga i interdisciplinarnoga znanstvenog društva, kao i pokretanjem specijaliziranoga časopisa za njihovo proučavanje.²

Pojam kronike proizlazi iz grčkoga jezika χρονικά, prema χρόνος, sa značenjem „vrijeme“.

Kronika je kao naziv za pripovjedni, kronološki oblikovan povijesni izvor, u kojem autor prikazuje prošle događaje, bila uobičajena tijekom srednjega vijeka u Bizantu, a na europskom je Zapadu prevladavao naziv godišnjaka ili anala u kojima je pisac, analist, kronološki bilježio događaje iz dana u dan ili

* Ovaj je prilog dijelom nastao temeljem Sporazuma o znanstvenoj suradnji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te Austrijske akademije znanosti zahvaljujući kojem sam imao priliku istraživati u bečkim knjižnicama i arhivima. Posebnu zahvalnost dugujem akademiku prof. dr. sc. Oliveru J. Schmittu iz Austrijske akademije znanosti i pokojnom voditelju Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU-a u Rijeci, Područne jedinice u Puli, prof. emeritusu Miroslavu Bertoši na njihovoj potpori.

¹ Graeme DUNPHY (ur.), *The Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, vol. I., Brill, Leiden-Boston, 2010., Preface, str. 7.

² Riječ je o *The Medieval Chronicle Society* te o časopisu *The Medieval Chronicle*. O njima više na <https://medievalchronicle.org/> (pristupljeno 30. 1. 2024.).

iz godine u godinu, pa se ponekad takav sadržaj naziva i ljetopisom.³ Tako jedna od najstarijih kronika hrvatskoga srednjovjekovlja u historiografiji nosi naslov *Ljetopis popa Dukljanina*.⁴ Također nezaobilazno djelo za to razdoblje hrvatske povijesti jest djelo autora Tome Arhiđakona (*Historia Salonitana*), u starijoj historiografiji također nazivano kronikom, iako pripada literarnoj vrsti *gesta episcoporum*.⁵ Neke od bitnih karakteristika srednjovjekovne kronike jesu: da su djelo jednoga autora, sažetijega ili opširnijeg pripovijedanja bez zaokruženosti jer nema kraja pripovijesti, a obavijesti koje donose, prekidaju se za autorova života ili trenutkom njegove smrti.⁶

Već prethodno citirani naslovi medijevalnih kronika ovih područja kazuju da je njihovo autorstvo bilo u domeni crkvenih osoba. Tridentski je sabor (1545. – 1563.) među svoje dekrete uvrstio obvezu župnika da sastavljaju i vode posebne knjige evidencija. To je bio povod za razradu crkvenih odredbi glede arhiva, što se prije svega dogodilo na biskupijskim i provincijskim sinodama, koje su raspravljale i pretočile tridentske odluke u praksu uspostavljajući više ili manje iscrpna pravila u pogledu organizacije i čuvanja crkvenoga arhivskog gradiva svojih područja.⁷ Usredotočimo li se na Pićansku biskupiju, jedina sačuvana vijest o održanoj sinodi, koja seže u 1594. godinu, u svojim zaključcima ne donosi podatke o ponašanju klerika glede arhiva, kao ni pisanja kronika.⁸

Koliko su kronike relevantna vrela za proučavanje crkvenih i društvenih tema razdoblja i nakon 16. st., svjedoči podatak o njihovoj suvremenoj va-

³ *Hrvatska enciklopedija*, s.v. kronika (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/kronika>, pristupljeno 30. 1. 2024.).

⁴ Eduard PERIČIĆ, *Sclavorum regnum Grgura Barskog. Ljetopis popa Dukljanina*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

⁵ Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL, *Toma Arhiđakon i njegovo djelo. Rano doba hrvatske povijesti*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2002., str. 43.

⁶ Mirjana GROSS, *Suvremena historiografija. Korijeni, postignuća, traganja*, Novi Liber; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1996., str. 40.

⁷ Emanuele BOAGA, »Archivi ecclesiastici I«. (<https://www.storiadellachiesa.it/glossary/archivi-ecclesiastici-e-la-chiesa-in-italia/>, pristupljeno 30. 1. 2024.).

⁸ Ivan GRAH, »Izvjestaji pićanskih biskupa Svetoj Stolici (1589-1780)«, *Croatica Christiana per diodica*, vol. 4 (1980.) 6, str. 17–18; Velimir BLAŽEVIĆ, *Crkveni partikularni sabori i dijecezanske sinode na području Hrvatske i drugih južnoslavenskih zemalja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2012., str. 165.

lorizaciji u integralnom ili parcijalnom objavljivanju. Tijekom ranoga novog vijeka značajan je broj osoba i izvan kruga plemstva i svećenstva sastavljao rukopisne kronike pokazujući živo zanimanje za bilježenje događaja iz svojega života.⁹

Osim župnih kronika, treba spomenuti i samostanske kronike. Na području Hrvatske u posljednjih je tridesetak godina kritički objelodanjen niz kronika franjevačkih samostana iz 18. stoljeća.¹⁰

Od odluka viših crkvenih vlasti glede vođenja župnih kronika ovih širih prostora poznata je ona s kraja 19. stoljeća kada je J. J. Strossmayer (1849. – 1905.) za svoju biskupiju naložio svim župnicima pisanje župnih kronika, a 1901. od njih je zatražio da naprave prijepise kronika do 1850. godine i pošalju ih u tada Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti.¹¹

Suvremene župe posjeduju župnu kroniku koja se, ovisno o tradiciji i podneblju, može različito nazivati: Župna spomenica, Liber memorabilium, Liber memorialis, Memorial, Povijest župe, Ljetopis župe.¹² Autor rukopisa pićanske župne kronike iz početka 19. st. naziva je *Memoria*.

U dokumentu *Pastoralna funkcija crkvenih arhiva*, što ga je objavilo Papinsko povjerenstvo za crkvena kulturna dobra 1997. godine, upućuje se biskupske konferencije da potiču izrade kronika događanja pojedinih cr-

⁹ Brodie WADELL, »Writing History from Below: Chronicling and Record-Keeping in Early Modern England«, *History Workshop Journal*, 85 (2018.), str. 239–264; Judith POLLMANN, »Archiving the present and chronicling for the future in Early Modern Europe«, *Past and Present*, Supplement 11 (2016.), str. 231–252.

¹⁰ Josip BARBARIĆ (priredio), *Kronika franjevačkog samostana u Brodu na Savi I (1706-1787)*, Matica hrvatska, Ogranak Slavonski Brod – Franjevački samostan Slavonski Brod – Povijesni arhiv Slavonski Brod, Slavonski Brod, 1995.; Josip BARBARIĆ (priredio), *Ljetopis Franjevačkog samostana u Šaregradu I (1683-1853)*, Franjevački samostan Šaregrad, Šaregrad, 2002.; Šime DEMO i sur. (priredili), *Zapisnik Franjevačkog samostana u Našicama, knjiga I (1739.-1787.)*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb – Zavičajni muzej Našice – Franjevački samostan sv. Antuna Padovanskog u Našicama – Grad Našice, Našice, 2010.; Ladislav DOBRICA – Ivana POSEDI (priredili), *Kronika franjevačkog samostana u Vukovaru. Knjiga I (1722.-1780.)*, Državni arhiv u Vukovaru – Franjevački samostan Vukovar – Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Vukovar, 2020.

¹¹ Antun JARM, »Župna kronika«, *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije: časopis za pastoralnu orijentaciju*, 5 (1998.), str. 324.

¹² JARM, »Župna kronika...«, 324.

kvenih tijela „s ciljem da se pruži okvirna referencija za pristup sabranoj dokumentaciji, tj. arhivskome gradivu“.¹³

Status animarum, stanje duša ili staležnik, kako se sve naziva, jedna je od crkvenih knjiga evidencija, uz one krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih. Unutar knjige Stanja duša župe u Pićnu iz 1807. godine, koja je izvorno pohranjena u njezinoj pismohrani (*Liber status animarum Ecclesiae Regiae Pareciae Decanalıs Petinensis 1807.*),¹⁴ zabilježeno je još jedno vrelo od izuzetna značaja za povijest ne samo ovoga srednjoistarskoga mjesta. Radi se o kronici župe koju je zapisivao Ivan Antun Težak, kako to osobno navodi u njezinu uvodnom dijelu, koja se ovdje objavljuje pod naslovom *Pićanska župna kronika (1812. – 1832.)*.

Istarske župne i samostanske kronike te svećenički dnevnički zapisi

Istarski poluotok ne obiluje zapisima koje historiografija poznaje pod pojmom kronika. Barem je tako kad je u pitanju razdoblje feudalne epohe, a i rijetke su objavljivane.¹⁵ Dosad je objavljeno nekoliko izvrsnih informativnih arhivskih zapisa toga tipa kojima su autori crkvena lica. Prema dosadašnjim saznanjima najstarije podatke donosi *Boljunska kronika* koja kao glagoljski rukopisni zapis bilježi događaje od oko 1400. do 1622. godine. U njoj su bilješke ne samo o Boljunu nego zahvaća puno širi prostor Istre, ostale hrvatske krajeve, u nekoliko navrata dotiče se austrijske carske obitelji te zapisuje i nekoliko događaja u Kranjskoj i Venetu, i to uglavnom

¹³ Papinsko povjerenstvo za crkvena kulturna dobra, *Pastoralna uloga crkvenih arhiva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014., str. 30.

¹⁴ U Državnom arhivu u Pazinu, HR-DAPA-861 Zbirka preslika gradiva iz arhiva i ustanova Republike Hrvatske, 1.2., ZM34K-222 *Status animarum* Pićan 1785., DVD 18).

¹⁵ Neki su gradovi u zapadnoj Europi imali dugu tradiciju sastavljanja kronika, poput Augsburga u Njemačkoj, Bristola u Engleskoj, Valencije u Španjolskoj (POLLMANN, »Archiving the present...«, 231). Antonio Angelini (1798. – 1863.) kao laik i publicist nastavio je obiteljsku tradiciju pisanja rovinjskih kronika. Manji je broj tekstova objavio za života, a neki su publicirani tek u drugoj polovini prošlog stoljeća (Giovanni RADOSSI – Antonio PAULETICH, »Compendio di alcune Cronache di Rovigno di Antonio Angelini«, *Atti CRS*, 6 (1975. – 1976.), str. 246–374; Giovanni RADOSSI, Antonio PAULETICH, »Repertorio alfabetico delle Cronache di Antonio Angelini«, *Atti CRS*, 7 (1976.–1977.), str. 205–424).

„morijske“, tj. pomore od kužnih bolesti. Spomenuti zapisi nalaze se u početnim dijelovima dviju rukopisnih bratovštinskih knjiga čiji su autori tri boljunska svećenika.¹⁶ Grdoselska kronika, što je rukopis na talijanskom jeziku s podacima o podizanju nove crkve u toj župi, obuhvaća razdoblje od 1680. godine do prvoga desetljeća 19. stoljeća. Ona je zabilježena unutar jednoga sveščića naslovljenoga *Quaderno della Madonna di Salute*.¹⁷ Ostali župni kroničarski zapisi koji su objavljeni, odnose se na 19. stoljeće. Tako je tiskom objelodanjena kronika dramatičnih zbivanja u Žminju s početka 19. stoljeća¹⁸ te s kraja stoljeća o župi Gologorica iz pera tamošnjega župnika Žvačka, inače Čeha.¹⁹ Iz 20. stoljeća objavljeni su ulomci samostanskih kronika iz Pazina²⁰ i Pule.²¹ Objavljene „uspomene“ i dnevnički zapisi župnika/svećenika premda ne pripadaju žanru kronike, s njome su metodološki povezani kronološkim izlaganjem sadržaja, u potonjem slučaju osobno (pro)življenoga, pa i ovi imaju visoku dokumentarnu vrijednost za pojedine istarske mikrolokalitete te za ovaj kraj u cjelini.²²

¹⁶ Radi se o knjigama: *Računi od dot crekvenih (1595-1660)* i *Knjiga oltara bratovštine sv. Roka (sv. Katarine i sv. Blaža) iz Boljuna (1595-1663)*. Rudolf STROHAL, »Anali ili kronika boljanskog plovana Vincenca Frljanica i njegova nastavljaja Ivana Križmanica«, *Kršćanska škola*, XVII (1910.) 1-2, Zagreb, str. 23–28; Anđelko BADURINA, *Boljanski glagoljski rukopisi*, Posebna izdanja Historijskog arhiva Pazin, Glagoljski rukopisi, Pazin, 1992.; Dražen VLAHOV, *Boljunska kronika*, Errata corrige, Poreč, 2006.

¹⁷ Branko FUČIĆ, »Grdoselska kronika«, *Vjesnik istarskog arhiva*, 2-3 (1992. – 1993.), Pazin, 1994., str. 137–164.; *Grdoselska kronika: o 350. obljetnici rođenja njenog začetnika Vinka Pikota i 300. obljetnici njegove oporuke*, priredio i bilješkama popratio Dragutin DOMŠIĆ; transkripcija i prijevod Branko FUČIĆ, »Josip Turčinović“ d. o. o., Pazin, 2002.

¹⁸ Miroslav BERTOŠA, »Glad i kriza mortaliteta god. 1817: istarski mikrokozmos i evropski kontekst (Obavijest o arhivskim sondiranjima i metodama elaboracije. Prethodne teze za buduću raspravu)«, *Rad JAZU*, 445 (1989.), str. 48–50).

¹⁹ Miroslav BERTOŠA, *Etos i etnos zavičaja*, Čakavski sabor; Istarska naklada; »Otokar Keršovani«; Edit; Centro di ricerche storiche, Pula – Rijeka, 1985., str. 228–244.

²⁰ Alfonz ORLIĆ (priredio), *Iz kronike franjevačkog samostana u Pazinu (2. kolovoza 1943. – 13. lipnja 1945.)*, »Josip Turčinović“ d. o. o., Pazin, 2008.

²¹ Ljudevit Anton MARAČIĆ, »Appunti cronacali del convento di S. Francesco di Pola (1947-1991)«, *Quaderni*, XVIII (2007.), str. 103–157; Lodovico Antonio MARAČIĆ, »Il convento di San Francesco a Pola: Il diario dei frati Padovani (1937-1947)«, *Quaderni*, XX (2009.), str. 101–124.

²² Božo MILANOVIĆ, *Moje uspomene*, Istarsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda u Pazinu – Kršćanska sadašnjost, Pazin, 1976.; Bruno KRAJCAR (urednik), *Ivan Krajcar svećenik*, Matica hrvatska, Ogranak Umag, Umag, 2008., str. 9–45; Stjepan CEK,

O autoru Pićanske kronike

Rukopis kroničarskih zapisa iz Pićna, koji je objavljen u ovoj monografiji,²³ autorsko je djelo župnika ove župe Ivana Antuna Težaka.²⁴ Na kraju se grafički posebno izdvojenoga uvodnog dijela rukopisa osobno potpisuje kao autor teksta. Težak rabi 3. lice jednine kada zapisuje podatke što se vezuju za njega osobno. Iznimka je bila jedino u slučaju zapisa o otkriću neraspadnutoga tijela jednoga pićanskog biskupa kada piše u 1. licu jednine naglašavajući time svoju ulogu u ovom otkriću, što je prouzročilo značajniji odjek u vjerskom životu Pićanštine.

Kršten je 23. rujna 1776. godine u Pićnu po rukama svećenika Ivana Martinčića iz Gračišća. Bio je sin Matije (*Mathia Tesach*) i Uršule Šestan (*Sestan*), a kumovi su mu bili iz Gračišća: Franjo Martinić i Ivana Martinić, supruga župana Jerbule (*Jerbulla*).²⁵ Imao je i brata Vinka (*Vincenzo*).²⁶ Prema zapisima iz ove kronike saznaje se da je Težak studirao teologiju u Grazu, gdje mu je jedan od profesora 1798. godine bio Josip (*Giuseppe*) Süstel. Bio je i član Agronomskoga društva Gorice (*Societatis agrariae Goritiensis*), pa će tijekom svoga župnikovanja kao pasionirani agronom s nizom detalja opisivati stanje u poljoprivredi Pićanštine i šire. Tako će, primjerice, navesti da je zbog velike količine vode 1815. sagnjio sav krumpir. Težak ga bilježi riječima *patate/krompir* čime ukazuje, osim na vlastitu jezičnu pluralnost,

Uspomene na svećeničke godine u Istri, 1937.-1936., Glas Koncila – Matica hrvatska, Ogranak Lanišće, Zagreb, 2013.; Ilija JAKOVLJEVIĆ (priredio), *Duhovni dnevnik Bl. Miroslava Bulešića, svećenika i mučenika*, „Josip Turčinović“ d. o. o.; Porečka i Pulska biskupija, Pazin, 2017.

²³ Rukopis je prethodno objavljen u Zborniku Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Jakov JELINČIĆ – Elvis ORBANIĆ – Pićanska župna kronika, (1812. – 1832.), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 38 (2020.) 1, str. 269–317.

²⁴ Ivana Težaka kao pićanskoga župnika i značajnijega aktera političkih događaja Istre spominje B. Milanović. (Božo MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod u Istri, knjiga I. (1797-1882)*, Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1991., str. 42, 74).

²⁵ Državni arhiv u Pazinu, HR-DAPA-861 Zbirka preslika gradiva iz arhiva i ustanova Republike Hrvatske, 1.2., ZM34K-222 Matična knjiga krštenih Pićan (1756. – 1784.), DVD 18, M01074812.

²⁶ Više podataka o životu i djelovanju I. A. Težaka moguće je saznati iz fonda Pazinske knežije pohranjenoga u Državnom arhivu u Pazinu (HR-DAPA-12 Pazinska knežija [1539] 1571/1848 [1849/1937]).

i na hrvatski naziv koji je izvjesno bio udomaćen u ovome kraju. Autorova kulturološka uronjenost u hrvatsku etničku sredinu iščitava se iz dodatka molitava, zapovijedi i uputa o kršćanskome životu što ih je zapisao na kraju knjige Stanja duša na onodobnom hrvatskom jeziku.

Težak je bio osjetno naklonjen austrijskoj državi, a nesklon Francuskoj. Taj se emocionalni naboj iščitava upravo iz redaka ovdje objavljene kronike.²⁷ Na njega francuska vlast nije ostavila nimalo dobar dojam. Navodi kako je trgovina u njihovo vrijeme bila uništena, da su obrti zamrli (*arti avilite*), novac je postao rijetkost, a službenici, poznati kao *gens d'armer*, koji su trebali predstavljati neku vrstu policije, ponašali su se svojevolumno utjerujući strah i u najmirnije građane (*il piu quieto cittadino*). Težak u opisivanju Napoleonova poraza u Rusiji iz rujna 1812. godine kao da poentira svoj protunapoleonski stav riječima: „...plamen Moskve poništio je općenito mišljenje o univerzalnoj Francuskoj Monarhiji“ (*...le fiamme di Mosca annihilarono la colossale opinione dell'universal Monarchia Francese*). Ovdje iznesen loš stav jednoga župnika prema francuskoj vlasti u Istri bio je zapravo odraz istoznačne percepcije u stanovništvu.²⁸

Težak pisanjem u Kronici sugerira čitatelju vlastiti ugled što ga je uživao ne samo u središnjoj Istri. U vrijeme Francusko-austrijskog rata 1809. godine bio je kao upravitelj župe Pićan izaslanik ove općine, uz Jakova De Franceschija iz Gologorice, austrijskom caru Franji I. (*1768. +1835.) u Tátu, gradu na sjeverozapadu Mađarske, gdje ih je primio u audijenciju sam car Franjo i njegovi najbliži suradnici 26. listopada već u 7 sati ujutro. Težakov društveni značaj potvrđuje u Kronici opisana epizoda careva posjeta Istri iz svibnja 1816. godine. Naime, dana 12. svibnja kada je iz Pule prema Pazinu išao car Franjo I., na granici između Žminja i Svetvinčenta napravljen mu je slavluk ukrašen zelenikom. Dočekan od brojnih žitelja s usklicima oduševljenja i pljeskom, uime naroda i istarskog klera (*a nome del popolo e clero istriano*) kratko mu se obratio upravo župnik Težak. Istoga dana u večernjim satima car će ga primiti u audijenciju u pazinskom kaštelu na

²⁷ Težakov suvremenik, austrijski službenik i književnik Maximilian Fischl u svom putopisnom djelu o Istri, čiju je zapadnu obalu obišao 1800. godine, pak iskazuje svoje nesimpatije prema Veneciji (Miroslava DESPOT, »Maximilian Fischl o Istri 1800. godine«, *Jadranski zbornik*, 11 (1981.), str. 312).

²⁸ Usp. MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod*..., str. 42.

pola sata zajedno s predstavnicima kòmunu Pazinske knežije. Kasnije ih je primio ministar i kancelar Procop Lažanský von Bukowa (*1771. +1823.). Prilikom posjeta Pazinu car je nazočio završetku gradnje spomenika na trgu ispred franjevačkoga samostana, koju su financirale privatne osobe te pazinski grof. Caru je taj spomenik predstavio kanonik Težak, a na skupu je, prema bilješci kroničara, nazočilo brojno mnoštvo.²⁹ Težak je održao govor u Pazinu i prilikom drugoga posjeta cara Franje Istri do kojeg je došlo 1832. godine.

Uz župničku i dekanatsku službu u Pićnu Težak je bio počasni kanonik Sv. Justa u Trstu. Zacijelo vođen ovim Težakovim službama i ugledom, biskup Antonio Leonardis (1821. – 1830.) prilikom pastoralnoga ophoda Tršćanske biskupije 1823. godine uključio ga je u pratnju kao svoga pomoćnika. Dekan Težak pratio je biskupa po svim trima istarskim dekanatima te po Kastavskom dekanatu. Iz vizitacije se vratio u Pićan nakon gotovo dva mjeseca odsutnosti iz župe.

Težak je umro 9. rujna 1837. godine od moždanoga udara (*apoplexia* tj. *apoplexia*),³⁰ u dobi od 61 godine, a pokopao ga je Antun Skubla (*Scubla*),³¹ gračišćanski župnik.³² Sudeći prema netom citiranim zapisima iz matičnih

²⁹ O ovom događaju u Pazinu vidjeti i: Franjevački samostan Pohođenja Marijina u Pazinu. Pismohrana samostana. Kronika franjevačkog samostana, str. 37–38. Zahvaljujemo dr. sc. fra Darku Tepertu, negdašnjem gvardijanu ovog samostana, na susretljivosti prilikom istraživanja. Crtež toga spomenika napravio je suvremenik Pietro Nobile, koji je 1816. pratio cara Franju I. na njegovu putu po Istri (Marijan BRADANOVIĆ, *Istra iz putnih mapa Pietra Nobilea*, Humanističko društvo Histria; Državni arhiv u Rijeci – Povijesni i pomorski muzej Istre, Koper-Capodistria, 2016., str. 22, 105, 106).

³⁰ Apopleksija je star i internacionalan izraz (ili njegovi ekvivalenti apoplektički napad ili iktus) koji danas uglavnom znači moždani udar (Jacques POIRIER, Christian DEROUESNI, »Apoplexy and Stroke«, u: Kenneth F. KIPLE (ur.), *The Cambridge World History of Human Disease*. Cambridge University Press, Cambridge, 1993., str. 584).

³¹ U Gračišću su 1945. živjele dvije osobe prezimena Skubla (Josip ROGLIĆ et al., *Cadastre national de l'Istrie d'après le Recensement du 1er Octobre 1945.*, Edition de l'Institut Adriatique, Sušak, 1946., str. 243).

³² 9. septembris 1837. Reverendissimus Dominus Joannes Antonius Tesach Canonicus honorarius Cathedralis Ecclesiae Tergestinae, Parochus, Decanus, Inspector Districtualis Scholarum, Consiliarius Consistorialis, et Membrum Societatis agrariae Goritienensis. Sanctissimi Sacramenti provisorius. (Državni arhiv u Pazinu, HR-DAPA-861 Zbirka preslika gradiva iz arhiva i ustanova Republike Hrvatske, 1.2., ZM34K-222 Matična knjiga umrlih Pićna (1776. – 1860.), DVD 19, M01075932.).

knjiga, razvidno je njegovo podrijetlo iz Pićnu susjedne župe, iz Gračišća. Može se pretpostaviti da se obitelj preselila u Pićan, ali je rodbinski vezana uz Gračišće, što je bio mogući razlog da je Težaka i pokopao upravo gračišćanski duhovnik.

Pićanska župa u kolopletu zbivanja krajem 18. i početkom 19. stoljeća

Vremensko razdoblje obuhvaćeno pićanskom župnom kronikom u europskom kontekstu predstavlja po društvo naročito tegobno vrijeme velikih revolucionarnih prevrata, ratova, bolesti i, posljedično tome, gladi i velike smrtnosti.³³ Zaustavimo li se samo na politično-upravnoj razini, Istra je u tome razdoblju prošla svoj put značajnih prekrajanja granica – propast Mletačke Republike koja je stoljećima vladala većim dijelom Poluotoka – uspostava prve austrijske uprave pa francuska kratkotrajna vlast (1805. – 1813.) te konačno njezino potpadanje pod drugu austrijsku upravu, što će trajati do kraja Prvoga svjetskog rata.³⁴

Ključne su promjene pogađale Težakovo pićansko razdoblje i kad je crkveno-teritorijalni ustroj u pitanju. Područje je Pićanske biskupije, ustanove kasnoantičkoga postanja i višestoljetnoga trajanja,³⁵ njezinim utnućem

³³ Za kronološki pregled događaja vidjeti Ivo GOLDSTEIN (ur.), *Kronologija: Hrvatska, Europa, svijet*, Novi liber, Zagreb, 1996., nepaginirani dio od 1788. do 1832. godine. Za pregled međunarodne političke povijesti toga razdoblja vidjeti Paul W. SCHROEDER, *The transformation of European politics 1763-1848*, Oxford University press, Oxford, 1996. Za ostale aspekte opće povijesti upućuje se na: Ivo GOLDSTEIN (ur. hrvatskog izdanja), *Povijest 12. Kolonijalizam i građanske revolucije; Povijest 13. Napoleon, restauracija i revolucionarna kretanja (1800.-1848)*, Jutarnji list, Zagreb, 2008.

³⁴ Povijest je Istre u sintezama hrvatske povijesti od 1813. do 1848. do novijega vremena bila slabije zastupljena (Marino MANIN, *Zapadna Istra u Katastru Franje I. (1818.-1840)*, Srednja Europa, Zagreb, 2006., 46–48). Za povijesni pregled širega sadržajnog dohvata vidjeti: Marino MANIN, »Istra u 19. stoljeću«, u: Vlasta ŠVOGER – Jasna TURKALJ (ur.), *Temelji moderne Hrvatske. Hrvatske zemlje u „dugom“ 19. stoljeću*. Matica hrvatska, Zagreb, 2016., str. 437–454; Nevio ŠETIĆ, »Istra u 19. stoljeću«, u: Marko TROGRLIĆ – Nevio ŠETIĆ, *Hrvatska povijest u 19. stoljeću. Dalmacija i Istra u 19. stoljeću*. II. izdanje, Leykam international, Zagreb, 2021., str. 149–172.

³⁵ Tema Pićanske biskupije zaokupila je stručnu javnost dosad tek jednim zbornikom radova te pokojom kraćom studijom. Jedan je od razloga tomu i vrlo slaba očuvanost arhivskoga gradiva kojem je ova institucija bila stvarateljem tijekom svoje milenijske trajnosti (Robert MATIJAŠIĆ (ur.), *Pićanska biskupija i Pićanština*, Državni arhiv u Pazinu, Posebna izdanja, sv. 23, Pazin, 2012.).

potpalo pod Gradiškansku biskupiju, a od trenutka njezina ukinuća (1791.) prelazi pod Tršćansku biskupiju kojoj će nešto kasnije biti sjedinjena Koperska biskupija (1828.).³⁶ U smislu metropolije Pićanština je do 1788. bila pod Goričkom, potom do 1807. pod Ljubljanskom metropolijom, a zatim do 1830. neposredno je podložna Svetoj Stolici. Gorica je bila sjedište metropolita i za ovaj prostor od 1830. do 1947. godine.³⁷ Dio je navedenih promjena evidentiran i u Težakovim kroničarskim zapisima.

Pićanska je biskupija, kao jedina biskupija sa sjedištem u središnjoj Istri, imala svoju katedralu upravo u Pićnu. Osim biskupskoga sjela ovo je mjesto, dakako, bilo sjedište katedralnoga kaptola i župe. U godini ukinuća biskupije (1788.) u Pićnu tijekom vizitacije zatečena su dva svećenika na položaju kanonika, i to: don Franjo Matej Franković, kanonik primicerij i imenovani župnik, te don Pompej Disma Martinić. Kao kooperator djelovao je don Gašpar Lupetina. U Pićnu su tada još bila i dva nadarbenika: don Antun Ilijašić i don Antun Praprotnić.³⁸

Iz ovdje objavljenih kroničarskih zapisa saznaje se da je 21. travnja 1786. godine vladarskim dekretom ukinut katedralni kaptol i ustanovljena župa u Pićnu. Župu je vodio Petar Antun Segher pa Matija Franjo Franković. Biskupski je feud postao kameralno dobro da bi 1806. na javnoj dražbi bilo prodano grofu Eneji Francescu Montecuccoliju (*1757. +1830.) iz Pazina.³⁹ Kaptolski su prihodi prema vladarevoj odluci postali župni te su se imali dijeliti između župnika i kooperatora. Te je godine umro župnik Franković u dobi od 67 godina, a na mjesto župnika došao je Petar Aničić. Potonji je iznenada preminuo 1809. godine u dobi od 58 godina. Ivan Antun Težak

³⁶ Marijan BARTOLIĆ i Ivan GRAH (priredili), *Crkva u Istri*, III. dopunjeno izdanje. IKD „Juraj Dobrila“, Pazin, 1999., str. 23–24.

³⁷ Makso PELOZA, *Riječka metropolija: prošlost i sadašnjost, bibliografija, karte, Kršćanska sadašnjost*, Rijeka – Zagreb, 1973., str. 10.

³⁸ Elvis ORBANIĆ (priredio), *Ignazio Gaetano de Buset: Visita spirituale del 1788 nell'Istria / Ignacije Kajetan Buzetski: duhovna vizitacija iz 1788. godine u Istri*, Associazione archivistica ecclesiastica - Hrvatski državni arhiv - Državni arhiv u Pazinu, Città del Vaticano, 2016., str. 248, 250.

³⁹ Enea Francesco Montecuccoli naslijedio je Pazinsku knežiju 19. siječnja 1803. godine (Camillo DE FRANCESCHI, *Povijest Pazinske knežije na temelju isprava*, preveli Robert Matijašić i Klara Buršić-Matijašić, „Josip Turčinović“, Pazin, 2023., str. 120).

Aničiću je bio kooperator te o njemu piše biranim riječima navodeći da je iza sebe ostavio malu knjižnicu koja je puno značila pićanskom kleru.

Maršal Auguste Frédéric Louis Viesse de Marmont (*1774. +1852.) u promijenjenim upravno-političkim okolnostima Težaka je imenovao župnikom i dekanom Pićna u kolovozu 1810. godine. U duhovnu ga je službu (*in spiritualibus*) uveo Ordinarijat u Trstu u rujnu te iste godine. Župa u Pićnu je zbog dinamičnih političkih previranja bila vizitirana vrlo rijetko. To je razlog da kroničar spominje samo pastoralne ophode tršćanskoga biskupa Ignacija Kajetana Buzetskog iz 1797. godine i biskupa Antonija Leonardisa iz 1823. godine.

Do značajnije obnove župne crkve dolazi 1811. godine prilikom čega je otkriveno neraspadnuto tijelo jednoga biskupa kojega kroničar prepoznaje, navodeći tradiciju kao izvor, u Petru Antunu Gausu, pićanskom biskupu iz početka 18. stoljeća.⁴⁰ Obnovljena je i trošna župna kuća te je završena gradnja zvonika započeta još 1799. godine. Tada su obnovljene i orgulje što su učinila dva majstora iz Kranjske. Kad je u pitanju materijalna izgradnja i skrb u župi, valja istaknuti rad Giuseppea Spezzija, slikara iz Milana, u ožujku 1815. godine kada je završio plašt iza glavnoga oltara u župnoj crkvi s pozlaćenom krunom i zvijezdom s natpisom *Ave Maria gratia plena*. Iste je godine napravljeno devet novih stuba iz klesanoga kamena koje vode na plato ispred župne crkve te su pobijeljeni bočni zidovi. U studenom 1829. godine došlo je vladino dopuštenje da se, prema nacrtu Ferarija, izgradi župna kuća pokraj crkve na mjestu gdje su ranije postojale nadarbinske kuće. U travnju sljedeće godine, na račun Općine, krenulo se obzidati dva groblja i nekadašnji biskupski vrt, što se zaključilo 1831. godine. Oltar je sv. Mihovila tada obnovio ranije spomenuti slikar Spezzi. Uz farbanje ulaznih vrata triju crkava (župne, crkve sv. Roka i crkve sv. Mihovila) 1831. u župnoj je crkvi napravljena nova pala Sv. Križa, a ostale su oltarne pale bile očišćene.

U Kronici je sačuvan popis klupa u župnoj crkvi iz 1812. na način da je uz redni broj klupe upisano i ime nositelja prava sjedenja. Ukupno ih je bilo trinaest s objiju strana, a ispod orgulja ih je bilo još po tri s desne strane i dvije s lijeve strane. Prva je klupa s objiju strana bila rezervirana za mjesne

⁴⁰ Vidjeti u ovoj publikaciji poglavlje *Biografski vodič*, s.v. Gauss, NN.

vlasti. Da je i u to vrijeme bilo uobičajeno posjedovati klupe u crkvama,⁴¹ kazuje podatak o ranije spomenutom grofu Eneji Montecuccoliju. Ovaj je u Modeni bio posjednikom jedne klupe unutar crkve Blažene Djevice Marije od Naroda (*Beata Vergine del Popolo*) s ugraviranim svojim imenom.⁴²

Za povijesno crkveno-upravni razvoj važan je opis osnivanja triju kooperatura u Pićnu koje se vezuju uz beneficij *Zaglich*, *Gaspotich* i kapelaniju sv. Katarine (1824.).

Sukladno popisu stanovništva iz 1818. godine Pićan je bio dijelom Pazinskoga okruga. Samo je mjesto Pićan s okolnim selima brojilo 370 kuća i 1443 duše, a s uključenim Tupljakom i Krbunama ukupno 478 kuća i 1863 duše.⁴³ Težak u godini velike smrtnosti, 1817., navodi ukupnost od 1600 duša za pićansku župu, a da je od toga zbog gladi preminulo oko 185 osoba.

Kronološke i sadržajne odrednice Kronike

Zapisi u Kronici pisani su kronološki od srpnja 1812. do kraja 1832. godine. Kronika je nastala u obliku u kojem je dospjela do suvremenosti kao djelo jednoga zapisničara-autora te je zapisivana u razdoblju za koje i donosi podatke, izuzev uvodnoga dijela koji predstavlja kratak autorov osvrt na zbivanja od ukinuća Biskupije. Što se tiče identifikacije duktusa, uz nužni oprez, mogu se zamijetiti tri različita rukopisa, od kojih je barem jedan pripadao Težaku koji je nedvojbeno autor cijele Kronike. Neki su ispravci

⁴¹ Primjerice, u Poreču je 1544. godine *donna* Maria Costanza oporučno ostavila jednoj udovici svoje mjesto za sjedenje u tamošnjoj katedralnoj crkvi (Elvis ORBANIĆ, »Sacerdotes, iudices i notarius u Poreču 16. stoljeća – Društveno posredništvo na primjeru oporuka«, u: Neven BUDAK (ur.), *Zbornik radova II. Istarski povijesni biennale*, Pučko otvoreno učilište Poreč – Zavičajni muzej Poreštine, Poreč, 2007., str. 85).

⁴² Giuseppe ORLANDI, »Due massoni modenensi nella Vienna di W. A. Mozart: Raimondo ed Enea Francesco Montecuccoli«, *Atti e memorie. Deputazione di Storia Patria per le Antiche Provincie Modenesi*, ser. XI, vol. XIV (1992.), str. 234. O crkvenim klupama kao sredstvima za stvaranje i održavanje društvene ekskluzivnosti, vidjeti: Callum G. BROWN, »The Costs of Pew-Renting: Church Management, Church-Going and Social Class in 19th-Century Glasgow«, *Journal of Ecclesiastical History*, 38 (1987.) 3, str. 347–361.

⁴³ Krbune su 1818. godine imale 60 kuća s 215 duša, a Tupljak 48 kuća s 205 duša. (Vjekoslav BRATULIĆ, »Popis stanovništva „Primorskog gubernija“ u „Kraljevini Iliriji“ iz 1818. godine«, *Jadranski zbornik* 10 (1978.), str. 336).

naknadno uneseni drugačijim rukopisom, a moguće je i u dodatku, tj. u hrvatskom dijelu zapisa molitava, zapovijedi i uputa na kraju knjige staležnika prepoznati drugačiji rukopis, premda je i ovaj sadržaj nastao župnikovim, tj. Težakovim dopuštanjem.

Osim što je bilježio razna događanja, Težak ih je povremeno i komentirao. U tu skupinu ulaze informacije o prijelomnim događajima u Europi što ih je zacijelo saznavao iz dnevnoga tiska.⁴⁴

Iz uvodnika Kronike saznaje se da ju je započeo pisati u srpnju 1812. godine kako bi se ubuduće znalo o osnivanju Župe i važnijim stvarima iz njezine povijesti. Na istome je mjestu iskazao namjeru godišnje bilježiti važnije podatke, kao i nadu da će to činiti i njegovi nasljednici. Sve to upućuje na misao da Težaku nije bilo poznato postojanje neke ranije kronike za ovo mjesto na koju bi se njegov rad mogao nasloniti.

Promatrano geografski, Težak donosi podatke o Pićnu, događajima u široj okolici Pićna, tj. u Istri, te kako je navedeno, u Europi. U tematskom smislu posebno obiman prostor pridaje opisivanju vremenskih prilika te stanja u agraru Pićanštine što je zacijelo odraz njegovih zanimanja za ta pitanja kao člana Agronomskoga društva Gorice. Takvo zanimanje za poljoprivredu nije bilo usamljena Težakova karakteristika. U nedalekom Barbanu, praktički u isto vrijeme, djelovao je također svećenik, kanonik Petar Stanković, koji je objavljivao radove u kojima je predstavio svoje poljodjelsko-tehničke izume, a bio je i članom nekoliko akademija.⁴⁵ Inače je bilježenje podataka

⁴⁴ Neke su kronike tijekom 18. st. donosile komentare na vijesti iz novina (POLLMANN, »Archiving the present...«, str. 241).

⁴⁵ Petar Stanković u historiografiji je obrađivan naročito zadnjih desetljeća. Ovdje se donosi izbor iz literature: Bruno DOBRIĆ, *Stancoviciana – spomenička biblioteka*, katalog izložbe, Zavičajni muzej Rovinj, Rovinj, 1992.; Mislav Elvis LUKŠIĆ, »Zasluzni Barbanac Petar Stanković (1771–1852)«, *Croatica Christiana periodica*, 18 (1994.) 34, str. 117–130; Petar STRČIĆ, *Petar Stanković : Pietro Stancovich = Petar Stanković = Pietro Stancowik = Peter Stancovich : život i djelo (1771.-1852.)*, Zavičajna naklada „Žakan Juri“, Pula, 2011. U Barbanu se održava zavičajna manifestacija *Memorijal Petra Stankovića* čiji je rezultat dosad devet održanih znanstvenih skupova s pripadajućim zbornicima radova (*Barbanski zapisi*) koje uređuje Slaven Bertoša. Unutar ove edicije redovito se objavljuju radovi o Petru Stankoviću. Svoju je osobnu knjižnicu Stanković oporučno ostavio Gradu Rovinju, a pohranjena je u Muzeju Grada Rovinja-Rovigno, *Museo della città di Rovinj-Rovigno*. (<http://stancoviciana.web.link2.hr/index.html>, pristupljeno 28. 12. 2023.)

o meteorološkim uvjetima bilo važna karakteristika kroničarskoga žanra još od srednjega vijeka, što je nastavljeno i u ranom novovjekovlju, pa i na početku 19. st. kada su kroničari bili ponosni vlasnici termometara i barometara.⁴⁶

Dojmljive su Težakove rečenice o gladi i smrtnosti žitelja Pićanštine iz 1817. godine koju je dosadašnja historiografija obrađivala i na nekim drugim istarskim lokalitetima.⁴⁷ Upoznat s prijetnjom bolesti kolere u Europi, a koju naziva *cholera morbus*,⁴⁸ Težak ističe da je ona zaobišla Istru iako su neke druge bolesti harale Pićanštinom i pogađale domaće životinje i ljude (1832.).

Nadalje, valja izdvojiti Težakov opis stanja gospodarstva i društva u vrijeme kratke francuske uprave. Već je ranije navedeno kako autor spominje da je trgovina u njihovo vrijeme bila uništena, obrti zamrli, novac je postao rijetkost, a neka vrsta policije ponašala se svojevolumno utjerujući strah i u najmirnije građane.⁴⁹ U tom su kontekstu važni podatci koje donosi o vojnoj

⁴⁶ POLLMANN, »Archiving the present...«, str. 246, 247.

⁴⁷ Te je godine samo u Pićnu umrlo 185 osoba, pri čemu su u nekim obiteljima umrle po tri osobe, a u obitelji Lukež čak šest članova (M. BERTOŠA, »Glad i 'Krizna mortaliteta'«..., str. 16, 48); Miroslav BERTOŠA, »'Lienteria cronica' e 'febbre consuntiva'. La fame, il tifo petecchiale e la morte a Cittanova nel 1817.« *Atti CRS*, 19 (1989.), str. 181–195; Danijela DOBLANOVIĆ, »Svetvinčenat kroz matične knjige umrlih (1791. – 1841.)«, u: Ivan JURKOVIĆ (ur.), *Bertošin zbornik II. Zbornik u čast Miroslava Bertoše*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu, Pula – Pazin, 2013., str. 535–559; Marko JELENIĆ, »L'epidemia di fame e di tifo del 1817 in Istria. Analisi comparata.« *Atti CRS*, 50 (2020.), str. 148–171; Marko JELENIĆ, *Glad i nestašica od 1813. do 1825. u Rovinju. Društveni, klimatski i agrarni aspekti*, Grad Rovinj-Rovigno – Matica hrvatska Rovinj, Rovinj, 2022.

⁴⁸ *Cholera Morbus* stari je medicinski naziv za bolest kolere koja je tih godina pogađala stanovništvo i u ostalim hrvatskim krajevima (vidjeti npr. Maja KATUŠIĆ – Kristina PULJIZEVIĆ, »Da cholera morbus – epidemije kolere i protuepidemijske mjere u Dalmaciji 30-ih i 40-ih godina 19. stoljeća«, *Povijesni prilozi*, 60 (2021.), str. 97–129). Kolera nije pogodila Istru u razdoblju koji obuhvaća Pićanska kronika, kako piše na str. 23. predmetnoga rukopisa. Bolest je kolere, međutim, pogodila ovaj poluotok 1836. godine (Rino CIGUI, »Antiche e nuove paure: le epidemie di colera a Trieste e in Istria nel secolo XIX«, *Atti CRS*, 38 (2008), str. 429–504).

⁴⁹ O francuskoj upravi u Istri vidjeti: Giovanni QUARANTOTTI, *Trieste e l'Istria nell'Età Napoleonica*, Felice le Monnier, Firenze, 1954.; Elio APIH, »Il rapporto sull'Istria del Consigliere di Stato Giulio Cesare Bargnani (1806)«, *Atti CRS*, 12 (1981.–1982.), str. 204–335; Goran CRNKOVIĆ, »Administrativno-teritorijalno ustrojstvo upravnih i sudbenih oblasti u Istri 1797–1825. godine i mijene na Poreštini«, *Zbornik Poreštine*,

ekspediciji kapetana Josipa Lazarića (1784. – 1859.)⁵⁰ u Istri iz rujna 1813. godine. Zatim bilježi nadnevke s opisima popravaka na crkvenim objektima, na što je ukazano ranije u poglavlju o pićanskoj župi.

Svečaniji i društveno važniji događaji u Istri i Biskupiji zapisani su nešto detaljnije. Podrobniji je opis posjeta cara Franje I. Istri 1816. te njegov drugi posjet 1832. godine.⁵¹ Težak je donio neke pojedinosti oko ustoličenja biskupa Antonija Leonardisa (1822.), ujedno i o temi posjeta tršćanskoga gubernatora grofa Alfonsa Gabriela di Porcia Pićnu (1823.). Dotiče se i

2 (1987.), str. 187–196; Goran CRNKOVIĆ, »Administrativno-teritorijalno ustrojstvo upravnih i sudbenih oblasti u Istri u vrijeme njene političke integracije 1797.-1825.«, *Problemi sjevernog Jadrana*, 6 (1988.), str. 189–227; Nevio Šetić, *Napoleon u Istri: Istra za francuske uprave 1805-1813.*, Istarska književna kolonija „Grozđ“, Pula, 1989.; Denis VISINTIN (ur.), *L'Istria e le Province Illiriche nell'Età Napoleonica*, Società di studi storici e geografici Pirano, Piran, 2010.; Nevio ŠETIĆ, »L'Istrie et Rijeka sous l'administration française et le blocus anglais de la côte adriatique«, u: Franjo ŠANJEK (ur.), *Hrvati i Ilirske pokrajine – Les Croates et les Provinces illyriennes*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2010., str. 283–302; Biserka BUDICIN, *Hrvatska i Francuska „Istra u vrijeme Napoleona (1805-1813)“*, katalog izložbe, Državni arhiv u Pazinu, Pazin, 2016.

⁵⁰ Milanović je detaljnije pisao o Lazarićevoj pobjedi iz 1813. godine (Božo MILANOVIĆ, »Lazarićeva pobjeda god. 1813.«, *Istarska Danica*, 1953., Pazin, 1952., str. 72–78 (Iako članak nije potpisan, Milanović potvrđuje autorstvo u svojoj knjizi *Hrvatski narodni preporod...*, str. 45; MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 44–51). Od novijih autora valja izdvojiti M. Bertošu (Miroslav BERTOŠA, »Povijesni fragmenti o Lindaru«, u: Josip ŠIKLIĆ (gl. ur.), *Lindarski zbornik. Zbornik radova sa znanstvenog skupa u povodu 110. obljetnice Hrvatske čitaonice u Lindaru*, Koordinacija istarskih ogranka Matice hrvatske, Pazin, 1996., str. 21–23).

⁵¹ Car Franjo I. osobno je vodio bilješke o svom putovanju Istrom i Kvarnerom 1816. i 1832. godine, o čemu postoji više sveščića njegovih rukopisa pohranjenih u Kućnom, dvorskom i državnom arhivu u Beču (Primjerice: AT-OeStA/HHStA HausA Hofreisen 23-1-48, Eigenhändige Aufzeichnungen von Kaiser Franz I. - Heft 38: Istrien (Parenzo-Porec, Rovigno-Rovinj, Dignano, Pola); AT-OeStA/HHStA HausA Hofreisen 57-1-12, Eigenhändige Aufzeichnungen von Kaiser Franz I., 12. Heft – Pola, Pisino). Putovanja cara Franje I. zauzimala su dobar dio njegova vladarskoga mandata. Tako je u razdoblju od 1816. pa do 1834. u Beču proveo 4105, a barem 2835 dana na putovanjima. Za njihova trajanja, koja su imala izrazito reprezentativne crte, Car je nesmanjenim intenzitetom obnašao svoju vladarsku dužnost, svakodnevno radeći nad nizom spisa koji su do njega dolazili zahvaljujući dobro ustrojenom kurirskom sustavu (Marko TROGRIĆ – Konrad CLEWING, *Dalmacija – neizbrušeni dijamant. Habsburška pokrajina Dalmacija u opisu namjesnika Lilienberga*, Leykam International – Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Splitu, Zagreb – Split, 2015., str. 12 i bilješka 4). O Carevu boravku u hrvatskim krajevima 1818. vidjeti Ljudevit KRMPOTIĆ (ur.), *Car Franjo I. u Hrvatskoj 1818.*, I. i II. svezak, Hrvatski zapisnik, Hannover – Čakovec, 2002.

promjena u lokalnoj svjetovnoj upravi opisujući premještaj okružnoga kapetana iz Trsta u Pazin 1825. godine. Od te godine pa do 1860. Istra je bila sjedinjena u jednu samostalnu regiju, Istarsko okružno poglavarstvo, čije je sjedište bilo u Pazinu.⁵²

Tu je i bilješka o izradi katastra, o sudionicima toga pothvata i njihovu boravku u Pićnu (1820.).⁵³ Težak, nadalje, spominje uvođenje novoga školskog sustava u studenom 1814. godine. Uz to bilježi i financijske poteškoće u svezi s uzdržavanjem svećenika učitelja (1823.), kao i zamolbu caru Franji prilikom njegova drugoga posjeta Pazinu (1832.) za osnivanjem gimnazije u kojoj bi nastavu vodili franjevci.⁵⁴ Ta će gimnazija na njemačkom jeziku biti otvorena u studenom 1836., a prestala je s radom 1886. godine.⁵⁵

Nakon Kronike nalazi se popis molitava, zapovijedi i uputa za kršćanski život, koje je zacijelo skupio također isti autor, tj. župnik i dekan Ivan Antun Težak, te su zapisane 21. travnja 1815. godine. Za razliku od Kronike pisane onodobnim talijanskim jezikom, ovaj dodatak predstavlja hrvatski latinički zapis pisan starim, predilirskim pravopisom. Riječ je o temeljnim katoličkim molitvama, crkvenim i Božjim zapovijedima, popisima grijeha i vjerskim istinama što predstavlja uvid u onovremeni katehetski materijal. Na samome kraju autor donosi razmjerno detaljne upute o formi i materiji glede krštenja djece u slučaju žurnosti što ga imaju izvršiti babice.

⁵² Bernard STULLI, *Istarsko okružje 1825–1860*, Historijski arhiv u Rijeci; Historijski arhiv u Pazinu, Pazin – Rijeka, 1984.

⁵³ O nastanku katastra vidjeti: Mirela SLUKAN ALTIĆ, *Katastar Istre: 1817.-1960.*, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2001., str. 9–13, a njegovu historiografsku raščlambu vidjeti u: Marino MANIN, *Zapadna Istra u Katastru Franje I. (1818.-1840)*, Srednja Europa, Zagreb, 2006.; Marino MANIN, *Zapadna Istra u Katastru Franje I. (1818.-1840.): tablični prikazi značajki za 38 katastarskih općina zapadne Istre*, Srednja Europa, Zagreb, 2006.; Ivan ZUPANC (ur.), *Franciscejski kataster v Istri: vzpostavitev, raziskave, dediščina; Il Catasto franceschino in Istria: impianto, indagini, patrimonio; Franciskanski katastar u Istri: uspostava, istraživanja, baština*, Histria editiones, Koper Capodistria, 2020.

⁵⁴ Poviješću školstva na Pićanštini bavila su se dva autora: Ivan GRAH, »Župne škole u Pićanskom dekanatu (1815-1869)«, *Istarska Danica* 1990, Pazin, 1989., str. 77; MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 99.

⁵⁵ Galiano LABINJAN, »Gimnazija u Pazinu s nastavom na njemačkom jeziku (1836.-1890.)«, u: Josip ŠIKLIĆ (ur.), *Hrvatska gimnazija u Pazinu 1899.-1999.*, Zbornik, Gimnazija i strukovna škola Jurja Dobrile, Pazin, 1999., str. 511–530.

Dodatna vrijednost ove kronike jest i Težakovo bilježenje odabranih etnografskih karakteristika Pićanštine, poput praznovjerja što se očitovalo u uvjerenju seljaka da će kiša padati tijekom 40 dana ako daždi na blagdan Uzašašća Gospodinova.⁵⁶

Zaključno

Poznato je da u Europi postoji na tisuće sačuvanih ranonovovjekovnih kronika, no povjesničari su sve do najnovijeg vremena vrlo malo pridavali sustavnu pozornost postmedijevalnim zapisima toga žanra neinstitucionalnoga stvaralaštva.⁵⁷ Pićansku župnu kroniku može se promatrati kao institucionalnu vrstu kroničarskoga rada s obzirom na njezino autorstvo i njezinu temeljnu sadržajnu okosnicu. Za prostor sjevernoga Jadrana ovaj rukopis predstavlja rijetkost kad je u pitanju sačuvanost te vrste povijesnih vrela.

Pićanska župna kronika, dakako, narativan je povijesni izvor koji donosi skup tematski raznolikih vijesti koje, u najvećem opsegu, izravno pripovijeda njihov protagonist. Riječ je o povijesnom dokumentu od temeljne važnosti za poznavanje povijesti Pićanštine u regionalnom, pa i širem, europskom kontekstu kraja 18. i prvih desetljeća 19. stoljeća.

U ovoj se župnoj kronici njezin autor, Ivan Antun Težak, predstavlja kao sudionik i aktivni promatrač-komentator za društvo relevantnih događaja tijekom prve trećine 19. stoljeća Pićanštine, Istre i Europe. Autorefleksivne digresije ovoga kroničara, njegovo uključivanje pojedinosti iz vlastitog života u širi povijesni narativ daju vrijedan doprinos razumijevanju društvene svijesti ovog autora i ljudi njegova doba.

Stekavši visoku naobrazbu u Grazu, barem trojezičnu, Težak je nedvojbeno uglađen i vješt komunikator i kao takav prepoznat i od političkih moćnika, koji ga primaju kao sugovornika, i od župljana – seoskoga svijeta, čiji je duhovni pastir. Iskazuje se svojim djelatnim sudioništvom u životu ruralne zajednice, zabrinut je za sudbinu i prehrambene nevolje povjerena mu puka, kao što se pojavljuje i u krugovima visoke politike, primjerice kao carev gost – predstavnik pučanstva. Težakova informiranost o europskim događa-

⁵⁶ Blagdan Uzašašća slavi se u katoličkoj liturgiji 40 dana nakon Uskrsa.

⁵⁷ POLLMANN, »Archiving te present...«, str. 231.

jima, u pitanjima međunarodne mu suvremene politike, postavlja ga u krug intelektualaca određenih ozbiljnom zabrinutošću za svoj kraj i za cijeli Stari Kontinent. To se može iščitati iz njegova minuciozna bilježenja, uočavanja potencijalnih i stvarnih pogibelji po stanovništvo.

Težak je svoje kroničarske bilješke vodio do uključivo 1832. godine. Svog će nastavljачa dobiti tek s Pietrom Rensijem, župnikom u Pićnu od 1927. do 1948. godine. Naime, Rensi je to konstatirao u svojoj uvodnoj riječi (*Preliminari*), napominjući kako je pićanska kronika, nažalost, prekinuta (*disgraziatamente interrotta*) 1832. godine te da joj nije bilo nastavka sve do kraja 1927. godine kada ju je on počeo voditi.⁵⁸ Nakon Rensija, koji je svoje zapise završio voditi s uključivo 1945. godinom, Pićanska župna kronika imala je nastavljачe i u daljnjem vremenskom tijeku sve do suvremenosti.⁵⁹

⁵⁸ Župni arhiv Pićan [dalje: ŽAP], *Cronaca della parrocchia decanale di Pedena, Preliminari*, bez folijacije i paginacije.

⁵⁹ U istome se svesku nalazi nastavno na Rensijevu kroniku, ona koju je zapisao Ante Orbanić (*1925. +1982.), autor od 1948. do 1958. godine, a potom Ivan Štoković od 1964. do 1970. godine (ŽAP, Kronika župe Pićan).

Karakteristike rukopisa

Unutarnje i vanjske karakteristike rukopisa

Rukopis se nalazi pri kraju Knjige stanja duša župe Pićan iz 1807. (*Liber status animarum Ecclesiae Regiae Pareciae Decanalis Petinensis 1807*). Izvornik je knjige pohranjen u Župnom arhivu u Pićnu (Inv. oznaka knjige: 5,2), a digitalna se preslika čuva u Državnom arhivu u Pazinu (DVD 19, ZM 34K-224). Dimenzije su knjige: 455 x 320 x 50 mm. Uvez je čvrsti kartonski, a listovi nisu numerirani. Jezik je talijanski i hrvatski.

Knjiga sadrži oko 150 listova, tj. oko 300 stranica stanja duša. Slijede zapisi o župnim prihodima, o obvezama služenja misa, o raznim kaptolskim pristojbama, popisi kaptolske imovine, dopisi Ordinarijata u Trstu te nešto praznih listova.

U ovoj Knjizi stanja duša nalaze se podatci o osobama do sredine 18. stoljeća, pa i niže, a sežu do kraja dvadesetih godina 19. stoljeća.

Slijedi tekst Kronike koja obuhvaća 23 nenumerirane stranice i nalazi se pri kraju knjige, a nakon dvaju praznih listova slijede molitve i propisi o krštenju u slučaju hitnoće na hrvatskom jeziku na devet stranica i početak jedne stranice. Nakon triju praznih listova na tri stranice slijedi popis svih kuća u Pićnu sa starim i novim kućnim brojem i glavarom obitelji (ukupno 366 kuća). Taj popis nije datiran u izvorniku. Kronika je pisana u pripovjedačkoj formi, i to na način da je autor u svojevrsnom uvodniku prepričao događaje od ukinuća Biskupije do 1812. Nakon toga najprije je naznačio pojedinu godinu nakon koje bi uslijedilo ispisivanje sadržaja o događajima i opažajima autora o tom zbivanju.

Podrobnije o jeziku i pismu Kronike

Kronika je pisana latinskim abecednim sustavom, rukopisom kakav inače nalazimo u knjigama i dokumentima pićanske župe promatranoga razdoblja.

Uz glavnoga zapisivača, tj. župnika Težaka, zamjetan je i drugi duktus, no tek sporadično, na što smo ukazali u kritičkome aparatu uz sam prijepis. Težak je dorađivao rukopis u svega nekoliko navrata, na što smo također ukazali u popratnim bilješkama. Rukopis je u cjelini čitljiv i, uz manje iznimke, pristupačan prosječnom poznavatelju talijanskoga jezika.

U tekstu nalazimo poneki latinizam, npr.: *ad honores, animalia, caligo, Cattarina, decembre, distruggere, inspetore, istituzione, migliore, perpetuis temporibus, provinzia, risultato, rivoluzione...*

Na nekoliko mjesta nailazimo na kroatizme (posebno kada se radi o nazivima lokaliteta): *Gusti Lugh, Lusat, Pregrad, Priluschie, Sneshnik; krom-piri...*

Manje uobičajene su riječi: *dieciotto, diecisette, speranzare...*

Iskrivljene su riječi: *arberi* umjesto *alberi*; *ingrossire* umjesto *ingrossare*; messa *solenna* umjesto messa *solenne*; *natta* umjesto *annata*; *oragano* umjesto *uragano*; *prularità* umjesto *pluralità*; *secura* umjesto *siccità*; *saguma* umjesto *sagoma*; *turbido* umjesto *torbido...*

Neuobičajeni su glagolski oblici: *ebbimo* umjesto *avemmo*; *fuvì* umjesto *vi fu*; *eravì* umjesto *vi era...*

Nalazimo i nekoliko novotvorenih riječi kao što su: *campetto* umjesto *campicino* – malo polje; *costigare* (u smislu: tjerati); *emero, maturivus* (očito u smislu: prijevremen); *obizzo* – vrsta oružja (možda: haubica).

Nalazimo i dosta pravopisnih posebnosti:

dvostruki suglasnik nalazimo gdje treba stajati jednostruki (*mettà* umjesto *metà*; *parrocco* umjesto *parroco*; *tavolla* umjesto *tavola*; *votto* umjesto *voto...*); jednostruki suglasnik umjesto dvostrukoga (*conflito, effetivo, parrochiale, terazzo, teritorio...*); velik je broj imenica pisan velikim umjesto malim početnim slovom (*Capo, Clero, Compagno, Errudizione, Imperatore, Pace, Pera, Prato, Principio, Rendita, Settimana, Trono...*); u izvornom su tekstu mnoga osobna imena i poneko prezime pisani malim početnim slovom (*antonio, francesco, matheo; de piccardi, francovich*, kao i samo Božje ime – *dio*); u nekoliko su slučajeva malim početnim slovom pisana i imena država i mjesta (*austria, graz, gollogorizza, napoli,*

novacco); imena mjeseci pisana su različito – velikim i malim početnim slovima); interpunkcija je proizvoljna.

Naglasci se često ne stavljaju, a ponekad ih nalazimo tamo gdje ne bi trebali stajati.

Osobitosti su jezika prijepisa hrvatskoga zapisa, koji nije dio Kronike, a koji ovdje također objavljujemo, zasebno obrađene u ovoj ediciji.

Načela priređivanja

U prijepisu smo se nastojali držati autorova pisanja, uz sljedeće iznimke:

sva vlastita imena, prezimena i geografske nazive pisali smo velikim početnim slovom. Sve imenice koje se pišu u suvremenom talijanskom jeziku malim početnim slovom, a pisane su velikim, pisali smo malim početnim slovom.

Sva smo imena mjeseci pisali malim početnim slovom.

Interpunkcije smo prilagodili kako bi se tekst mogao lakše razumjeti. Također smo, iz istih razloga, u više navrata prekinuli dugu rečenicu i drugi dio započeli, umjesto zarezmom, velikim početnim slovom.

Podcrtane smo dijelove rečenica i riječi takvima ostavili.

Pojedine riječi za koje nismo bili sigurni kako ih pročitati, označili smo upitnikom (?). Rukopis obiluje neujednačenostima u pisanju te specifičnostima na koje nismo ukazivali posebnim bilješkama, već smo u prethodnom kratkom poglavlju naznačili neke njegove karakteristike.

U prijepisu smo i grafički nastojali slijediti izvornik.

S obzirom na to da smo sve kratice razriješili, u slučaju da je riječ skraćena (npr. *par^{co}*), problem razrješavamo onako kako je autor teksta i inače piše.

U hrvatskome je tekstu rukopis na određenim mjestima teško čitljiv te smo stoga ondje gdje nije uočena zakonitost u uporabi određenih grafema, njih u prijepisu uskladili sa suvremenim stanjem (primjerice, pisanje grafema *s* i *š*). Zbog toga također na određenim mjestima nije posve moguće utvrditi je li koja riječ pisana velikim ili malim početnim slovom, no utvrditi možemo

da u tome nema sustavnosti te da u konačnici slovopisna i pravopisna neujednačenost rezultira pojavom dvostrukih, trostrukih i višestrukih inačica. O svemu tome detaljnije će biti riječi u poglavlju *Jezik hrvatskoga teksta dodataka uz Pićansku župnu kroniku (1812. – 1832.)*.

Korišteni znakovi:

└ ┘ ... naknadni dodatci između redaka

[] ... umetak riječi priređivača u tekst te kad je dio teksta nečitak

< > ... kad je dio teksta prekrižen

Jezik hrvatskoga teksta dodataka uz Pićansku župnu kroniku (1812. – 1832.)

Uvodne napomene

Hrvatski tekst dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* (1812. – 1832.) vriedan je izvor za proučavanje slovopisnih, pravopisnih, fonoloških, morfonoloških, morfoloških i sintaktičkih značajki s ciljem da se utvrdi je li u skladu s jezičnim strujanjima vremena u kojem je napisan. Sadrži molitve, zapovijedi i upute o kršćanskome životu koje je skupio i 21. travnja 1815. zapisao župnik pićanske župe Ivan Antun Težak (1776. – 1837.)¹: *Molitva gosfpodinova, angelsko Posdravljenje, Virovanje, molitva majke boxje, Molitva, ka se jima uciniti Jutro, kod Poldan, i večer, Deset Zapoved boxjeh, Peet Zapovedi Svete matere Črikve, Otajštva našhe svete Vjera (!) jefso dva, Sedam sveteh sakramenov, Sedam oglavni grehi, Četiri grehi, ki vapiro ofveta prid nebom, i Bogom, Seft grehi protivu Duhu svetomu, Sedam djel od millofserdja tjelefnih, Sedam djel od millofserdja duhovnih, Devet načini, kako se more na djel tujega greha dojt, Spoved, Djela od vjere, uffanja, gliubavi boxje, i Pokajanja, Četire sadnje stvari Čiovika fo, Praviza cherftianfka, Dve zapovedi naravske, Dve zapovedi od gliubavi, 5 Stvari potribne za spoved, 3 Stvari sa čisto se pričestit, Stvari, koje se jimaju moliti tri Puta pred brasnovanjem.*² Nakon toga slijede *Nauki*

¹ Detaljnije u: Jakov JELINČIĆ i Elvis Orbanić, »Pićanska župna kronika (1812. – 1832.)«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 38, Zagreb, 2020., str. 269–317.

² Njihovi su nazivi danas redom sljedeći: *Očenaš, Zdravomarijo, Vjervanje, Zdravo, Kraljice, Anđeo Gospodnji, Deset Božjih zapovijedi, Pet zapovijedi Crkve, Dva su Otajstva naše svete vjere, Sedam svetih sakramenata, Sedam glavnih grijeha, Grijesi koji vapiju za osvetom neba, Grijesi protiv Duha Svetoga, Sedam tjelesnih djela milosrđa, Sedam duhovnih djela milosrđa, Devet načina kako se može pomagati tuđi grijeh, Ispovijed, Djela vjere, ufanja, Božje ljubavi i pokajanja, Četiri zadnje čovjekove stvari, Kršćanska pravica, Dvije zapovijedi naravi, Dvije zapovijedi ljubavi, Pet stvari potrebne za ispovijed, Tri stvari potrebne za ispravno primanje pričesti, Stvari koje se*

različni verhu podavanja S. Karstà, tj. upute u svezi s krštenjem djece u hitnim slučajevima. Ukupno obaseže 9 stranica i početak 10. stranice, nalazi se pri kraju *Knjige stanja duša* pisane na talijanskome jeziku, i to nakon teksta župne kronike Pićna, potpisane od župnika Težaka.

Povijesne, političke i jezične prilike

Devetnaesto je stoljeće na političkome planu bilo izrazito burno za prostor današnje Istre. Nakon kraha Mletačke Republike u travnju 1797. godine Campoformijskim je mirom (17. listopada 1797.) mletački dio Istre pripao Habsburškoj Monarhiji pa se Istra nakon mnogo stoljeća ponovno našla pod jedinstvenom vlašću. U javnoj je uporabi zbog višestoljetne tradicije i dalje talijanski te također i njemački jezik. Nakon izgubljenih bitaka kod Ulma (17. listopada 1805.) i Austerlitza (2. prosinca 1805.) Habsburška je Monarhija bila prisiljena Francuskoj prepustiti i dijelove Hrvatske koje je dobila Campoformijskim mirom te Istra od 1805. do 1813. godine postaje dijelom Ilirskih pokrajina na čelu s Napoleonom. Porazom Napoleona Istra ponovno dolazi pod vlast Habsburške Monarhije.

U takvim je političkim prilikama vrlo složena i jezična situacija. U povijesti hrvatskoga književnog jezika 19. je stoljeće imalo važnu ulogu u njegovu razvoju i standardizaciji i može se podijeliti u tri razdoblja: 1. prva tri desetljeća 19. stoljeća, 2. od tridesetih do pedesetih godina, 3. od pedesetih godina do kraja stoljeća. Početak 19. stoljeća, kada je nastao tekst koji analiziramo, nastavlja se na jezičnu tradiciju druge polovice 18. stoljeća, što znači da je prisutna slovopisna i pravopisna neujednačenost i još uvijek otvorenim ostaje i pitanje osnovice standardnoga jezika.³ Od normativnih je priručnika u tome razdoblju važna *Grammatica illirica* Josipa Voltića (1803.) koja izlazi uz njegov trojezični rječnik⁴ zbog čega postaje posljednji »doprepo-

moraju triput moliti prije pričesti. Prema: Jakov JELINČIĆ i Elvis ORBANIĆ, n. dj., str. 275–276.

³ Milan MOGUŠ, *Povijest hrvatskoga jezika*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1993., str. 6.

⁴ To se može vidjeti već iz naziva *Ricsoslovník (Vocabolario, Wörterbuch) illiriskoga, italianskoga i nimacskoga jezika s' jednom pridpostavljenom grammatikom ili pismenstvom: sve ovo sabrano i sloxeno od Jose Voltiggi Istriana* (Beč, 1803.). Iz predgovora saznajemo da ga je naručio barun Francesco Maria di Carnea Steffaneo, carski opunomoćenik za Istru, Dalmaciju i Albaniju. Voltić mu dodaje gramatiku te smatra da

rodni jezikoslovac koji u svome djelu ujedinjuje i rječnik i gramatiku, a prvi koji hrvatski jezik opisuje usporedno talijanskim i njemačkim jezikom, čime je svoj priručnik približio širem krugu europskoga čitateljstva.«⁵ Slijede *Grammatica della lingua illirica* Francesca Marije Appendinija (1808.), pisana na talijanskome jeziku, s hrvatskim primjerima u obrascima, koja se temelji na dubrovačkome govoru,⁶ te *Nòvâ ricsôslovica iliricskâ* Šime Starčevića (1812.), prva hrvatska gramatika pisana u cijelosti samo hrvatskim jezikom (na ikavskoj novoštokavštini).⁷ Od leksikografskih dopreporodnih ostvarenja najvažniji su rječnici Joakima Stullija: dvosveščani *Lexicon latino-italico-illyricum* (1-2, Budim, 1801.), zatim *Rjecsoslòxje u komu donosuse upotrebljenja, urednia, mucsnia istieh jezika krasnoslovja nacsini, izgovaranja i prorjecsja*, (1-2, Dubrovnik, 1806.) te *Vocabolario italiano-illirico-latino* (1-2, Dubrovnik, 1810.), uz već spomenuti Voltićev rječnik.

Analiza korpusa

Rukopis je na određenim mjestima teško čitljiv te gdje gdje ne možemo sa stopostotnom sigurnošću interpretirati Težakov duktus, no to ne utječe na razumijevanje teksta i jezičnu analizu.

će biti koristan trgovcima, putnicima, vojnicima i činovnicima. Prema: Josip VOLTIC, *Grammatica illirica / Ilirska gramatika* (1803.), priredile i popratnu studiju napisale Marijana Horvat i Sanja Perić Gavrančić, Zagreb, 2016., str. 146 (pretisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje).

⁵ Josip VOLTIC, *Grammatica illirica / Ilirska gramatika...*, str. 146.

⁶ Željka BRLOBAŠ, »Hrvatske gramatike u 19. stoljeću«, u: Ante BIČANIĆ (gl. ur.), *Povijest hrvatskoga jezika: 4. knjiga: 19. stoljeće*, Croatica, Zagreb, 2015., str. 434.

⁷ U prvoj polovici stoljeća od štokavskih je gramatika izišla još *Grammatik der illyrischen Sprache* Ignjata Alojzija Brlića (1833.), a od kajkavskih su gramatika značajne *Horvaczka Grammatika oder kroatische Sprachlehre* Josipa Matijeveća (Zagreb, 1810.), *Jezichnica horvatzko-slavinzka za hasen Slavicev, i potrebochu oztaleh ztranzkoga jezika narodov* (Kroatisch-Slavische Sprachlehre zum Nutzen der Slavonier und Gebrauche der übrigen auswärtigen Nationen) (Pešta, 1826.) te *Grammatik der kroatischen Mundart* Ignaca Kristijanovića (Zagreb, 1837.).

Slovopisna i pravopisna razina

Slovopisna su rješenja u hrvatskome tekstu dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* nedosljedna i u skladu su s vremenom i praksom pisanja. U to je vrijeme prisutna slovopisna neujednačenost, unatoč činjenici da od 17. stoljeća ipak postoje dvije »relativno stabilne slovopisne prakse«,⁸ tj. kajkavski i dalmatinski slovopis. Od 18. stoljeća sve veću ulogu ima i slavonski slovopis koji je zapravo kombinacija ovih dvaju slovopisa. Naime, od objave *Uputjenja k' slavonskomu pravopisanju za potribu narodih ucsionicah u kraljestvu Slavonie / Anleitung zur slawonischen Rechtschreibung zum Gebrauche der Nationalschulen in dem Königreiche Slawonien* iz 1779. slavonski slovopis, koji se oslanja na mađarska slovopisna rješenja, postaje služben i u hrvatskim školama te će se upotrebljavati i u pisanju jezikoslovnih i leksikografskih djela, primjerice u *Stullijevu* rječniku i Voltićevu *Ričoslovniku*.⁹ Usporedbom rješenja iz tada aktualnih slovopisnih praksi te Belostenčeva *Gazophylaciuma* iz 1740., Voltićeva *Ricoslovnika* iz 1803., *Stullijeva Recsosloxja* iz 1806., ali i uvidom u Starčeviću, Appendinijevu (drugo izdanje iz 1828.) i Voltićevu gramatiku, s onima iz hrvatskoga teksta dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* razbistrit će se koja su od njih prevagnula.

U hrvatskome tekstu dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* fonem /c/ bilježi se na tri načina, i to kao *c* (*ceľarskoj, ceľem, ceremonie, crikva, Crikve*), zatim kao *ç* (*diviçe, grefniçi, çviluchi, Sagovorniçe, Slushbeniça, otçu, çrikve, çelega, Sudaç, Svetçom*) i kao *z* (*na konzu, udoviz, jajza, Zrique, Otza, merviza*).¹⁰ Po dalmatinskome se slovopisu za taj fonem predlažu *c* i *z*, po kajkavskome *cz* te po slavonskome *c*, dok kod Belostenca nailazimo na *cz, c*, kod Voltića, Stullija i Starčevića na *c* te kod Appendinija na *z*.

Za fonem /č/ I. A. Težak upotrebljava grafem *ç* (*Poçitka, ovçizu, Otçe, saçet, Muçen, uçinil, viçni, veçer, odluçi, uçiti, çloviçanskoga, naçin, oçito, namoçena*) i grafem *c* (*uciniti, ucinjena, namocene, su cinile, ciniti*). Po dalmatinskome je slovopisu za nj potvrđeno *c* i *ci*, po kajavskome *cs* i

⁸ Lada BADURINA, »Hrvatski slovopis i pravopis u 19. stoljeću«, u: Ante BIČANIĆ (gl. ur.), *Povijest hrvatskoga jezika: 4. knjiga: 19. stoljeće*, Croatica, Zagreb, 2015., str. 405.

⁹ Josip VOLTIĆ, *Grammatica illirica / Ilirska gramatika...*, str. 154.

¹⁰ Samo u primjeru *Kraglizze* za *c* se pojavljuje *zz*.

c/ te po slavonskome *cs*. Kod Belostenca nailazimo na *cs* i *ch*, kod Stullija i Starčevića na *cs*, kod Voltića na *cs* i *cj* te kod Appendinija na *c*.

Fonem /č/ bilježi se sljedećim grafemima: *ch* (*rechi, obfluskujuchi, vech, obuchi, Opchinu, čviluchi, rechi, Polnochi, Buduchi, mochi, pomochi*), *chi* (*ochie, nechie, Plachie, napuchievati, obechial, nechiemo, kuchie*), *chj* (*ochje, Teskochje, obechjanju*) i *tj* (*nadahnutju, uškeršnutje, znebitja, tja*). Po dalmatinskome se slovopisu za taj fonem predlaže *ch*, po kajkavskome *ch* i *ty* te po slavonskome *ch*. Kod Belostenca imamo *ch, chy*, kod Stullija i Appendinija *ch*, kod Voltića *ch* i *chj* te kod Starčevića *ch* i *tj*.

Fonem /l/ bilježi se grafemima: *lj* (*ljetu, blagoslovljena, zemlje, ljeta, odkupitelj*), *gli* (*Voglia, Stvoriteglia, gliubavi, gliubim, peglia, postavgliaju, magliahan, gliudi*) te *gl* (*Kraglizze, postavglene, xegln*). Po dalmatinskome se slovopisu piše *gl*, po kajkavskome *ly* te po slavonskome *lj*. Kod Belostenca nailazimo na *ly* i *lj*, kod Voltića, Stullija i Starčevića na *lj* te kod Appendinija na *gli* i *glj*.

Za fonem /ń/ pojavljuju se sljedeći grafemi: *nj* (*njegovega, uffanjem, učinjene, pomankanje*), zatim *gn* (*svakidagni, gospodgni, gnih, gnoj, krivigne, gne*) te *gni* (*gnie, progognieni, gošpodgnia, gnioj*). Po dalmatinskome se slovopisu piše *gn*, po kajkavskome *ny* te po slavonskome *nj* dok je kod Belostenca ovjereno *ny*, kod Voltića i Starčevića *nj*, kod Stullija *ni* te kod Appendinija *gn*.

Za fonem /s/ I. A. Težak upotrebljava sljedeće grafeme: *s* (*iskati, snaxno, saslushenja, se, s'očima*), *š* (*napašt, šada*) te *šs* (*napišsano, našs, Išsušs, Išsušsa, Išsukeršta, dešsno, ješso, Bešsedu*). U dalmatinskome se slovopisu za nj pojavljuju *s* i *š*, u kajkavskome *sz* i *fz* te u slavonskome *s*, dok je kod Belostenca prisutno više rješenja: *fz, sz, š* i *fz*, a kod Voltića, Stullija, Starčevića i Appendinija *s*.

Za fonem /š/ bilježe se grafemi: *šs* (*strašsitise, strašse, mašse, nimašs*), zatim *šh* (*poshimškoga, našh, našhi, grešhniči, sagrišhevati, Peršhone, grešhno*), *šc* (*dušcu, dušhe, dušcevní*) te *s* (*Sest*), *sc* (*dusc*) i *š* (*nimaš*). Po dalmatinskome se slovopisu za nj upotrebljava *sc* i *šc*, po kajkavskome *s*, *š* i *ss* te po slavonskome *sh*. Kod Belostenca nailazimo na brojne inačice: *š, šš, šs, šf, šs...*, kod Voltića na *sc* i *sh*, kod Stullija na *sc*, kod Starčevića na *sh* te kod Appendinija na *sc* i *scj*.

Fonem /z/ bilježi se grafemima: *z* (*uzrokov, Zlamenja, poznaju, zla*), *x* (*Xaide, Ixagnanju, xakon*) i *s* (*sadnjoj, isbavi, usroka, snat, slo, Sdravo, smoli, sacela*). Po slavonskome slovopisu i kod Belostenca, Voltića, Stullija i Starčevića piše se *z* te kod Appendinija *ʒ*.

Grafemi su za fonem /ž/ sljedeći: *x* (*xenami, boxja, xiv, boxje, Poxer-toft, Boxe, xive, ukaxi, duxnost, Xene, spuxvu, snaxno, Muxi*), zatim *sh* (*priblashene, sashushenja, Prikashivati, shenidba, na Krishu, shivel, Shivlenje, priblashene, Shenidba, Uʃdershanje, Prikashivati, bishi*) i *s* (*sheletimu*). Po dalmatinskome i slavonskome slovopisu piše se *x*, a po kajkavskome *s* (I). Kod Belostenca za nj pronalazimo *ʒ*, *s*, *ʒs*, *ʃh*, *f*, kod Voltića, Stullija i Starčevića *x* te kod Appendinija *ʒc*, *sc*.

Za fonem /ʒ/ I. A. Težak koristi se grafemima: *dj* (*Potvrđenje, milloʃerdja, orudje, rodjenja*), zatim *g* (*Angelsko, Angel, angeli*), odnosno *gi* (*arkan-gielu*). Prema slavonskome slovopisu taj se fonem bilježi grafemom *gj*, dok kod Belostenca nailazimo na sljedeća rješenja: *dy*, *gy*, *dgy* te kod Voltića *dy*, Stullija *dj* i *dje*, kod Starčevića *gj* i *dj* te kod Appendinija *dj*, *ghe*, *ghi* i *ghje*.

Za fonem /g/ upotrebljavaju se sljedeći grafemi: *g* (*ga, Svemoguchno, nogu*) i *gh* (*dughi, Svemoghucno, Tughe, drughemu, drughi, noghe, togha*), kod Belostenca pronalazimo *g* i *gh*, kod Voltića, Stullija i Starčevića samo *g* te kod Appendinija *g* i *gh*.

U skladu s vremenom i slovopisima koji su se tada rabili u hrvatskome tekstu dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* slogotvorno se *r* piše s popratnim vokalima *e* i *a*. Češći su ipak primjeri s popratnim vokalom *e*: *pervoj, Smerti, mertav, umerl, derva, Kerst, sverhu, kerstiti se, berzo, Skerb, persa, terstike, merviza*. Primjeri su s popratnim vokalom *a* sljedeći: *Karst, Karstiti, Karschenje, Karʃchien, Karv, zarzalo, svarha*. U dalmatinskome se slovopisu pojavljuje *ar* te u kajkavskome i slavonskome slovopisu *er*, dok se kod Belostenca, Voltića i Appendinija može pronaći i *ar* i *er* te kod Stullija i Starčevića samo *ar*.

Za fonem /k/ najčešće se upotrebljava grafem *k* (*krishu, catholičansku, cherʃtianʃku, vekoveshno*), ali i grafem *c* u riječima talijanskoga podrijetla (*decana, decanatʃkoj, Sacramenat, conscienzu, Sacramenti*) te *ch* (*Tesach, cherʃtianʃku*). Zanimljiva su i kolebanja u svezi s pisanjem fonema /i/ koji se u najvećem broju primjera bilježi grafemom *j* (*boxja, jedinoga*,

je, ja, koja), ali na njegovu se mjestu pojavljuje također grafem *i* (*uboi-stvo, moi, Ia, Maika*). Nadalje, za fonem /h/ upotrebljavaju se grafemi: *h* (*šdrusheneh, griha*) te *ch* (*archangel*) i *k* (*arkangielu*), najvjerojatnije pod utjecajem talijanskoga jezika. Fonem se /t/ pak bilježi grafemima: *t* (*Jistine, otvoriti, karstiti, razgledati, stanovit, potribe*) i *th* (*catholičansku*), dok se fonem /v/ u primjerima *svi, va, strasglive, naravskoga, vidi* bilježi grafe-mom *v*, no u primjerima *sue, stvar, narauska, suaki, mertua* upotrebljava se grafem *u*. U riječi *Zrequa, Zreqva, Zrique, Zarque* zabilježeno je *q* te u riječi *synovi y*.

Zbog kolebanja u pisanju pojedinih fonema ne može se sa sigurnošću ustvrditi ostvaruje li se na mofemskoj granici fonološko ili morfonološko pravopisno načelo, no sljedeći primjeri ukazuju na uporabu morfonološkoga načela: *odprosti, odpufchiamo, Otca, otcu, otča, odkupitelj*a.

U konačnici slovopisna, ali i pravopisna, neujednačenost rezultira pojavom brojnih dvostrukih, trostrukih i višestrukih inačica, što najbolje možemo vidjeti u primjeru imenice *crkva* koju smo pronašli u sljedećim inačicama: *Zreque, Zreqve, Zrique, Zarque, Crikve* i *Çrikve* te imenice *otac* u inači-cama: *Otca, Otza* i *otča*.

U svezi s interpunkcijskim načelom uočavamo pretežitost gramatičkoga (strukturnoga) interpunkcijskog načela zasnovanoga na poštivanju »grama-tičke, rečenične, strukture«, ¹¹ što pokazuju sljedeći primjeri: *navlastito ako sverhu toga ima svidocanstvo od ke persone, koja je dostojna, da gnioj se viruje..., Sva paka ova pripechjenja, va kojeh se je reklo, da se ima ponoviti Karst, imaduse razumiti za onda, kada je potribe, jer ako se vidi da Otrok je tolike kriposti da se more prez pogibela va Zreqvu ponesti, tada je od potribe ponestiga da ga pak ondi Gospodin Curat karsti, i opravi ostale molitve, i ceremonie narejene od Svete Zarque*.

Prisutna su i kolebanja u svezi s pisanjem velikoga i maloga početnog slova te nerijetko nailazimo na to da se imenice, pridjevi, glagoli, zamjenice, pri-lozi i veznici pišu velikim početnim slovom: *Plovan, Voglia, Slo, Redovni-ka, Kerstim, Imme, Babbe, Boxjem, Zlamenje, Xena, Kadaje, Zato, Svako,*

¹¹ Lada BADURINA, *Kratka osnova hrvatskoga pravopisanja*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1996., str. 119.

Sveta, Pameti, Otrok, Zagresciti, Duhovni, Karstiti, Martvu, a s druge pak strane neka se vlastita imena pišu malim početnim slovom: *antona, mihovilu, maria, od marie*. Zanimljivi su i primjeri u kojima se pojavljuju udvojeni suglasnici: *molli, uffanje, millost, Oççi, se reççe, uffanjem, illi, Babbe, imme, alli, illiti, opraviti, oççito, sellah, Boggu, sebbe, buddi* kojima se ukazivalo na kratkoću prethodnoga sloga te udvojeni samoglasnik u riječi *Peet* kao znak da je naglasak na tome slogu dug. Brojni su također primjeri pisanja apostrofa između prednaglasnice i naglašene riječi: *s'opakim, k'kojoj, s'Rashloshenjem, s'tobom, K'tebi, k'tebe, k'nam, s'mislenjem, s'onu, S'gnihovu, s'vodom, s'vinom, s'oçima*.

U skladu s tekstovima prve polovice stoljeća pronalazimo primjere zamjeničkih zanaglasnica pisanih sastavljeno s naglašenom riječju: *roditise, strafsitise, kadase, Zgodise, nechiese, Kerstitiga, imase, veditise, ponestiga, daga, Najduse, nimase, Najdese, bise, kadase, imatiju, potrebujese, nahodilse, Zdravmi*. U sljedećim je primjerima prisutno sastavljeno pisanje glagolskih zanaglasnica: *kojaje, daje, potribnoje, bilje, potrebnoje, dabi, imalisu* te sastavljeno pisanje zanaglasnice *li*: *Dali, jeli, jelli*. Gdjegdje nailazimo i na sastavljeno pisanje zanaglasnice *li* i zamjeničke zanaglasnice: *ochielise*, glagolske i zamjeničke zanaglasnice: *kadaseje, dabise* te dviju glagolskih zanaglasnica: *Akobije*.

Kolebanja su prisutna u pisanju zanijekanih glagolskih oblika pa nailazimo na primjere kada se pišu sastavljeno: *Neufat, nestori, nechiamo, nemogu, nezna, nechie, neznaju, nehaju, nemore, nefna, nebude mogal*, ali ima dosta potvrda i za nesastavljeno pisanje, koje će u jezikoslovlju prevagnuti od 90-ih godina 19. stoljeća: *ne uvedi, ne pričesti, ne znaju, ne zna, ne opazi, ne mogne*.

Primjeri su depalatalizacije *lj* i *nj* sljedeći: *šhivljenje, nedelni, sadnoj, Pošdravljenje, prez pogibela, pomankanje, poghibel, poghibeli, nepriatel, zadni*.

U primjerima: *Plovanie, maria, od marie, Oholia, Lakomia, Moi, ceremonie, s'rakium* sonant se *j* u intervokalnome položaju, između samoglasnika *i* i *a*, *o* i *i*, *i* i *e* te *i* i *u* ne bilježi.

Fonološka i morfonološka razina

Na fonološkoj i morfonološkoj razini isprepliću se čakavske i štokavske jezične značajke, primjerice u pisanju jata gdje nailazimo na nedosljednosti. Naime, pronalazimo podosta primjera s dvojakom zamjenom *ě*, odnosno riječ je o »supostojanju unutar istog jezičnog sutava dubletnih fonacija: *ě > i, e*«¹² po pravilu Jakubinskoga i Meyera po kojemu se »dvojak refleks *ě* objašnjava zavisnošću od kombinacije konsonanata i vokala koji su slijedili iza njega«,¹³ što je i očekivano s obzirom na to da Pićan pripada srednjočakavskome ili ikavsko-ekavskome čakavskome dijalektu. Primjeri su ikavskoga refleksa jata: *Vrimenu, ovdi, ondi, Virovanje, prišvetoga, viru, svita, potribna, vridne, Prisveto, Napridovati, zapovida, crikva, rici, griha, pristoljem*. Ekavski je refleks jata potvrđen u sljedećim primjerima: *Spoved, verujem, po celem, Lenost, mesto*. S druge pak strane, u primjerima *djela, Tjelo, tjelesneh, djelom, tjelu, Tjelom, vriedan, grieha, griehih* priklanja se bilježenju *ie* (u dugim slogovima) i *je* (u kratkim slogovima), iako nedosljedno jer i u dugim slogovima nailazimo na *je*.

Završni se vokal izgubio u oblicima infinitiva i glagolskoga priloga sadašnjeg, što je uobičajeno za mnoge istarske govore te za govor Pićna: *snat, virovat/verovat, sadobit, podnest, pokajat, Obechiat, satajit, snat, delajuch*.

Kontrakcija (sažimanje) u zamjenica nakon ispadanja intervokalnoga *j* prisutna je u posvojnim zamjenicama: *momu, tvoga*, ali ipak pretežu duži oblici: *mojega, tvojega, tvojemu, svojega*, a upitno-odnosna zamjenica *koi* također je potvrđena u kontrahiranim likovima, uobičajenima u čakavskome narječju: *ki, Ki, ka, ke*.

Završno *-l* očuvano je u imenicama *Pakal* i *Angel*, u svezi s potonjom i u pridjevu *Angelsko* te u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnog: *Stupil, uškersnul, porodil, shivel, umerl, ućinil, osnanil, rasvitlil, otel, sgu-bil, zadobil, znal, bil, imal, spametil*, što je bitna karakteristika čakavskoga narječja, iako u govoru Pićna nije uobičajeno da se pojavljuje u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnog.¹⁴

¹² Iva LUKEŽIĆ, Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt, Izdavački centar Rijeka, 1990., str. 12.

¹³ Iva LUKEŽIĆ, n. dj., str. 12.

¹⁴ Usp: Nada PERŠIĆ, *Govor Kršana*, Grafrade, Rijeka, 2002., str. 50.

Nepreventivna vokalizacija slabih poluglasa, uobičajena i u istarskim govorima, potvrđena je u primjerima: *vashmenu*, *vazeti*, *vazme*. Prijelaz *vъ > va > u pronalazimo u primjerima: *u napridak*, *učiniti*, *učiti*, *umirajuchim*.

Suglasnički skupovi *jt* i *jd*, zadržani u većini istarskih govora, pojavljuju se na nekoliko mjesta i u hrvatskome tekstu dodataka uz *Pićansku župnu kroniku*: *dojde*, *dojti*, *najde*, *najti*.

Rotacizam u prezentskoj osnovi praslavenskoga glagola **mogti*, što je karakteristično ne samo za čakavsko nego i za kajkavsko narječje te mnoge štokavske organske idiome,¹⁵ potvrđen je u primjerima: *nemore*, *ne more*, a primjeri su s metatezom praslavenske skupine *vъsъ > sv¹⁶ sljedeći: *ſve verujen*, *ſve njoj osnanil*, *ſvem boxjim ſvetčom*, iako pronalazimo i primjer gdje je ona izostala: *vas Puk*.

Protetsko je *j* zabilježeno u oblicima glagola *imati* (*jimeti*, *jimaſh*, *jimaju-chi*, *Jima*, *jimaju*), *jesti* (*jisti*) i *imenovati* (*jimenuju*), kod osobnog imena *Ivan* (*Jiveta*, *Jivanu*), kod imenica *istina* (*Jistine*) i *ime* (*Jime*) te u akuzativu osobne zamjenice *oni*: *jih*. Ovakvo je protetsko *j* ispred samoglasnika i prisutno u istarskim govorima.¹⁷ Protetsko je *v* zabilježeno u primjerima *vučena*, *vučil* i *vuči*.

Adrijatizam, tj. delabijalizaciju završnoga *m* u *n*, pojavu karakterističnu za govore Istre, goranske te skoro sve otočne i priobalne govore, ali i za neke štokavske govore, pronašli smo u primjerima *dobren* (*dati dobren raj*) i *pomgniven* (*koji svojim pomgniven nastojanjem*).

U primjeru *drugi uzroki veliki* ne provodi se sibilizacija kod imenice *uzroki*. Ona je uobičajena u južnočakavskim i štokavsko-štakavskim govorima, dok je u jugozapadnim istarskim i sjevernočakavskim govorima kao morfonološka kategorija dokinuta.¹⁸

¹⁵ Lina PLIŠKO, *Govor Barbanštine*, Filozofski fakultet u Puli, Pula, 2000., str. 143.

¹⁶ Metatezirani oblik *sv* karakterističan je za jugozapadne istarske dijalekte južne provenijencije, za dio središnjega dijalekta čakavskoga narječja te za sve dijalekte štokavskoga narječja, u: Josip LISAC, *Hrvatska dijalektologija 1.*, *Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2003., str. 17, te Iva LUKEŽIĆ, »Štokavsko narječje (Nacrt sveučilišnih predavanja)«, *Radovi Zavoda za filologiju*, 32, Zagreb, 1998., str. 131.

¹⁷ Lina PLIŠKO: n. dj., str. 140.

¹⁸ Lina PLIŠKO, n. dj., str. 146.

Morfološka razina

U hrvatskome tekstu dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* pronašli smo potvrde za većinu padežnih nastavaka svih triju deklinacija te uočavamo da su nastavci imenica svih triju rodova u skladu s onodobnom normom. U G mn. imenica ženskoga roda sačuvan je nulti nastavak: *molitav, suz, udoviz, Xen, dusc, Zapoved, Sušsed* i nastavak *-ov* u imenica muškoga roda: *grihov, Pastirov, uzrocov, Sacramentov* te *-i* također u imenica muškoga roda: *grehi maleh, Likari, polak sveh Naucitegli*.¹⁹ U D mn.: *Svetičam, xenam, Babbam, Dushnikom, Svetčom*, u L mn.: *po molitvah, va prigodah, va potribah, va hipih* i u I mn.: *med xenami, bešsedami, neisbrojnemi grihi, s'gustemi vlassi* ovjereni su nesinkretni padežni oblici, dok se primjerice kod Voltića normira i novoštokavski nastavak *-ama*,²⁰ kod Starčevića u D mn. u sklonidbi *i* uz stariji *-im* i noviji *-ima*²¹ te kod Appendinija u Abl. mn. pronalazimo nastavak *-ama*. Pronašli smo imenicu *mati* koja pripada staroj *r*-deklinaciji i koja je do danas u kosim padežima sačuvala svoju staru osnovu na *-er-*,²² a jednaki se nastavci pojavljuju i kod Voltića. U N i A mn. u imenica m. r. pojavljuje se kratka množina u jednosložnih imenica, npr. *Muxi, udi, dughi, puti*, što je uobičajeno i u čakavskim govorima. Potvrđene su i imenice *vrime* i *Jime/imme* sr. r. stare *n*-deklinacije koje su u svim

¹⁹ Samo u primjeru *milloserdja duhovneh* pronašli smo nastavak *-a* u G mn. Voltić u genitivu množine ima isključivo novoštokavski morphem *-a*, odnosno *-i*, kao i Appendini, te bilježi i dužinu ili nadslovni znakom ili slovom *h* (npr. *vojvodā* ili *vojvodah*), dok Starčević ima *-ah*, odnosno *-ih*. Napomenuti valja da se u Voltićevoj gramatici u singularnoj paradigmi pojavljuje sedam, a u pluralnoj osam padeža (osmi je lokativ), Starčević u singularnoj i pluralnoj paradigmi ima šest padeža (ne prepoznaje lokativ množine, odbacuje ablativ) te Appendini šest padeža u singularnoj (šesti je ablativ) i sedam padeža u pluralnoj paradigmi (šesti je ablativ, a sedmi ablativ 2.). Ablativ je u gramatikama zadržan do 19. stoljeća, oblikom je izjednačen s genitivom i dolazi u prijedlogom *od*. Više u: Šime STARČEVIĆ, *Nova riscoslovica iliriska: vojničkoj mladosti krajicnoj poklonjena*, Trst, 1812., str. 152–153 (pretisak Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje).

²⁰ Npr. *s'vojvodama* i *s'vojvodami*, U: Josip VOLTIC, *Grammatica illirica / Ilirska gramatika...*, str. 29.

²¹ Šime STARČEVIĆ, *Nova riscoslovica iliriska...*, str. 33.

²² Pronašli smo potvrde za G jd. (*Matere*), A jd. (*mater*) te L jd. (*va Matere*). U vezi s imenicama *mati* i *kči* Starčeviću su pravilni nominativni oblici *mater* i *cher*, a *mati* i *chi* su „obichajni kod nixega plemena samo“. U: Šime STARČEVIĆ, *Nova riscoslovica iliriska...*, str. 32.

padežima, osim u N, A i V, zadržale svoju staru osnovu na *-en*.²³ Također je sačuvan i primjer stare *s*-deklinacije imenice *nebesa*, i to u lokativu množine: *na nebeseh*.

Paradigme pridjeva svih triju rodova uglavnom su u skladu s onodobnom normom.²⁴ Uočavamo nekoliko čakavskih karakteristika, primjerice debilabijalizaciju završnoga *m* u *n* (adrijatizam) u primjerima *dobren* i *pomgniven*, refleksi **/d/ > /ĭ/* u primjerima *tuji*, *tujega*, *tuje*, *novorojen* te, iako se razlikuju nastavci za palatalne i nepalatalne osnove, nailazimo i na pokoji čakavski oblik: *zadgneh*, *neisbrojenemi*, *s'gustemi*.

U komparaciji pridjeva oblici se superlativa tvore na dva načina, što normiraju i ondašnje gramatike. Prvi je od njih zapravo stari praslavenski superlativ apsolutni koji se tvori tako da se na pozitiv dodaje predmetak *prê-*: *preveliki*, *prefvetoga*, *priplashene*, *pricistu*. Potonja su dva potvrda da se i u predmetcima pojavljuje ikavski refleks jata. Drugi je način potvrđen u primjeru *najvech* gdje se komparativu pridjeva dodaje predmetak *naj-*. Također, zanimljivi su i primjeri *mnogo magliahan* i *mnogo lahku* u kojima se pojavljuju konstrukcije s riječi *mnogo*.

U hrvatskome tekstu dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* pronašli smo potvrde za gotovo sve vrste zamjenica, primjerice osobne (*ja*, *mene*, *ti*, *tebe*, *ga*, *gnim*, *gnie/gne*, *gnoj/njoj*, *nam*, *gnih/jih*, *s njimi*), povratne (*se/se*, *sebe*), posvojne (*moj/Moi*, *moje*, *momu*, *mojega*, *mojoj*, *tvoj*, *tvoja*, *tvoje*, *tvoga*, *tvojega*, *tvojoj*, *tvojemu*, *tvojmi*, *njegovega*, *našh/nafs*, *našha*, *našhi*, *našhe*, *našhim*, *našhoga*), povratno-posvojne (*svoje*, *svojega*), pokazne (*ova*, *ovo*, *ovi*, *ovem*, *oveh*, *na ovomu*, *ta*, *to*, *togha*, *takovi*, *va takoveh*, *takovih*, *onemu/onomu*, *po onem*, *onoj*), upitno-odnosne (*scto*, *koja*, *koje*, *koj*, *kojoj*, *kojeh*, *s kojemi*, *s kum* / *s kem*, *ki*, *ke*, *ko*, *ka*), gdje se ponajbolje uočava prožimanje čakavskih i štokavskih oblika, te neodređene zamjenice (*sva*, *sue*, *svi*, *sve*, *svake*, *svako*, *svemu*, *svega*, *svaku*, *svakoga*, *svaki*, *svakomu*, *svakoj*, *sve*, *od sveh*, *svemi*, *sveh*, *vas*, *njeka*, *njedan*, *njednu*,

²³ Pronašli smo potvrde za N jd. (*Jime*, *Vrime*), G jd. (*do Vrimenta* / *vremena*), A jd. (*va imme* / *imme*, *Jime*, *va vrime*) te L jd. (*u Vrimentu*).

²⁴ U jednini smo pronašli potvrde za gotovo sve padeže (nedostaju samo primjeri za I jd. ž. i sr. r. te D i V jd. pridjeva srednjeg roda), dok množinskih primjera ima manje (nedostaju potvrde za V, L i I mn. pridjeva ž. r., N i V mn. pridjeva m. r. te D, V i I mn. pridjeva sr. r.).

njednoga). Kontrakcija (sažimanje) u zamjenica nakon ispadanja intervo-kalnoga *j* prisutna je u posvojnim zamjenicama: *momu, tvoga*, ali pretežu duži oblici: *mojega, tvojega, tvojemu, svojega*, a upitno-odnosna zamjenica *koi* također je potvrđena i u kontrahiranim likovima: *ki, Ki, ka, ke*. Naišli smo na primjer metateze praslavenske skupine *vъsъ > sv: *sve verujen, sve njoj osnanil*, iako je u primjeru *vas Puk* ona izostala. Protetsko je *j* zabilježeno u akuzativu osobne zamjenice *oni*: *jih*. U primjeru *imas polevati ta ud* sačuvan je stariji lik zamjenice *ta* za muški rod, što je karakteristično za sjevernočakavske govore, dok je u srednjočakavskim, južnočakavskim i štokavskim govorima uobičajen oblik *taj*.²⁵

Od brojeva smo pronašli primjere za glavne brojeve do deset, osim osam, te za nekoliko rednih brojeva (*pervo, pervoj, drugi, drugoga, drughemu, drugheh, tret, treta, deveti*). Zanimljiv je oblik rednoga broja *tri* u kojem se ne provodi jotacija: *treti, treta, Treto* što je karakteristično i za većinu čakavskih govora.

Od jednostavnih glagolskih oblika čest je infinitiv na *-ti/-ći*: *suditi, priti, uciniti, jimetri/imati, dati/Datti, zadobiti, Napridovati, piti, pohoditi, Zaka-pati, podnesti, moliti, hvaliti, gliubiti, urediti, znati, roditi, karstiti, činiti, obuchi, obnachi, doprechi, pomochi*, no pronalazimo i podosta primjera za tzv. krnji infinitiv koji je uobičajen i u istarskim govorima, među njima i u govoru Pićna: *snat, virovat/verovat, sadobit, podnest, pokajat, Obechiat, satajit, snat, bit*.

Od glagolskih vremena preteže prezent: *verujem, vapimo, jima, nimaš, jimaš, se spovidam, molis, se uffam, gliubim, gliube, scupljan, se kajem, odluci, naztoje, imaju, se ne nahodi, se pozabe, sluxe, se vidi, zapovidaju, nofsi*. U prezentu pomoćnoga glagola *biti* pojavljuju se nesvršeni naglašeni oblici: *jefsi, jefsu, nijefsu, jest, niefsam, nijefsu* te nesvršeni nenaglašeni oblici: *sam, si, je*, ali nailazimo i na oblike svršenoga prezenta: *bude, buddi, budem, budefc*.

Čest je i perfekt: *stupil je, uškerfnul je, sačela je, je porodil, sam sagrishil, si obechial, sam sgubil, sam uredil, se je reklo, je karstilo, su cinile, je umerla, je naredil, se ni spovedal* te futur prvi koji se tvori od nenaglašanih

²⁵ Lina PLIŠKO, n. dj., str. 142.

oblika nesvršenoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* i infinitiva glagola: *ću služiti, nechiemo uredit, nechie mochi, nechiese mochi* te od naglašanih oblika nesvršenoga prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* i infinitiva glagola: *gliubit ochiu, ochielise roditi, biti ochie, zatajiti ochie, ochie biti, ochje priti, ochiefs bit, ochie rechi, ochje dati* s redukcijom početnoga *h* gotovo u svim primjerima, osim u primjeru *hocchiefc biti*.

U cjelokupnome je tekstu ovjereno nekoliko primjera s futurom drugim: *budem obsluhil, se bude domislila, budete merili, buduga ganuli, budu ukrepili, bude se mogal, nebude mogal*. Iako su u tekstovima nabožne provenijencije aorist i imperfekt uobičajeni, pronašli smo samo jedan primjer za imperfekt: *tako bisçe od počela*.

U tekstu ima podosta primjera za glagolski pridjev radni (aktivni particip preterita II.): *saçela, reklo, karstilo, cinile, umerla, imali*, a u muškome se rodu završno *l* očuvalo u primjerima: *porodil, stupil, shivel, umerl, sadobil, naredil, znal, otel, mogal, vaglial, imal, stupil, porodil, porodil, spovedal, bil*. U primjeru *se ni moga domislit* dolazi do stezanja *al > a*. Protetsko je *v* zabilježeno u primjeru *vučil*.

Glagolski pridjev trpni (pasivni particip preterita) jedini je sačuvao pridjevsko značenje i sklonidbu i služi u tvorbi svih pasivnih glagolskih oblika, a i upotrebljava se kao pravi pridjev: *napisano, blagoslovljena, rojen, Muçen, progognieni, postavglene, pripovidano, poslane, spasena, shranjena, namocene, imenovaneh, odrisen, saçet, polevan, sloxen, potrebovan, uçignena*. Protetsko je *v* zabilježeno u primjeru *vucena*.

Glagolski prilog sadašnji završava pretežito na *-çi*: *çviluchi, plaçechi, obfluskujuchi, zapovidaajuchi, polivajuchi, govorechi, nofsechi, postavgliajuchi, jemaguchi, ostajuchi*, samo je jedan primjer na *-ć*, odnosno *-ch*: *delajuch*.

Od glagolskih načina najviše smo potvrdili pronašli za imperativ i najčešće se pojavljuje za izricanje zapovjedi u 2. licu jednine: *daj, odprofti, isbavi, molli, obrati, ukaži, Postuj, Delaj, bishi, Gliubi, reçi*. Karakterističan je niječni imperativ za označivanje zabrane,²⁶ što je svojstveno biblijskim tek-

²⁶ Ivo PRANJKOVIĆ, »Hrvatski jezik i biblijski stil«, *Raslojavanje jezika i književnosti: zbornik radova 34. seminara Zagrebačke slavističke škole*, FF press, Zagreb,

stovima: *ne uvedi, Ne ubij, ne ukradi, Ne posheli / Ne poxeli*. Uočavamo i primjere imperativa u 3. licu jednine koji je po obliku jednak onomu za 2. lice jednine: **Pofsvetiš**se Jime tvoje, **Pridi** kraještvo tvoje, **Budi** Voglia tvoja, **budi** sada i vasda u značenju »neka se posveti«, »neka pride«, »neka bude«, što je karakteristično za starije tekstove, osobito nabožne provenijencije, te se stoga gdje gdje radi razumljivosti dodaju zamjenice, na što nailazimo i kod Kašića, Della Belle i Lanosovića.²⁷

Kondicional se prvi tvori od nenaglašenoga oblika aorista pomoćnoga glagola biti i glagolskoga pridjeva radnog: *bi znal, ne bi disati mogal, mogla bi biti, nebi znal, dabise karstilo, nebi vaglial, bi dali, imal bi se, bi se moglo*. Za 1. l. jd. i 2. l. jd. pronalazimo sljedeći oblik kondicionala prvog: *otel bim, bišh shelel, bišh otel*, dakle tvorbu od staroga oblika pomoćnoga glagola biti (*bim, bišh*) i glagolskoga pridjeva radnog. Oblik *bim, bišh* čakavski je alijetet.

U hrvatskome su tekstu dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* zastupljene i sve vrste nepromjenjivih riječi. Od priloga izdvajamo vremenske: *kada, vazda, nigdar, malo kada, svagda, tada, onda, kadgodar/kadagod, poklam, pokle, jednuz*; mjesne: *ovdi, defno, kuda, gore, nutre, vanka, onde, ovde, daleko*; načinske: *kako, tako, šdravo, prečisto, dobrovoljno, raji, teško, berzo, hitro, snaxno, oččito/oččito, lahko, dobro, drugazeie, ovako, iz nova, naglo, xelgno, ofsobito, vredno*; količinske: *naj magnje, škros, jošh, vechie Krat / vech krat / najvech krat, višhe puta, toliko, koliko, opet, tri krat, Gusto krat, gusto prevech* te uzročne: *šato/sato/zato, zač, zaradi*. Slijede prijedlozi uz genitiv: *od (od Plovana, od Zla, od suz, od nje, od potribe), kod (kod perva i sadnoj mafse, kod Poldan, kod tujega), svan (svan manè), okoli (okoli Ljeta), brez/bres/prez (brez Istočnoga, bres njednoga, prez pogibela, prez prestanka), do (do Vrimena, do Otroka), iz (iz čeloga Serza, iz sve Pameti)*; uz dativ: *k' (K' tebi, k'nam, k'Spašsenju, k'grehu), protiva (protiva naravi, protiva Duhu Svetomu)*; uz akuzativ: *na (na nebo, na konz, na Razum), za (za Spašsenja), u (u napaf, u vike vikova, u Pakal), va (va Spoved vashmenu, va Ifsufsa, va ruku), nad (nad*

2006., str. 25.

²⁷ Loretana DESPOT, *Jezik hrvatskoga biblijskog prvotiska (poveznice)*, Filozofski fakultet u Osijeku, Osijek, 2006., str. 143.

Pakal), *pod* (*pod priliku, pod svoj krov*), *čez* (*čez letto*); uz lokativ: *po* (*po molitvah, po Duhu Svetem*), *va* (*va Utrobe, va rojenjeh, va takovih pri-godah, va Matere*), *u* (*u ovoj cefsarfkoj i decanatfkoj Plovanie, u celem ljetu, u Vrimenu*), *na* (*na nebeseh, na krishu*); uz instrumental: *s/sa/s'* (*s nebom, sa njednu korist, s dufhu, S Tjelom, s trimi persti, s spuxvum, s'Rashloshenjem, s'tobom, s'uffanjem, s'oçima*), *med* (*med xenami*), *pod* (*pod Pontiom Pilatom*), *prid/pred* (*prid nebom, pred Bogom*). Pretežu ve-znici: *i, ni, koji, ako, alli/oli/aliti, da, buduchi / buduchi da, illi/illiti, nego, ne samo... nego i, premda / prem da, dokle* itd. Od čestica pronalazimo: *pak/paka, da, ne* te od usklika *o, a i ah*.

Sintaktička razina

Od sintaktičkih značajki valja izdvojiti velik broj rečenica bogatih atributa. Iz primjera je razvidno da se i zamjenice i pridjevi u službi atributa pojavljuju češće u postpoziciji, što se pripisuje izravnome utjecaju latinskoga jezika:²⁸ *Otçe nash, budi Voglia tvoja, po Riçi tvojoj, Duhu fvetomu, Zapoved boxjeh, gliudi mladi, po načinu naravskomu, pristoljem Boxjem, utrobe tvoje, u Duha fvetoga, Dan nedelni, muke paklene, Dushnikom nashim, Xivot vični, Sagovorniče nasha, Raj nebeski, milloferdja tjelefneh, otçe duhovni, dusha moja, va rojenjeh teskeh*. Postponirani su atributi česti i kod Katančića, ali i kod ranijih biblijskih prevoditelja, Kašića, Bandulavića i Lanosovića.²⁹ Ipak, pronalazimo i primjere kada se atributi nalaze u antepoziciji: *praznega mesta, tretí dan, od Svete Crikve, čudni način, Puteni greh, fodomitanfki greh, na tujem grehu, tujega greha, prefvetoga Trojstva, vekoveshno Spasenje, neisbrojenemi grihi, momu xivljenju, moj greh*. Brojni su primjeri u kojima u poliatributnim nominalnim sintagmama jedan atribut dolazi u antepoziciji, a drugi u postpoziciji u odnosu na imenicu koju opisuju: *drughe Xene razumne, svim Pastirom duhovnim, drughi Blagdani Zapovedani, iz çeloga ferza mojega, Dve zapovedi naravske, iz çeloga ferza tvoga, iz svemi mochiami tvojmi*. No ima i primjera kada se dva atributa nalaze u antepoziciji: *tvoje milloftivne Oççi, tvoju svetu Befse-du*, ali i kada se oni pojavljuju u postpoziciji: *Otrocich maleh novorojeneh*,

²⁸ Ivo PRANJKOVIĆ, »Hrvatski jezik i biblijski stil«, str. 28.

²⁹ Loretana DESPOT, n. dj., str. 181.

Kruh našh svakidagni, Crikva rimska Catholičanska. Apoziciju također možemo naći u postpoziciji: *blaxenomu mihovilu arkangielu, blaxenomu Jivanu cherstitegliu, blaxenoga Jivana Karstitelja*, ali i u antepoziciji u odnosu na riječ koju opisuje: *Svetem apostolom Petru i Paulu*.

Za izricanje posvojnosti upotrebljava se posvojni pridjev, no u nekoliko smo primjera naišli i na prijedložni izraz *od + genitiv*, koji se pod utjecajem sintakse talijanskoga jezika često pojavljivao u starijim čakavskim tekstovima, osobito onima koji pripadaju biblijskome stilu: *Red molitav sdrusheneh od Plovana, nijednoga Uda od Otroka, u ovoj dolini od suz, polak Zakona od pravize, però od Kokose*.

Česte su konstrukcije *za + infinitiv* najvjerojatnije pod utjecajem latinske i talijanske sintakse: *za kerstiti, za karstiti, za moch tako karstiti, za tako preskerbiti, za podati, za znati, za priloxiti, za činiti*.

Zanaglasnice uglavnom dolaze na drugo mjesto u rečenici, dakle iza prve naglašene riječi te su u skladu s pravilima automatiziranoga reda riječi. Ipak, u nekoliko smo primjera naišli na odstupanja: *koj je nutar po spuxve podat, je vaglial, ochielise Otrok xiv roditi alli nechie, je potrebno Karst podati po onem Ude, i prez nauka, je od potribe, da budu navčene od drugheh, Buduchi paka, da ovde ostake josc praznega mesta, je nareschina za priloxiti dve drughe duxnosti*.

Zaključno

Jezik hrvatskoga teksta dodataka uz *Pićansku župnu kroniku* u skladu je s vremenom u kojem je tekst napisan kada se teži za jezičnom unifikacijom i standardizacijom hrvatskoga jezika. Usustavljivanje slovopisa i pravopisa jedan je od zadataka koji predstoji, bez čega normiranje jezika nije bilo moguće, a otvorenim ostaje i pitanje naziva jezika te osnovice budućega standardnog jezika. Usporedbom rukopisa s rješenjima iz tada aktualnih slovopisnih praksi te Belostenčeva *Gazophylaciuma*, Voltićeva *Ricsoslovnika* te Stullijeva *Recsosloxja*, ali i uvidom u Starčeviću, Appendinijevu i Voltićevu gramatiku, zaključujemo da je prisutna slovopisna neujednačenost. Prevladavaju ipak rješenja koja nudi ili dalmatinski ili slavonski slovopis te većim dijelom i ono što su rabili tadašnji jezikoslovci, no zanimljiva su

i na neka vlastita rješenja (primjerice *ç* za *č* i *ć*, *sh* za *ž*). Najviše kolebanja pronalazimo u pisanju *š* i *đ*. Prevladava morfonološko pravopisno načelo te gramatičko interpunkcijsko načelo. Prisutna su kolebanja u svezi s pisanjem velikoga i maloga početnog slova te u pisanju zanijekanih glagolskih oblika. Na fonološkoj i morfonološkoj razini isprepliću se čakavske i štokavske jezične značajke. Od čakavskih jezičnih značajki izdvajamo: ikavsko-ekavski refleks *jata* po pravilu Jakubinskoga i Meyera, izostanak završnoga vokala u oblicima infinitiva i glagolskoga priloga sadašnjeg, očuvano završno *-l*, suglasničke skupove *jt* i *jd*, rotacizam glagola *moći*, protetsko *j*, adrijatizam te neprovođenje sibilizacije. Na morfološkoj su razini stari nastavci u svim imeničkim paradigmama. Kratka množina u jednosložnih imenica, refleks **d > j*, kontrahirani likovi upitno-odnosne zamjenice *koji*, stariji lik zamjenice *ta* za muški rod, oblik rednog broja *tri* bez provedene jotacije te stari oblici pomoćnoga glagola *biti* (*bim*, *bifh*) u tvorbi kondicionala također ukazuju na čakavske elemente u jeziku hrvatskoga teksta dodataka uz *Pićansku župnu kroniku*. Na sintaktičkoj razini vidljiv je utjecaj latinske i talijanske sintakse, primjerice u položaju atributa i u izricanju posvojnosti.

REGESTE

Napomena uz regeste

Regeste su sastavljene, kako je to i uobičajeno, na način natuknica tema o kojima autor Kronike piše, i to kronološkim slijedom. Natuknice uglavnom prate način izlaganja sadržaja Kronike. Primjerice, u nekim slučajevima autor donosi podatke o meteorološkim prilikama Pićanštine na više mjesta unutar jedne godine, što se u registama posebno ne navodi.

Uvodni dio (str. 1 – 4)

Ivan Antun Težak, župnik i dekan Pićanskoga dekanata, započinje kroniku Pićna od srpnja 1812. godine; opis događaja za ovu župu od ukinuća Biskupije do 1812.; popis imena i prezimena posjednika klupa u župnoj crkvi.

1812. (str. 4 – 5)

Uvođenje „Francuskog kalendara”; prilike pod Napolenovom vlašću na Pićanštini; Napoleonski ratovi 1812. godine.

1813. (str. 5 – 6)

Vojna operacija kapetana Josipa Lazarića u Istri; meteorološke prilike i poljoprivredna proizvodnja Pićanštine; vraćanje „Austrijskoga kalendara”.

1814. (str. 6 – 9)

Meteorološke prilike i poljoprivredna proizvodnja Pićanštine; obnova župne crkve; nabava novih paramenata; nabava školske opreme u Trstu; političke promjene u Europi (Bečki kongres); povratak Pija VII. iz francuskoga zatočeništva u Rim; carev opunomoćenik Franjo de Saurau u Istri; posjet Josipa Süstela Pićnu; uspostava Carsko-kraljevske vlade za Primorje; raspuštanje Istarskoga bataljuna.

1815. (str. 9)

Meteorološke prilike i poljoprivredna proizvodnja Pićanštine; uređenje župnoga vrta; slikarski radovi na glavnom oltaru i orguljama (slikar Giuseppe Spezzi iz Milana); izrada stuba na trgu pored župnom crkvom; Bečki kongres i konačan Napoleonov kraj.

1816. (str. 10 – 11)

Meteorološke prilike na Pićanštini; posjet cara Franje I. Pazinu; otkrivanje spomenika pobuni Istrana iz 1813.; posljedice loših meteoroloških prilika na poljoprivredu Istre i Pićanštine.

1817. (str. 11)

Glad i smrtnost pučanstva Istre i Pićanštine; pomoć pazinskoga grofa; javni dug u Trstu za preživljavanje.

1818. (str. 12)

Meteorološke prilike i poljoprivredna proizvodnja Pićanštine; vraćen veći dio javnoga duga iz Trsta.

1819. (str. 12)

Poljoprivredna proizvodnja Pićanštine; povećanje nameta; vraćen cijeli javni dug ugovoren u Trstu.

1820. (str. 12 – 13)

Poljoprivredna proizvodnja Pićanštine; geodetske izmjere nekadašnjega austrijskog dijela Istre; opis geodetske izmjere Pićanštine; nadvojvoda Karlo Franjo u Pazinu; meteorološke prilike na Pićanštini; kongres u Opavi; napravljen pečat župe.

1821. (str. 13 – 14)

Kongres u Ljubljani zbog napuljskoga pitanja; Antonio Leonardis imenovan biskupom Trsta; naknade kanonicima tršćanske katedrale; meteorološke prilike i poljoprivredna proizvodnja na Pićanštini.

1822. (str. 15)

Uvođenje u službu biskupa Antonija Leonardisa u Trstu; poljoprivredna proizvodnja na Pićanštini; premještaj sjedišta okruga iz Rijeke u Pazin.

1823. (str. 15 – 17)

Poljoprivredna proizvodnja i meteorološke prilike na Pićanštini; posjet tršćanskoga guvernera Alfonza Gabrijele di Porzija Pićnu; biskup Antonio Leonardis u kanonskoj vizitaciji Pićna; sjedinjavanje nadarbina s kooperaturama; prihodi i porezno opterećenje za župu Pićan; župnikova ideja za plaćanje svjetovnoga učitelja u Pićnu.

1824. (str. 17)

Ustanovljenje triju kooperatura u Pićnu; određene naknade za kooperatore, učitelja i orguljaša; poljoprivredna proizvodnja na Pićanštini.

1825. (str. 17 – 18)

Poljoprivredna proizvodnja i meteorološke prilike na Pićanštini; premještaj sjedišta Okružnoga kapetanata iz Trsta u Pazin.

1826. (str. 18)

Poljoprivredna proizvodnja i meteorološke prilike na Pićanštini; Friedrich Waidmannsdorf, okružni kapetan u Pazinu.

1827. (str. 18 – 19)

Poljoprivredna proizvodnja i meteorološke prilike na Pićanštini; nevrijeme oštetilo zvonik i župnu crkvu.

1828. (str. 19)

Poljoprivredna proizvodnja i meteorološke prilike na Pićanštini.

1829. (str. 19 – 21)

Poljoprivredna proizvodnja i meteorološke prilike na Pićanštini i šire; glad i skrb za gladne; zamolba caru za smanjenjem podavanja; jubilej proglašen od pape Pija VIII.; vladino dopuštenje za gradnju župne kuće u Pićnu (arhitekt *Ferari*); novi vojni popis, kućni brojevi i nove biskupijske granice u Istri.

1830. (str. 21)

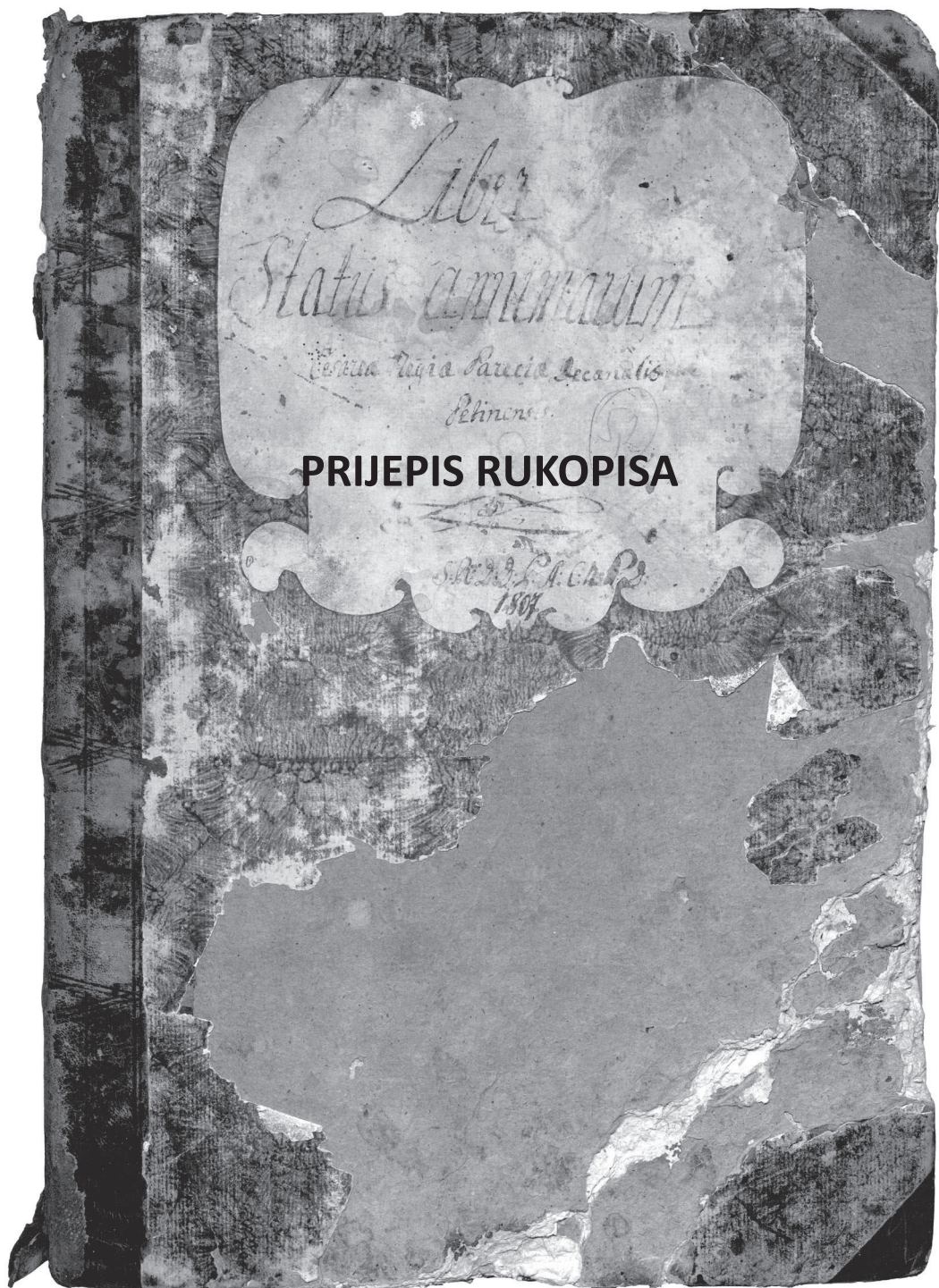
Meteorološke prilike na Pićanštini; smrt tršćanskoga biskupa Leonardisa; imenovanja Ravnikara tršćanskim biskupom; poljoprivredna proizvodnja na Pićanštini; podizanje zidova na groblju u Pićnu; obnova oltara sv. Mihovila (slikar Spezzi); car smanjuje podavanje za vino.

1831. (str. 21 – 22)

Završeno groblje s vratima; ofarbana vrata župne crkve, crkve sv. Roka i crkve sv. Mihovila; napravljena oltarna pala Sv. Križa i osvježene ostale oltarne slike župne crkve, osim sv. Relikvija; Ravnikar posvećen za biskupa; Walland postao gorički nadbiskup; poljoprivredna proizvodnja na Pićanštini; širenje *cholera morbus*.

1832. (str. 22 – 23)

Walland dobio palij; Ravnikar preuzeo upravljanje biskupijom u Trstu; car Franjo I. i carica Karolina u Pazinu; audijencija kod cara u Pazinu; Grimschitz imenovan okružnim kapetanom Istre; poljoprivredna proizvodnja i meteorološke prilike na Pićanštini.

PRIJEPIS RUKOPISA

I. Kronika*

(str. 1)

Memoria rellativa all'imperiale parrochia decanale di Pedena cominciata scrivere con la possibile accuratezza nel luglio dell'anno mille ottocento dodici /1812./ da Giovanni Antonio Tesach, onde cosi li posterì trovino in una da pocco erreta parrochia e la sua origine, e le cose più riguardevoli annotate, il che non cesserà fare in ogn'anno il presente parrocco, lusingandosi che farano lo stesso li suoi successori.

Tesach

Il Vescovato di Pedena ben antico, perchè secondo altri ancora sotto Constantino il grande, secondo altri poi nel seccolo quinto fondato, fù soppresso nell'anno mille <otto> settecento ottanta cinque /1785/¹ dal agosto, e sempre memorabile Giuseppe II., imperatore d'Austria, e ciò sulla dimanda dell'in allora vescovo di Pedena Aldrago Antonio de'Piccardi nobile Triestino, con la quale ricercava esso un'aumento di congrua per la tenuità della sua rendita.²

Sollecitato solamente dal suo vicario generale, quale si speranzava di spuntare con la sua promozione vescovo di Pedena, giachè conosceva l'economia di Giuseppe Secondo, che non aumenterà la mensa vescovile, dal provento della quale in 18 anni il vescovo Piccardi risparmiò diecioto mille fiorini, e perciò fù promosso alla vacante Sede di Segna e Modrussa, e già-

* Ovaj je rukopis zajedno s kraćim uvodnikom objavljen u *Zborniku Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 38 (2020.) 1, str. 269–317. Na ovome se mjestu donosi s manjim preoblikovanjima i doradama.

¹ Pićanska je biskupija ukinuta 1788. godine. Težak očito godinom ukinuća smatra premještaj biskupa Aldraga de Piccardija s pićanske biskupske katedre u Senj. O prijeporima u svezi s ukinućem ove biskupije vidi u: Jakov JELINČIĆ, *Knjiga redenja u Pićnu*, Državni arhiv u Pazinu, Pazin, 2015., str. 10, bilješka br. 13.

² Nakon riječi *Rendita* slijedi asterisk (*) i tekst se od *Sollecitato do fiorini* nastavlja na dnu stranice.

chè egli non poteva vivere, non potrebbero vivere [pure]³ li successori, e così si fe cessare il Vescovato.

Il vicario generale, e dappoi capitolare Pietro Antonio Segher nell'anno mille settecento ottanta sette /1787/ fù nominato in parroco di Pedena, e nell'anno 1789 promosso all'abbazia di Cilli nella Styria.⁴ Nell'anno stesso fù decretato parroco dal governo dell'Austria Inferiore residente in Graz Matheo Francesco Francovich, quale fù pure nominato decano rurale nell'anno 1790.

Il feudo vescovile, essendo egli stato signore di Scopliaco, Tupliaco e Gollogorizza, fù con la soppressione incamerato, e nell'anno 1806 – mille ottocento e sei venduto a pubblica licitazione in Lubiana al signor Francesco Enea Montecuccoli, conte di Pisino, per la summa di sessantacinque mille fiorini di Vienna.

Le rendite capitolari da Giuseppe II furono convertite in rendite parrocchiali così che la metà del tutto percepisce il parroco decano, e l'altra metà li due cooperatori. Questo sta profusamente annotato nel libro rendite parrocchiali.⁵

Li 16 aprile 1806 d'anni 67. morì il reverendissimo parroco decano Matheo Francesco Francovich⁶ e nell'aprile 1807 fù nominato da Vienna in parroco e decano di Pedena Pietro Annicich fù parroco di Novacco, dottore di theologia ed uomo di grande errudizione. Questo morì immaturamente li 25 febraro 1809 d'anni 58.⁷ Si segnalizò per il breve suo regime col aver posto in ordine il libro dello Stato d'anime nella forma in questo volume contenuta. Col concorso del suo in allora cooperatore ed ora parroco decano Tesach, fece consegnarsi la rendita e li terreni parrocchiali con un sistemato inventario, e col suo testamento lasciò li suoi successori manutentori d'una piccola biblioteca presa in accurata notta senza alcuna corisponsabilità, e di grande vantaggio per il clero di Pedena.

Nell'aprile del 1809. scopiò la quarta guerra terribile tra la Francia e l'Austria. Infelice anche in questo conflitto quest'ultima. Non essendo altro scopo

³ Naknadni dodatak istoga rukopisa.

⁴ Cilli je njemački naziv za Celje, grad u Sloveniji.

⁵ Prema sadašnjim saznanjima ova knjiga nije sačuvana.

⁶ Župni arhiv Pićan, Matična knjiga umrlih Pićana 1776. – 1860. [dalje: MKU Pićan], fol. 109r (*Dolor pectoris*).

⁷ MKU Pićan, fol. 114v (*Pleuritide seu dolor pectoris*).

il mio, che di notare solamente le cose relative a questa parrocchia, dirò che nell' 14 novembre dello stesso anno 1809 occuparono li Francesi l'Illirio come loro cepo dall'Austria.

(str. 2)

Con la pace di Vienna del 16 ottobre: in questo mese non avendosi ancora saputa la pace conchiusa li popoli dell'Istria diffendevano con valore li proprii confini, e per prendere ordini più accurati le municipalità d'allora nominarono due deputati per inviarli da Francesco I^{mo} imperatore d'Austria, e cadette il comune voto sopra il signor Giacomo Defranceschi da Gologorizza e don Giovanni Antonio Tesach in allora amministratore di questa vacante parrocchia e prodecano. Si portarono questi due al campo generale situato in Dotis⁸ e Tovarosh⁹ nell'Ungheria presso Komorn,¹⁰ dove ebbero un'umanissima udienza dall'imperatore Francesco d'Austria alle 7 ore di mattina li 26 stesso ottobre, e due udienze dal arciduca d'Austria Giovanni Augusto, e sensibile fratello dell'imperadore.

Li 14 agosto 1810 – fù esso Tesach amministratore parrocchiale e decanale nominato in effettivo parroco e decano di Pedena da sua eccellenza il marescialo Marmont governatore generale delle Provinzie Illiriche residente in Lubiana, ed installato dal reverendissimo Ordinariato in Trieste in spiritualibus li 11 e li 16 settembre presentato al popolo in Pedena in temporalibus dal molto reverendo signor Francesco Saverio de Godenberg parroco arciprete di Gallignana in compagnia del signor Vincenzo dottor Rajcich capo dell'amministrazione della Contea di Pisino come delegato dal signor intendente di Fiume.

Li 15 luglio mille ottocento undici successe un'oridissima alluvione, scopiò un nubifraggio sul territorio di Gallignana, pochissimo pioviendo in Pedena, gonfiò così il torrente Podrevizza, ch'allagò la mettà del campo del signor Basilisco, passò l'aqua tutt'il campetto Zaglich presso la si detta Pregrad, oltrapassando per mezzo bracio il ponte sotto la chiesa, di chi rovesciò li latterali, e scavò il terazzo, qual farsi doveva di nuovo. Cosa mai veduta a

⁸ Danas je to grad Tát u Mađarskoj.

⁹ Danas je to Tóváros, dio grada Táta.

¹⁰ Misli se na današnji grad Komárom u Mađarskoj.

testimonianza del signor Sebastiano Rovis d'anni 77, signora Orsolla Tesach d'anni 72, e reverendo signor canonico Luches d'anni 63.

In agosto dello stesso anno 1811– fù imbianchita totalmente la chiesa matrice, fatto il saligio nel santuario, e sul organo di lastre piccate da due maestri di <...>¹¹ [Trieste] Schiera e Butti cavate presso il Tucich in campagna sotto il sindacato del signor Antonio Maria Rovis. Fatta la scala a bovollo per entrare sul organo, essendo pria fatta pessima ed erta, si fecero rimediare li stali del santuario ed il trono episcopale. Fù rivoltata, ed abbassata la lapide collà ritrovantesi coll'iscrizione del vescovo Zara, e rimessa totalmenta la scalinata conducente al santuario stesso: v'è da osservare¹²

L'arca esistente nel santuario non fù apperta già da 50 anni circa, cioè dal tempo della morte del monsignor vescovo Bonifacio Cecotti. Gl'eredi di questo prelado stavano fabricando per esso in allora l'arca situata d'avanti l'altare di San Giovanni presso il sepolcro. Voleva perciò fino al tale ultimazione il capitolo d'allora / come testimoniò il reverendo canonico Luches d'anni 63, e Simone Bachich, sarte d'anni 64 / depositare il cadavere del prelodato defunto in quell'arca del santuario. Fù apperta quindi, mà poi sul momento rinchiusa, perchè trovaronvi un corpo ancora incorotto: avendo io parrocco decano Tesach avute quest'anticipate rellazioni, al punto ch'aprirsi voleva quest'arca convocai tutt'il clero consistente in 5 individui, tra quali si trovò anche il reverendo Luches, fecci chiudere la porta della chiesa per procedere con tutta cautella, e venerar l'ombre degli defunti, e così apperta l'arca trovisi

(str. 3)

un corpo vescovile ancora tutto unito di grandezza, che superava la tomba, giachè le ginochia erano incurvate, la testa solamente pareva che dal busto si distachi alquanto, le ginochia e li piedi avevano la pelle. Aveva ancora ben distinte l'insegne episcopali, e specialmente li cendali, e le scarpe col tacco rosso–bianco alto, e quantoche per inavertenza delli muratori cadette

¹¹ Jedna riječ precrtana do nečitljivosti.

¹² Izgleda kao da je tekst nepotpun. Kada bi se stavio znak (:), onda bi se tekst u nastavku nadovezao na *osservare*.

la tavolla della cassa sopra quelle ristrette ginochia con tutta forza, ciò nonostante restarono solide. E questo corpo veniva veduto sino l'ultimazione del lastricato per più giorni dagl'abitanti, quantochè vi s'aveva proibito di mostrarlo da gli mistri. Quanto dalla tradizione combinar si poteva, dirsi deve quel corpo essere il defunto vescovo Gauss di Pedena, uomo quale nel principio del seccolo 1700 – mille settecento piamente viveva.

Queste riparazioni con la chiesa matrice ha cominciato il parroco Tesach a seconda d'un decreto avuto in data 30 marzo 1811 dall'amministrazione della Contea di Pisino rellativo ad un rescritto del signor intendente di Fiume di data 12 istesso mese, con il quale veniva abilitato di spendere dal tesoro della chiesa fiorini d'augusta diecimille ottocento venti tre, karantani quaranta sette, e due quarti per riparare la chiesa, rifabricare la casa cadente parrocchiale, ed ultimare il già dall'anno 1799 incominciato campanile, per il che aveva esso fatto delle forti rimostranze, avendo tutto ciò ritrovato nel grandissimo disordine, e pure dovevasi solamente del sudetto piccolo principio contentare, non avendo dalli rispettivi debitori per mancanza di numerario fattovi d'incassi.

Nell'ottobre e novembre dello stesso anno 1811 fù ristaurato l'organo di questa chiesa da un maestro della Cargna di nome signor Valentino de Corte e suo compagno Agostino Prencis. A questo furono aggiunte la voce umana e li tromboncini, delli quali mancava, e così ridotto alla bontà presente.

Col genaro 1812 cessò l'amministrazione della Contea di Pisino, e con essa il sistema delle leggi, e governo austriaco, secondo chi /: sebbene occupato l'Illirio dalli Francesi dalli 14 novembre 1809:/ venivano questi paesi diretti: e perciò questa v'è l'epoca dell'instituzione delle mairie /podestarie/, municipalità. Il primo signor <di P> maire di Pedena fuvi il signor Antonio Maria Rovis di Sebastiano da notarsi. Quello stesso signor Vincenzo dr Bajcich capo dell'amministrazione quale cessava, fù delegato d'investire, e ricevere li giuramenti dalli signori maire e consiglieri municipali, egli si perciò svestiva per investir gl'altri!!!

Con li 13 genaro 1812 – si diede principio alla totale erezione delle nuove banche, osia scagni in chiesa, giachè li primi erano disonoranti la casa di Dio, mentre rotti, di diverso legno, senza sedili, e parecchi di diversa saguma. Michelle Ursich marangone triestino sposato da un anno in Pisino fuvi

l'artigiano, e quelli chi prima avevano le banche, eccetui soli 3 proprietari aggiunti di più, concorsero con le tavolle di nogara, del qual legno sono tutte fatte, lasciarono le banche vecchie per il pavimento delle nuove, e pagarono al marangone per fattura ogn'uno egualmente fiorini otto e karantani quaranta tre d'augusta, e perciò per se ed eredi hanno il diritto sopra le dette banche.

Seguono li nomi delli proprietari –

(str. 4)

Filla sinistra verso l'altare di San Giovanni

Banca 1.ma La V. chiesa per la municipalità

detta

2. Benich Lesich Giovanni, Gregorio in due eguali porzioni

1/2 Ivan Benković

*Josip Benić Lesić*¹³

detta

3. Bencovich Giacomo.

1 3/4 Giuseppe Lukšić fu Marino

*1/4 Ive Benković fu Giuseppe*¹⁴

detta 4. Signor Basilisco Apostolo

detta 5. Signor Curellich Giovanni

detta 6. Smocovich Klessar Marino la mettà

¹³ *Ivan Benković* i *Josip Benić Lesić* dodani naknadno drugom rukom.

¹⁴ *Giuseppe Lukšić* i *Ive Benković* dodani kasnije drugom rukom. Razlomci dodani uz njihova imena znače udio u posjedovanju crkvene klupe.

Smocovich Mattio 2 parti dell'altra mettà e Giacomo Smocovich la terza di questa

mettà.

detta 7. Fornasar Biaggio, Antonio e Simone

in 3 uguali parti

detta 8. Rovis Ellena vedova *[ora Tomich Chiop. Antonio di Mattio]*¹⁵
Rusich Orsanich

Giovanni, e Bencovich Mattio qua eredi Bellaz in 3 eguali parti.

detta 9. Giacomo Vretenar Rimanich mediante suo figlio Andrea, giàchè nessuno delli

passati proprietari concorer voleva.

detta 10. Signor Currellich Giovanni qua erede Gortan.

detta 11. Signor Bradicich Mattio un banco

nuovo aggiunto. *[Ora di Giuseppe Dermeta*

*fù Giovanni, cioè la mettà comperata]*¹⁶

detta 12. Floricich Mattio, Sebastiano e Giovanni in 3 eguali parti.

detta 13. Giovanni Luches quondam Giovanni Battista a riflesso del Oratii canonico Luches

Sotto l'organo

detta 14. Ghersinich Marino e famiglia, Ifsich Biaggio e Luxich Bariscon Giovanni in 3 eguali

parti.

detto 15. Marzaz Marino e Giovanni la mettà, Marzaz Simone 2 parti dell'altra mettà, e la terza Giorgio.

¹⁵ Između *vedova* i *Rusich* upisano kasnije, drugom rukom.

¹⁶ Tekst od *ora* do *comperata* dodan naknadno drugom rukom.

Filla destra verso l'altare di San Nicefforo¹⁷

Banca 1.ma La V. chiesa per la municipalità.

detta 2.da Signor Sebastiano fratelli Rovis

detta 3.^{za} Signor Vincenzo e Giovanni Antonio Tesach eredi Ifsich

„e Francesco Smoković fu Marino Marišće”¹⁸

detta 4.ta Floricich Simone ed Antonio

detta 5.ta Signor d Luigi e Francesco Braissa

„Ivan Zigant, Ivan Perinić”¹⁹

detta 6.ta Signor Vincenzo e Giovanni Antonio Tesach

„Francesca Comisso fu Giovanni Battista che vende a [...]”²⁰ Silaz Catarina”²¹

detta 7.ma Signor Andrea Lupetina erede Sestan.

detta 8.vo Fumich Antonio erede Illiassich.

detta 9. Bachiaz Martino e Steffano fratelli due Porzioni e la terza Sebastiano.

detta 10. Antonio Bellussich Bachiaz non avendo voluto li passati proprietari concorrere.

detta 11. Annicich Martino e Giuseppe fratelli.

detta 12. Bellussich Antonio e Giuseppe del quondam Andrea banca nuovamente aggiunta

perchè avvisarono li primi fù a loro datta.

detta 13. Bachiaz Simone da Ploce e Pietro Benich Pinzar a

¹⁷ U izvorniku se ovaj popis (*Fila destra*) nalazi na desnoj strani iste stranice 4 što prati raspored klupa u crkvi.

¹⁸ Taj je redak sa strane naknadno, drugom rukom dodan.

¹⁹ Taj je redak sa strane naknadno, drugom rukom dodan.

²⁰ Nečitka riječ.

²¹ Taj je redak sa strane naknadno, drugom rukom dodan.

loro cessa d'altri Benich per l'incapacità di portar
le spese.

Sotto l'organo

detta 14. Luches Giuseppe quondam Marino avendo
volontariamente resilito gl'altri.

detta 15. Luches Giorgio di Giovanni e Giorgio Vretenar quondam Giuseppe, avendo a questi cesso li primi proprietari spontaneamente, non avendo avuto mezzi di farlo fare.

detta 16. Vretenar Marfan Gian Battista solo.

Giovanni Antonio Tesach imperiale parroco e decano

1812. Col primo genaro di quest'anno fù introdotto il Calendario francese, e perciò sopresse tutte le feste mobili, eccetuate solamente la Circoncisione, l'Ascensione del Signore, l'Assunzione della Beata Vergine /in qual giorno cadeva anche S. Napoleone/, Tutti li Santi e la Natività del Signore. Grande fù la sensazione de' fedeli, e pure ogn'uno tacer doveva.

Rimarco qualche cosa sul sistema del governo francese.

Il sistema del governo coll'introduzione delle contribuzioni dirette /:fondiaria:/ dell'indirette, cioè registro, carta bollata, sale, tabacco ecc. veniva assortir tre parti della rendita annuale del suddito. L'accesso ai tribunali siificoltava per l'enormi tasse delli spientanti

(str. 5)

del giudizio. Il commercio fù distrutto, l'arti avilite, il danaro fatto raro, e certi si detti gens d'armer /gente d'armi/ quali presentavano una specie di polizia facevano pur le loro facoltative tremare il più quieto cittadino, usandosi d'infiniti inapelabili arbitrii.

Nel mese di settembre di quest'anno 1812 Napoleone imperatore de Francesi dichiarò guerra alla Russia, superata la Polonia, penetrò sino l'antica ressi- denza delli czar /Mosca/ con la più imponenti e florida armata, e credeva di

dettar su quella mura la pace all'impero del Nord, quando li Russi incendiarono ed incenerirono da se stessi questa loro capitale, e così Napoleone dovè decidersi colla sua armata alla ritirata, mà inseguito dalli Russi, e costigiato su tutte le strade dalli Cosachi, maltrattato dagl'elementi dal gelo, fame e fredo, fù distrutta tutta l'armata di Napoleone, in allora sfantò l'immaginaria sua invincibilità, e quest'è l'epoca del principio delle sue digrazie, e decadenza. Le fiamme di Mosca annihilarono la colossale opinione dell'universal monarchia francese.

1813. Sul principio di quest'anno rimise Napoleone una nuova numerosissima armata e si battè nella da lui chiamata nuova campagna, sebbene fuvì la continuazione dell'incominciata colla fine dell'1812–, sul Elba contro li Russi e Prussi, con scambievole vantaggio. Non volendo poi Napoleone aderire ne ad una pace [generale],²² ne' continentale statali proposta a Praga dall'imperatore d'Austria, li 10 agosto fù fatta una coalisazione contro la Francia e la battaglia di Lipsia datta li 16, 17 e 19 ottobre dal principe Luigi di Swarzenberg generale marescialo austriaco e comandante in capo di tutte l'armate coalizzate all'imediata presenza dell'imperatore d'Austria Francesco I^{mo}, imperatore di tutte le Russie Allessandro e re di Prussia Friderico, rovesciò la preponderanza francese dell'Europa, e libera, ed indipendente rese tutta la Germania, dovendosi Napoleone precipitosamente ritirare oltre il Reno con gl'avvanzi della sua armata.

Memorabile per l'Istria vi resterà il giorno delli 4 settembre di quest'anno 1813 perchè succedesse la decisiva su'esposta battaglia di Lipsia. Gl'Austriaci avevano occupato Fiume, mallora si staccò con soli 50 soldati il signor capitano Giuseppe Lazzarich, giunse alli 3 settembre a Bogliuno, e poi a Paass,²³ ed in quella [notte]²⁴ colla singolar cooperazione del signor Novljan di Bogliuno si levarono li popoli in massa per attaccamento al loro vecchio sovrano d'Austria non potendo più a lungo soffrire il distruttivo gigo francese, ed uniti a quel piccolo corpo di trupa regolata attaccarono la

²² Riječ kasnije dodana istom rukom.

²³ Zacijelo je riječ o selu Paz. Paas je jedan od starijih oblika pisanja naziva sela Paz. Nalazi se na staroj cesti između Pazina i Kastva.

²⁴ Riječ kasnije dodana istom rukom.

trupa francese nella valle di Novacco, la perseguitarono per Pisino sino la Valle di Vermo li 4 da mattina alle 9 ore, e nello spazio di poche ore per una ben eseguita manovra senza perir un sol uomo ne'de regolari, ne'delli insorgenti presero prigioniero tutto quel corpo francese qual voleva partire per Rinzonzo²⁵ verso Trieste, consistente in due guarnigioni di Rovigno e Polla, cioè in mille uomini d'infanteria, 2 collonelli, varii altri uffiziali, 2 canoni, 1 obizzo, più carra di munizione. Memorabile sarà la giornata 4 settembre 1813 e la valle di Vermo ad ogni vero Istriano, con quell'ardito colpo si liberò la Patria qualche mese prima della schiavitù, e si cooperò alla salvezza di Fiume nuovamente minacciata.

Il generale conte Nugent, quale difendeva in allora li posti austriaci presso Lippa,²⁶ infestato da una triplicata forza nemica condotta dal general Pino piegò in Istria, e li 13 settembre con un corpo d'armata di 1500-uomini d'infanteria, 100 di cavalleria, e 3 canoni passò per

(str. 6)

Paass a Pisino accampando la sua milizia presso solo Novacco. Grande timore regnò per il momento fra tutti gl'abitanti, supponendosi che verrebbe inseguito; e con ciò vedrebbesi la guerra nell'interno. L'insurrezione generale fù intimata, il nemico però non vi s'azardò, e così dopo 8 giorni Nugent con la sua truppa passò per Capo – d'Istria. In tal incontro l'Istria ex austriaca diede un battaglione volontario di 800 – uomini, e dapoi li 29 settembre si levò in insorgenza generale, ed andò per Lippa, S. Peter,²⁷ Sesana,²⁸ e vene ad Opichina²⁹ in summa di 4500 – Istriani fugando la truppa del vice – re d'Italia Eugenio Napoleone a propriè spese e propriè munizione. Li 4 settembre vi furono subito dal capitano Lazzarich a nome del generale sopprese le mairie ed il sistema francese, ed investiti li dominii, ed introdotto il sistema austriaco.

²⁵ Vjerojatno se misli na rijeku Isonzo, tj. Soču.

²⁶ Vjerojatno se misli na mjesto Lipa, Matulji.

²⁷ Vjerojatno je to Šent Peter na Krasu, Pivka, u Sloveniji.

²⁸ Sežana, mjesto u Sloveniji na granici s Italijom.

²⁹ Opicina (slov. Opčine, od 1942. do 1966. *Poggioreale del Carso*) mjesto je u Italiji na granici sa Slovenijom.

In quest'anno 1813 straordinarie furono le piogge quali senz'esagerazione dal mese d'agosto sino tutto dicembre caderono per lo spazio di novanta giorni, e non potrebbe dirsi una settimana continua di bel tempo, mà di pioggia furonvi anche tre settimane continue. Molte furonvi l'alluvioni, le distruzioni dell'aque indiscrivibili, sorghi non si trovarono neppure per segno nelle valate, pochissime nelle campagne, li secondi fieni /ottaviole/ neppure si sfalzarono, e poi mai fuvi manco vino a ricordo delli viventi poichè la parrocchia di Pedena solita a dare in un'anno buono sino li 1500 spodi di vino di decima, in un mediocre li 800, in quest'anno ne diede solamente 150—.

Con la metà di dicembre fù rientrodotto il callendario austriaco per comando governiale, e rigettato qualunque matrimonio civile, quando questo non fù concomitato col sagramento.

L'anno mille ottocento quattordici – 1814

Le piove hanno continuato in quest'anno perniciosissimamente. Fredo fuvi pocco nella sua vera stagione di genaro, supplì poi questo nel mese di maggio, a qual unite le brine ben forti consumarono nel fiorire la prularità delle frutta così che eccetuate poche ceregie restòvi appena segno di qualunque altro frutto.

La grande quasi interotta piovà di luglio ed agosto non permise maturire a dovere li formentoni. Questi pochi raccolti marcivano posti a seccare pel loro torso umido e crescevano non ancora sgranelati fuori della panicola subito il secondo mese. Furono perciò di pochissima farina. Nella campagna poi furono sul verde sopraffatti dalla brina, e restati così immaturi, e quasi di nissun vantaggio. Li sorghi generalmente perirono siasi per le grandi aque, ed umidità nelle valli, siasi finalmente per le maturive brine cadute nella campagna nel mese di settembre.

L'entrata del vino fù ancora più sterile dell'anno decorso 1813, la qualità fu pessimo, garba, senza sapore e collore, perchè le poche uve eran immature. In somma Pedena non fece il bisogno di sei mesi per proprio consumo. La causa di tale carestia ascriver si deve ed alla molteplici piove, ed alle brine, e specialmente alli calighi marini estesisi ripetutamente sopra il fiorire dell'uva nel maggio. Ed in parrechi luoghi cadettero in tal tempo

come bravate d'aqua bollente le foglie dalle vitti e perciò la gran quantità generata da giorno in giorno si perdeva, e li rappi sgranelati vi si trovavano. Sebbene il territorio di Pedena arrivò appena fare li 100 – spodi di decima, fu chiamato dalli vicini popoli il fortunato fra tutta la Contea, si notti poi, che solle quattro famiglie del paese e due del territorio fecero il bisognevole per proprio consummo.

(str. 7)

In quest'anno si fecero biancheggiare le chiese di San Rocco e San Michelle, rimodernandole anco nell'interno alla meglio. Nel luglio poi si rimoderò tutto il tetto della sagrestia col far cambiare 5 travi marciti, e di nuovo stuccarla. Si fecero pure mettere le lastre /si detti grandagli/ a tutta la parte si-ocale della chiesa per evitare possibilmente il dano sulli copi, che in quella parte si pativa; s'empirono con rudinazzo eziandio parrechie arche esistenti d'avanti la chiesa, sopra le quali eranvi crepate le lastre.

Si provide dal parroco decano Tesach nel mese di novembre il camice nuovo pel pontificante nelle sollenità di chi s'aveva reale bisogno; si fece fare pure una tavaglia sollene per l'altar maggiore con altre sei più ordinarie per gl'altari laterali con quatro piramidi per le principali feste. Nello stesso mese s'è messo in sistematico Ordine l'interno della scuola, avendo provveduto il parroco la stufia di ferro a getto a Trieste, e fatte fare 6 nuove banche, ed una per le putelle secondo la prescrizione del Codice scolastico.

In quest'anno successero grandi mutazioni politiche nell'Europa: entrando a Parigi li 31 marzo le falangi delle Potenze alleate, il colosso francese crollò, e l'imperatore d'Austria Francesco Primo, Alessandro imperatore delle Russie e Friderico Giuglielmo re di Prussia dettarono la pace alla Francia nella di lei capitale. Nello stesso tempo deposero Napoleone e lo relegarono nell'Isola d'Elba, lasciandoli il titolo d'imperatore, mandando Maria Luigia sua consorte col figlio a Vienna, ed assegnando a Napoleone un vitalizio di tre milioni di franchi. Li Bauborni³⁰ furono richiamati al trono de'loro padri, e Luigi decimoottavo venne dall'Inghilterra a Parigi prima ancora della

³⁰ Francuska kraljevska dinastija Bourbon.

partenza da collà degl'monarchi alleati, e perciò gran feste spettacolose, e popolari datte furono.

Il sommo pontefice Pio Settimo pochi giorni prima dell'ultima battaglia datta dagl'alleati agl'avanzi dell'armata di Napoleone, a Montmirell³¹ presso Parigi fù da Fontainblau,³² luogo ultimo della sua schiavitù /:da rimarcarvi in questo stesso luogo fù Napoleone fatto prigioniero:/ rimandato libero a Roma, e così dopo quattro anni di prigionia ritornò salvo al suo pontificato. Al fiume Tarro fù esso ricevuto dalle trupe austriache, dove anco si trovarono delli uffiziali del battaglione Landwerch istriano. Per il suo felice ritorno fù da sua maestà Francesco Imo da Parigi ordinata una publica funzione per tutte le parrocchie del suo vasto impero in rendimento di grazie all'Altissimo.

In forza della pace di Parigi fù unito un congresso di tutte le potenze dell'Europa in Vienna Capitale dell'Austria, qual fù apperto nell'ottobre, e non ancora terminato in quest'anno, perchè per sistemizzare un giusto equilibrio fra tutte le potenze europee ci voleva tempo, e riflessione; ivi si radunarono personalmente Alessandro imperatore delle Russie coll'imperatrice consorte, Friderico Giuglielmo re di Prussia, li re di Svezia, Danimarca, Wirtemberg,³³ Baviera, e successivamente quello di Sassonia, tutti li plenipotenziarii poi dell'Inghiltera, Francia, Spagna, Portogallo, Sardegna, Napoli, tutti li principi della Germania, li plenipotenziarii del re delle Sicilie, in somma tutti li regnanti o per se, o per plenipotenziarii. Li sovrani erano tutti alloggiati nella residen—

(str. 8)

za /:Pallazzo della Corte/ di Francesco primo, ed a spese della Corte d'Austria. Feste infinite veramente imperiali venivano collà dall'Austria datte; una special armonia poi regnava specialmente fra Francesco, Alessandro e Giuglielmo. Questi scambievolmente si donarono delli reggimenti e divenero proprietarii. La storia scriverà poi il risultato totale, questo Congresso

³¹ Mjesto Montmirail, istočno od Pariza.

³² Mjesto Fontainebleau, jugoistočno od Pariza.

³³ Njemačka povijesna pokrajina Württemberg.

confidenziale e grandioso fece attenta tutta l'Europa, e farà epoca immortale presso li posteri, come lo fece presso li coevi.

In agosto di quest'anno cominciò l'organizzazione dell'Illirio lasciando eziandio l'Austria a queste provincie or'ora strapate alli Francesi tale nome. Sua eccellenza il signor conte Francesco de Saurau luogotenente nell'Austria fù spedito come plenipotenziario organizzatore da Sua Maestà. Questo personaggio visitò anche Pisino nel corrente agosto. Nell'organizzazione fù fatto un miscuglio fra il sistema austriaco e francese, l'organizzatore è troppo finanziere, ed in questo anno non si osservarono ancora vantaggi per le popolazioni. Il consigliere ecclesiastico di sua eccellenza il signor organizzatore monsignor Giuseppe Süstel, cavaliere di San Leopoldo e prevosto di Graz nella Styria visitando l'Istria passò volontariamente li 6 settembre per Pedenà per riverire ed onorare il parroco Tesach fù suo discepolo di morale in Graz nell'anno 1798.

Per quanti sacrificii la povera Patria aveva fatti in quest'ultima memorabile guerra già notati nell'anno decorso 1813— non vi conseguì ancora in questo anno 1814 alcuna ricompensa, e ciò perchè nulla fù dimostrato a Sua Maestà a chi li veri patrioti istriani desideravano, anzi disponevano tutti li mezzi di spedire una deputazione, la quale successivamente fù contrastata, e resa vana dalli sospetti del dominio della Contea di Pisino, quantochè gl'amministratori dell'altre signorie erano aderentissimi alle leali brame delli sudditi. Resta per scorno perpetuo a parecchie comunità istriane alli loro parrochi e deputati del Circondario di Pisino, e specialmente alli deputati d'Antigna,³⁴ *e Lupano*,³⁵ di San Pietro³⁶ quali si sono da se intrusi, e li quali qui non si nominano per non far presso li posteri scomparire le loro famiglie, che furono il villo instromento del Dominio purchè impiegati o come suoi decimatori, o economi pur piccoli privati interessi hanno imprudentemente urlato col dominio, e così fatto trascorere il più bel momento pel bene della Patria, ed hanno cercato da ignoranti a sugestione del timoroso dominio, chi credeva periclitanti colla missione d'una deputazione varii illegali pesanti titoli dell'urbario, denigrare li ben intenzionati miserabilmente, perchè dapoi

³⁴ Rukopis donosi skraćeni oblik pisanja naziva mjesta *Antignana*, tj. Tinjan.

³⁵ Isti rukopis naknadno dodaje *e Lupano*. Zacijelo se misli na Lupoglav.

³⁶ Zacijelo se misli na Sveti Petar u Šumi.

rientrati tam pocco in se, a scorno riconoscer dovettero il torto fatto alla Patria e patrioti.

Con li primi di novembre fù istituito a Trieste un governo sotto la denominazione Imperiale Regio Governo delle Coste Maritime, o sia Littorale, a chi anche l'Istria fu sottoposta, essendo questa aggregata al Capitaniato Circolare di Fiume, e svelta da quello di Postoina.

Con li 31 dicembre fù sciolto il battaglione istriano in Capo d'Istria, rimandati li gregarii a suoi foccolari con 15 karantani per testa. Chi non voleva volontariamente arrolarsi al servizio di linea, dando alli signori uffiziali 3 mesi di paga con la libertà di portar

(str. 9)

l'uniforme, e con la permanenza del carattere, lassilandole in libertà di dimandar servizio nel militare regolato, o qualch'altro civile secondo le capacità. Con fredezza grande fù licenziato questo valoroso battaglione, e ciò tutto per manupolii di varii ceti di persone, e del petulante d — dirsi per ora di più non sta bene, mà, a suo tempo, se, a Dio piacerà aspetarlo, s'annoterà, tutto il fatto chiaramente. Anche quest'anno è terminato. Dio faccia molt'altri.

L'Anno 1815. Dalli 2 genaro sino li 17. continue piogge cadevano. Il mese fù fredo, quanto chè un sol giorno cadè costì la neve. Li 2 febraro giorno della Purificazione pioveva con densa nebia, dalli 5 poi le più belle, e chiare giornate cominciarono continuando per tutt'il mese, nel quale si terminò la maggior parte delle vitti a coltivare per aver avuto giornalieri sempre in abbondanza. In questo mese di febraro il parroco Tesach fece fare da pianta il nuovo muro nell'orto parrocchiale sotto le mura della casa sotto la cisterna del signor Apostolo Basilisco. Nello stesso tempo ha fatto sbaredare da un Friulano con 40 giornate, e fatto fare il muro d'entrare nuovo, e la nuova porta con seratura il primo pezzo ridotto in sei vaneggie pria solamente su' una di rudinazzo, e pietre vive, con qual rudinazzo e pietruzze s'è coperta

la strada sino li pozzi prima piena di bucce. Questo lavoro costò al Tesach fiorini 100 [...],³⁷ diconsi fiorini cento, a vantaggio di successori.

In marzo fù terminato il manto dietro l'altar maggiore nella chiesa parrocchiale con la corona dorata e la stella col'iscrizione Ave gratia plena, ciò tutto dal signor Giuseppe Spezzi, pitore milanese. La balastra del santuario ed il cassone dell'organo furono pure dipinti.

Nello stesso mese si fecero pure 9 scalini nuovi di pietra batutta per l'ingresso sul piazzale avanti la chiesa maggiore rimediando eziandio ed imbiancando tutti li muri lateralli.

Le brine dell'apprile perir fecero le prime frutta, e specialmente le perra.

L'uredini del giugno causarono la caduta dell'uva in gran quantità statta natta e successivamente le piove del luglio distrussero la restante quasi così ch'appena la mettà di più dell'anno 1814 ne fece Pedena. Si ha da osservare che 25 giorni in continuo più o manco pioveva nel luglio e specialmente li 25 giorno di San Giacomo tutta la valle allagò in maniera, che dal sì detto Gusti Lugh non si tagliarono li 10 carra di fieno, e moltissimi sudditi non ne'prepararono nepur un carro, quanto chè l'erba s'era mostrata la mettà più abbondante del più fertile anno, e molti prati nella stessa valle alta non furono sfalzati. Nelle valicole in campagna marcirono motivo l'aqua tutte le patate /:krompiri:/ e nella valle non s'ebbe segno di sorgo.

Doppochè li 7 agosto vi fù un diluvio, cominciò li 15 ridere il cielo, e successivamente sino la maturazione dell'uva furono li più belli tempi, cosichè il pocco vino fù qui in Pedena di perfetissima qualità.

Cosa riguarda gl'affari del mondo in grande osservo solamente, giachè la storia disifrarà specificamente che Napoleone fugito dall'isola dell'Elba aveva trovato partito nell'armata francese, e così era tornato trionfante in Parigi, e Luigi 18 doveva ritirarsi a Bruselles. Li principi alleati uniti ancora al Congresso di Vienna³⁸ s'avevan di nuovo portati in Francia, e con la battaglia presso Waterloo diretta dalli mareschiali Wilington Inglese e Blücher Prusso

³⁷ Nečitljiva riječ.

³⁸ Bečki kongres održao se od rujna 1814. do 9. lipnja 1815. godine. Tamo su tada dogovorene mnogobrojne teritorijalne promjene u Europi.

ha rovesciato Napoleone, condannato all'esiglio nell'isola di Sant'Ellena, e la Francia umiliata, ed avilita a modo non già ancora inteso.

(str. 10)

1816 – sedici – Per esser statto l'inverno fredo e nevoso si si speranzava d'una bella primavera, successe però tutt'all'incontrario: la primavera fù fredda, ed assai piovosa. Lo stesso mese di maggio fù assai più fredo dell'aprile; l'alluvioni nel maggio furono grandissime per 36 ore continue, piovette interotamente tra li 28 e 31 maggio.

Con li 12 suddetto maggio sua maestà Francesco Imo d'Austria visitò Pisino venendo da Polla. Questo sovrano fù il primo dopo destrutta Polla, e l'Impero Romano in questa provincia. L'Istria miserabile per se non seppe altrimenti distinguersi, se non se facendo al suo augusto imperatore un arco attorniato di bosso al confine austriaco tra Gimino e San Vincenti, dove da numerosa trupa urbana rappresentante una specie d'insurrezione istriana dell'anno 1813 giorno 4 settembre e dalla deputazione del popolo fù tra applausi ed eviva ricevuto. Una curta, mà sentimentale allocuzione fecce a Sua Maestà a nome del popolo e clero istriano don Giovanni Antonio Tesach, canonico onorario del capitolo di Trieste, parroco e decano in Pedenà, nel riceverlo allo stesso confine come uno delli deputati generali della Contea di Pisino, quale Sua Maestà benigno gradì.

Alle 7 ore di sera nel castello di Pisino la deputazione delle comuni della Contea di Pisino rappresentata dal sudetto parroco, canonico, decano Tesach, dal signor dottore Antonio Segher de Weissenhauss e Covaz Giuseppe, ambi da Pisino, ebbe la prima la sua udienza presso Sua Maestà, quale si degnò per mezz'ora benignamente ascoltarla e ricevere graziosamente un'umile supplica contenente il modo di felicitazione dell'Istria antico austriaca, e sebbene da Sua Maestà stessa, e dal suo ministro e cancelliere Procopio conte de Lazanschi, da chi ebbe la deputazione per ben 3/4 d'ora doppo le 9 ore di sera nel suo alloggio casa signor de Segher formale udienza, fosse statto assicurato ogni riflesso, anzi sicura felicitazione, nulla però a tutto l'anno corrente 1816 fuvì ancora risolto.

Nel seguito di Sua Maestà onorarono Pisino conte Procopio de Lazzanschi ministro e cancelliere, conte Wrba gran ciambelano, quale viaggiava anco in carrozza con Sua Maestà, il conte de Naüberg direttore del gabinetto, conte Tradmanskorf gran scudiere, il governatore delle Coste marittime barone de Rossetti, <...>³⁹ aggiutanti di Sua Maestà marescialo barone duca, e marescialo Kutschera, oltre altri molti conti, ciambelani e cavalieri.

In questo bell'incontro fù anche ultimata la guglia /piramide/ in Pisino sul piazzale avanti il convento delli reverendi padri francescani, e ciò a spese delli concorrenti privati, e del signor conte di Pisino. Essa porta le bombe prese dall'insurrezione istriana alli Francesi nel giorno 4 settembre 1813 – con le annaloghe iscrizioni. Sua Maestà gradì questo monumento col visitarlo, ed applaudì la sua erezione e benignamente accolse la spiegazione della bandiera, ed attorniante suo nastro a lui fatta dal decano Tesach in quella piazza medema, ed in presenza d'immenso popolo.

Le piove rovinarono l'Istria in quest'anno nel mese di [giugno],⁴⁰ quando per 8 giorni continuamente pioveva si dovevano alli 3 tenere pubbliche preci per la serenità, ciò non ostante l'inondazioni delli 18x22x27 furono così grandi, che anco la maggior parte di Lusatz fù sotto aqua e fortemente allagata, e sino li 4 luglio, così per 40 giorni.

(str. 11)

Più o manco ogni giorno pioveva e li contadini intendevano avvalorarsi nell'opinione che quando piove il giorno di Ascensione, duri per 40 giorni.

Le piove di maggio, e giugno rovinarono affatto l'uva nel fiorire, e le continue [...] devastarono la pocca restata in maniera che questo territorio fecce in quest'anno la miserabile decima di spodi 16½ – cioè fra tutti li sudditi 165 spodi di vino, e questo immaturo, garbo e senza aqua inbebibile. Questo divario d'entrata ha fatto totalmente infelice questo territorio, qual dal vino ed aquavite ha l'unica sua risorsa. Fù anche visitato questo territorio con li 21 agosto <visitato> per 3 volte in quel giorno della tempesta, il fredo perciò

³⁹ Jedna riječ precrtana do nečitljivosti.

⁴⁰ Ispravak mjeseca autorovom rukom. Ranije je vjerojatno zapisao *maggio*.

⁴¹ Nečitljiva riječ.

sopravenne subito in agosto, li formentoni e li sorghi, eccetuatone [presso] la valle, non maturirono, la fame fù dell'inudite. La gente moriva di debolezza: la disgrazia di vinno e formentoni fù commune in tutta l'Istria.

Anno mille ottocento, e diecisette – 1817.

La conseguenza della miserabile entratta dell'1816 vi fù per questa popolazione la più terribile. Regnò quindi una fame mai più intesa. Questa fame cominciò già con la mettà di genaro. Le più benestanti famiglie, quali altri anni vendevano dalli 200 sino li 500 spodi di vino d'entratta, non avevano vino per proprio uso, perchè la maggior quantità di vino fatto nell'1816 dal più estero possessionato fuvì un spodo⁴² e mezzo di decima, e questo garbissimo e perciò nessuno poteva fare un ricavo e conseguentemente un'all'altro aggiutar non si poteva. Sino a febraro dunque per tutto quel mese si sollevava passabilmente la povertà più o manco, venendone in un giorno sino li 60 poveri per casa. Doppo si sono spolpati anche li megliostanti, non avevano più cosa dividere. Si sono fatte dell'istanze alli superiori decasteri, mà senz'effetto, senz'ascolto. La gente cominciò dunque estenuarsi, diventavano negri dalla debolezza, non si sentivano che pianti ed urli, con li quali veniva pregare la moglie vacillante per il moribondo marito qualche solievo, e così il più resistente della famiglia per il più debole. Tutto faceva pietà, e nessuno poteva che miseramente aggiutare. Cominciò dunque la mortalità dalla pura fame, così che morirono in questa parrocchia di 1600 anime circa cento ottantacinque persone /185./ più d'ogni decimo dunque. Morivano sino li 6 al giorno. Fra tutti li cuori sensibili regnava una massima costernazione. Si cercava prestiti, non v'era chi si desse, e suo malgrado si vedeva perire dall'inedia la povera umanità.

Se un sollievo di fiorini mille in tanto formentone donato dal conte padrone mediante la sua inspezione alli miserabili sudditi della Contea, se qualche centinaggio di patate e farina gialla e sale e greze della cassa distretuale non fosse statto assegnato per li più poveri, ed a loro diviso dalli parrochi,

⁴² Jedan je pićanski spud vina iznosio kao i pazinski krajem 18. i tijekom 19. stoljeća, 73,5657 litara, jedan spud pšenice iznosio je 57,656 litara, a zobi 63,42 litre (Zlatko HERKOV, »Još nešto o starim mjerama Hrvatskog primorja i Istre«, *Jadranski zbornik*, 11 (1981.), str. 244, 250.).

se finalmente non s'avesse incontrato in aprile a Trieste un debito publico di fiorini 10/m con garanzia del giurisdicente in principalità, e verso lui poi dalli megliostanti delle communi, fosse senza dubbio perita ancora tanta popolazione, quanta nè morì dalla negra fame. Questo resterà un'anno memorabile per tutta l'Istra e specialmente per Pedena.

(str. 12)

L'anno 1818. In quest'anno cominciarono l'entrate migliorarvi, il clima ritornar nel suo antico sistema, venendo il freddo nei mesi di dicembre e genaro, e facendosi sentire il caldo dalla metà di giugno sino la metà d'agosto, e perciò la granaglia fuvi in quantità mediocre, e del vino buona natta.⁴³ La qualità di quest'ultimo poi non troppo felice, perchè garbetta, e senza certo vigore, conseguenza unica dell'imature uve, e troppo bonaciva vindemia. In quest'anno non si sono poi venduti tutti li vini, delli maggiori possidenti ne rimase la terza porzione in cantina e specialmente del nero. Del resto in quest'anno niente di rimarcabile secondo il prefissosi fine di quest'annotazioni, se non se, da una grande parte del debito publico contratto in Trieste l'anno 1816 fù dai sudditi in quest'anno scontato.

1819. Un anno di vini esquisitissimi, di raccolta oltrapassante la mediocrità, grani e cusinami poi a sufficienza. In quest'anno si cominciò costì la vindemia appena doppo San Michael e ciò con proibizione della Giurisdizione sopra istanza dei seniori popolo, acciòchè l'uva perfettamente maturisca, e perdano così li vini quel solito loro garbeto, e siano più omogenei e vigorosi, onde lo smercio si faciliti, giachè in quest'anno specialmente li dazii per il Cragno sono accresciuti e l'Istria antico-austriaca posta pienamente all'egualità della florida Istria ex veneta e della Dalmazia, nei dazii del vino, cosa difficulta l'evito ed apporta non piccolo disavvantaggio a questa miserabile Istria. Tutti li privilegi sono stati in quest'anno pienamente levati ed oltre li dazii erariali e provinciali, fù introdotto qui un dazio per la sigilazione alli crauzi con 5 karantani per emero, e ciò dalla Contea di Pisino, purchè ogni botazza doveva venir sigilata a fuoco, per la spesa del

⁴³ U smislu: *buona annata*.

spago, e ciraspagna venivano per emero 2 decimi al dominio, ed al sigilatore 3 karantani per emero, sebbene con due karantani di spago e ciraspagna si sigilavano anco 3 emeri di vino, e sebbene non si faceva di vario per il sigilatore, se sigilava nelle cantine della «città di Pedena», oppure andava sigilare a Gallignana, od a Cherbune. Questi vantaggi di sigillazione godeva l'economo dominale ed in quest'anno sicuramente ascese tale suo onorario a fiorini 200— moneta corrente.

In quest'anno li comunisti di Pedena hanno pontualmente ultimato pagare il publico loro debito incontratto per la fame del 1817.

1820. l'entrata di vino fù buona, delle biade mediocre, cioè dei formentoni e sorghi, giachè li grani bianchi o sia invernali in generalità furono vuoti dalle rugiade calde, e perciò pochi. In quest'anno s'essegvi in tutta l'Istria antico austriaca l'agrimensione: tre inspetorati dirigevano questa, uno risiedeva a Pisino, uno a Pedena, uno a Bogliuno. L'inspetore qui di Pedena si chiamava Wenceslao cavaliere de Hillmajer capitano ad honores, uomo, quanto capacissimo del suo impiego, altrettanto erudito, civilizzato, di buon cuore, socievole. Esso con la sua degna famiglia si comportò qui con tutta compitezza e cordialità, e verso tutti gl'abitanti, ch'assolutamente più buono bramar non si poteva.

Furono quindici geometri ed altri tanti aggiunti sotto quest'inspezione, la prularità militari e ciò non ostante per la saggia direzione del signor inspetore non vi successe il minimo disordine, quanto chè dai primi aprile fino quasi li 20 novembre qui, e nelle circonvicinanze abitavano. Tutto consumavano questi vino, patate, polame, ova, lardo e tutto pagavano pon—

(str. 13)

tualmente e prontamente. Le padrone contadine motivo la simile quotidiana vendita erano sempre provviste di denaro.

Nel settembre di quest'anno sua altezza l'arciduca Carlo Francesco d'Austria, secondogenito dell'imperatore Francesco Imo, imperatore d'Austria dormì a Pisino per due notti in seguito, cioè nella andata e ritorno da Polla.

Dai 23 settembre ha quasi giornalmente piovuto più o meno, e ciò sino li 10 novembre, cosa che faceva precisamente avilirsi, tutta la vindemia piena d'aqua, li vini però riuscirono contro l'aspettazione buoni.

In quest'anno li calori di luglio ed agosto furono insofribili, quantochè qui in Pedena e territorio solamente venti giorni piovuto non aveva, presso Gallignana tempestò poi li primi di luglio in maniera che tutto distrusse, annichilando pure li capuzzi tanto che nessun possessore di quelle vaneggie poteva vantarsi d'avere una solla somma di belli capuzzi.

Sul fine di quest'anno fuvì il gran congresso a Tropicaria⁴⁴ rigvardo gl'affari di Napoli, ed Italia.

In quest'anno fuvì inciso il sigillo parochiale a Trieste, portante l'Annunziata, e ciò in segvito d'una circolare governiale, ch'ogni parochia debba essere munita d'un proprio sigillo e quindi il parroco Tesach lo fece fare sul nome della chiesa matrice.

1821. Dai 28 dicembre 1820 fuvì un congresso a Lubiana per gl'affari di Napoli, dove fù giunto quel re⁴⁵ invitato dai imperatori di Russia Alessandro e d'Austria Francesco. Questo congresso duro fino li 13 maggio anno corrente.

Li 4 marzo fù da Lubiana nominato dall'imperatore Francesco in vescovo di Trieste doppo di vedovanza di quella diocesi dall'anno 1803 tempo della morte dell'Ignazio Gaetano de Buset in Feistenberg, il reverendissimo signor Antonio Leonardis, canonico onorario di Gorizia, parroco e decano a Lucenico con la mensa di fiorini 12/m annui, e fiorini 1500 per quartiere. Li salarii delli dignitarii cathedrali furono pure fissati, cioè al prevosto fiorini 2000, al decano e scolastico per cadauno fiorini 1450, alli canonici semplici fiorini 1250 per cadauno compresi fra questo il quartiere.

Tutte le stagioni dell'anno corrente ebbero del singolare e perciò meritano essere distintamente annotate. Genaro ebbe le due prime settimane assai frede, il restante fù ben temperato, cariche v'erano di neve le montagne, nel

⁴⁴ Kongres u Tropicari, današnjoj češkoj Opavi, održan je 1820. na kojem se raspravljalo o suzbijanju revolucije u Napulju.

⁴⁵ Misli se na Ferdinana IV. (1751. – 1825.), vladara Kraljevstva Dviju Sicilija, koji je došao na kongres u Ljubljano.

basso poi pochissima neve. Febraro era bellissimo e s'usciva quasi sempre senz'il mantello. Il marzo poi continuò sino li 14 lo stesso, doppo poi fù incostante e freddo. Aprile fù stravagantissimo, e cadendo li 22 Pasqua v'era più freddo che alle feste di Natale. Causa il freddo tutte le seminagioni estive furono ritardate. Maggio dal più bel mese dell'anno causa 20 giorni di piovà fù un mese assai freddo e spiacevole, non si potevano fare li dovuti lavori intorno li formentoni e sorghi. Giugno mischiato con

(str. 14)

con piove, venti boreali, e da levante causò danosi freddi. Li 14. x – 16 di questo mese in ogni giorno di quelli piovette 16 ore interotamente, ed ogni volta allagò tutta la vale. Li 21 poi, giorno pure di Corpus Domini cadette gran neve sul Monte maggiore e Snesnik. Fù una bora forte ed accuto freddo, che non si poteva tenere la processione theoforica. L'uva, e specialmente li refoschi, causa tal freddo, imbianchirono e crolarono. Luglio dalli 3 ogni giorno piovoso e freddo, si dovette restar di notte coperti come nell'autunno. Appena con li 15 cominciarono maturire le biade. Li formenti furono assai abbassati dalle piove e venti. Eccetuo ceragie ogn'altro fruto v'era scarsissimo, e specialmene le perra rarissime. Li 16 di questo mese giorno secondo della luna piena dopochè aveva li 15 x 16 più diluviato che piovuto, alle ore 10 di sera si vide l'iride verso tramontana, qual osservò il decano Tesach il primo, e fece attento il cooperatore Horich e la propria famiglia, cosa pure fù contestato il giorno seguente da parrechi abitanti. La luna dalla parte di Fianona vi splendeva sul chiaro, sopra Pedena gravitava poi una densa nube stendendosi fino al Monte maggiore. L'iride si fece vedere assai larga ed estesa, molto poi bianchizza, l'arco s'estendeva sopra la casa di Giorgio Sfigh, gl'alberi avanti la città per Lasischie. La sucitata nuvola densa continuò mostrarsi con minaciosa prossima pioggia sino le 3 ore pomeridiane del 17, quando all'improvviso cominciò un vento fresco boreale, schiarì così in poche ore l'atmosfera, ed al quale si deve ringraziare lo stabilimento del tempo caldo bello e conveniente alla stagione. Li tempi profizii continuarono. Fuori della valle fù generosa la raccolta dei formentoni e sorghi e li primi furono così ben maturi sul campo, ch'a stento si trovava una panucola per arrostitire o cuocere. Quantoche l'agosto e settembre furono per lo più con belle gior-

nate, ciò non ostante causa le piovie e li fredì di maggio e giugno la raccolta d'uva fù specialmente nelle piantade, e presso la valle scarsissima, nei vignali presso Pedena l'uva superò la mediocrità. Il vino poi in generale restò garbetto, quantochè la vindemia si cominciò con li primi d'ottobre, e ciò perchè l'uva non si poteva maturire, avendo appena in settembre cominciato li calori, li quali poi dalle lunghe notti venivano mitigati, e se si procrastinava la vindemia pria marciva l'uva di quello che veniva alla sua maturizione. Il tempo dei mesi d'ottobre, novembre e sino li 20 dicembre fù bellissimo, piovette sola mezza giornata nel mese di novembre. Tutti li lavori di campagna furono fatti a tempo, non fù mai in generale tanto preparata la terra d'ogni suddito per l'estive seminagioni, quanto in quest'autunno – da rimarcarvi v'è specilmente che nel mese di novembre e sino li 20 di dicembre v'era tanta scarsezza d'aqua che come nell'arida estate li lacchi delle campagne erano assciutti, li locali dovevano per tutto quel tempo mandare prendere l'aqua a Telin, far mazinare a mano, oppure mandar sotto Pinguento. Li 20 dicembre poi venne una piova di 15 ore continue.

(str. 15)

1822. in questo anno nella domenica di Setuagesima⁴⁶ prese possesso dell'antica cathedrale sede di Trieste monsignor Antonio Leonardis fù parroco decano a Lucinico sotto Gorizia. Questo fù consacrato il giorno della Epifania a Gorizia dal vescovo ordinario monsignore Giuseppe Walland coll'assistenza dei vescovi di Concordia e Veglia.⁴⁷

La città di Trieste /Magistrato/ diede in quel giorno del possesso nel Casino vecchio della Borsa un lauto pranzo di 66 coperte al quale vennero invitati li consiglieri governiali /giacendo al letto moribondo sua eccellenza il signor presidente barone di Spigelfeld, qual anco doppo due giorni morì: / li 2 signori generali con tutta la stabalità, non chè il capitolo cattedrale con li

⁴⁶ Nedjelja sedamdesetnica u katoličkoj je liturgiji, prije reforme nakon Drugoga vatikanskog koncila, bila treća nedjelja prije Pepelnice (korizme). Označavala je početak razdoblja triju tjedana što su prethodila korizmi (Fran BARAC, *Liturgika, Naklada Kraljevske hrvatsko-slavonsko-dalmatinske Zemaljske vlade*, Zagreb, 1908., str. 19).

⁴⁷ Cheney navodi da je suposvetitelj bio biskup Udina, a ne Krka (David M. CHENEY, »Antonio Leonardis«, *Catholic Hierarchy*, <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/blucial.html>, pristupljeno 12. 3. 2024.).

decani e parrochi diocesani presenti, e al personale del magistrato e deputazione della Borsa. Questo pranzo costò al Magistrato fiorini 1000 – diconsi fiorini mille M. M.!! V'è da osservare, che subito doppo la zuppa furonvi presentate l'ostriche. Il parroco decano Tesach come canonico onorario della chiesa di San Giusto fuvi l'unico nello stato capitolare avendo dovuto gl'altri tre canonici effettivi Tognana, Citter e Millanich assistere al nuovo prelato... La sollene processione s'aprì alle 9 ore matutine dalla chiesa parochiale di San Antonio nuovo doppo celebrata collà la messa bassa dal signor canonico parroco Tognana de Tonenfeld, passò per la Piazza grande sotto il volto del Magistrato e presso la chiesa di Santa Maria Maggiore a San Giusto.

Il vino fuvi in quest'anno di perfetta qualità, la quantità poi mediocre; il prezzo per spodo in sul principio arivava a fiorini 5, crebbe in generale nel febraro a fiorini 6, e nell'agosto si vendette sin alli fiorini 8 spodo. Col primo novembre di quest'anno fù trasportato il Circolo di Fiume a Pisino.

1823 In quest'anno furonvi le stagioni propitie a qualsisia vegetazione. In generale tutto spirava abbondanza, frutta, grano e vino, quest'ultimo il più buono si vendeva ad summa a fiorni 3 e l'altro a fiorini 2 per spodo; vi restò una grande quantità invenduta. La vindemia fù piovosa all'estremo, e slavato perciò dall'uva il zucheroso li vini erano di pessima qualità e pocco spiritosi, cosi che nell'estate s'ammalavano e corompevano, purchè in ogni botte vi si trovava una quantità di deposito viscosissimo e quasi puzzolente. Questo successo deve servire di regola agl'economi, onde negl'anni di molta piovà in vindemia si travasino li vini bianchi specialmente con la luna nuova di marzo per purgarli da quel straordinario deposito, qual li fa per la mancanza di spirito più facilmente corompere e cambiar collore, giachè fa il vino in varie epocche dell'anno un motto nella botte, e non puo talora più purgarsi causa tanto deposito.

Li 10 agosto di quest'anno nella sua visita di tutta la provincia dell'Istria passò pure per Pedena nel giorno di domenica sua eccellenza il signor Alfonso Gabriele conte di Porcia e Brugnera, signore di San Focca, Ragogna, Gajerinezz, ciambelano ed intimo consigliere di sua imperial apostolica maestà, governatore di Trieste, e pranzò dal parroco decano Tesach con segvito di 18 persone. Si dimostrò contentissimo del piccolo soggiorno, il che diede con non equivoci segni a conoscere al decano stesso, chi dovette assidersi a

suo volere alla di lui destra. Li furono fatti degl'onori possibili, e quantità di popolo v'era spontaneamente unito e schiarato con bellissimo ordine tanto sott'agl'alberi, quant'avanti al campanile e sulle mura di Sant'Ellena. Da San Michelle poi e da Sant'Ellena si facevano continui tirri, come pure sott' il pranzo al brindise portato dal decano furono scharicati 24 muschetoni.

Li capi e seniori comunali andarono incontrare sua eccellenza a cavallo sino li Ponti di Pedena. Il decano col clero l'aspetò avanti la portà della città, ove lo complimentò e dapoi lo ricevette con possibile decenza in casa propria, e lo ricompagnò doppo pranzo sin'a Gallignana.

(str. 16)

Li 20. settembre dello stesso anno venne qui in Pedena alla visita canonica monsignor ordinario Antonio Leonardis, non essendovi stata cresima dall'1797, tempo dell'ultima visita tenuta da monsignor de Buset. La visita della diocesi fù aperta sollemente col 1 di settembre da Trieste col suono delle campane di tutte le chiese dove fù levare il decano Tesach lo stesso monsignore, perchè da questo prescelto per assistente alla visita. Si venne in un giorno da Trieste a Gollogorizza, ed il decano Tesach accompagnò il prelodato monsignore per tutti li 3 decanati dell'Istria, non che per quello di Castua, e ritornò da Lovrana alla parrocchia di Pedena appena li 28 ottobre.

In quest anno fù tenuta qui in Pedena li 10 giugno una commissione circolare presieduta dal capo – interinale d'uffizio barone de Rechbach / come tutto si rilleva dal duplicato esistente in codesto archivio parrocchiale/ e ciò per fissare il salario per un maestro di scuola secolare e per unire alle cooperative li benefizii Gasprotich, Zaglich e Santa Cattarina. L'occasione a questa commissione fù la seguente:

Nell'anno 1818 furono fatte per comando superiore le fassioni di tutte le parrocchie e perciò anco di codesta di Pedena e ciò secondo li prezzi degl'ultimi tre sterilissimi anni. Questa fassione fù fatta in comune con li cooperatori, ed anco da questi firmata perchè secondo la consuetudine veniva la rendita fù capitolare divisa per mettà al parroco e l'altra mettà agli due cooperatori con la sola anticipazione al parroco di fiorini 45 –. Spedita così in suplitale fassione con tutti li documenti prescritti /come tutto riluce dagli

abozzi nell'archivio parrocchiale tratenuti/ mediante l'ordinariato all'eccelso governo non fù tampoco rispedito alcun esemplare aggiustato dalla ragionateria di stato provinciale mà fù solamente nell'anno 1820 introdotto l'alunatico, e nell'1821 la steura ereditaria nelli fogli e rispetive tabelle spedite dalla ragionateria al decanato mediante l'ordinariato per riscuotere l'importi tassati da pagarsi da ogni singola parrocchia. Si trovò classificata codesta parrocchia di Pedena con fiorini 644 karantani 25½ di rendita netta per il paroco, e di fiorini 150 per cadauno delli 2 cooperatori, e conseguentemente fù aggravato il paroco di dover pagare annualmente sopra il sudetto importo di fiorini 644 karantani 25½ tanto l'alunatico, che la steura ereditaria.

In tale stato di cose non ritirando che la mettà della prebenda parrocchiale il parroco fece una rimostranza mediante l'ordinariato all'eccelso Governo /la quale esiste in originale in codesto archivio/ lagnandosi che questo beneficio parrocchiale viene aggravato con queste nuove steure sopra una rendita, qual esso non gode, dividendo per metà [...]⁴⁸ fiorini 45 d'anticipazione, la rendita fù capitolare con li cooperatori, e che perciò ad summum puo dichiararsi aggiustata codesta rendita parrocchiale con fiorini 444 karantani 32½ e non già con fiorini 644 karantani 25½ ritirando il restante li cooperatori.

L'eccelso governo del Littorale vuole per decidervi con precisione vedere in originale li decreti dell'instituzione di codesta parrocchia, ed il paroco Tesach non mancò sottometerli tanto quello de data Graz 21 aprile 1786 N 10208, col quale fu ereta questa parrocchia soprimendo il fù capitolo cathedrale, quanto il successivo dei 20 settembre 1787 N 28169, col quale fù nominato in parroco il Francovich.

Visti questi decreti l'eccelso Governo ha risolto in datta 22 ottobre 1822 N 22468 mediante l'intimazione fatta dall'ordinariato di data 2 novembre stesso anno numero 675 che il parroco deva ritirare tutta la prebenda fù capitolare col pagare solamente fiorini 150 annui ad ogni cooperatore, assolvendolo per sempre di non dover versare li fiorini 63 karantani 26 3/4 al Fondo di religione, come parlava il decreto di nomina al Francovich, e con ciò, che la rendita parrocchiale aggiustata dalla Ragionatura provinciale e di Stato resta di fiorini 644 karantani 25½.

⁴⁸ Nečitljiva riječ.

(str. 17)

Conoscendo il parroco decano Tesach in tali circostanze che con una si tenue rendita di soli fiorini 150 per cooperatore sarebbe difficile specialmente nella scarsezza presente del clero d'aquistar cooperatori, e non potendo l'ordinariato più a lungo somministrare un sacerdote per maestro di codesta scuola elementare, ha instatto per una Commissione circolare tanto per fissare il salario per un maestro secolare, quanto per aggiungervi, ed amalgamare con le due cooperative li benefizii Zaglich, Gasprotich e capellania di Santa Cattarina, il che tutto nella commissione tenuta li 10 giugno anno corrente fù esposto.

1824. con decreto dell'ordinariato di Trieste 24 marzo N. 297 fù comunicato a questo parroco decano Tesach in copia il decreto dell'eccelso Governo del Littorale de di 20 marzo N. 5439 portante l'aulica rissoluzione di Vienna 4 stesso mese ed anno N. 6519, con la quale furono stabilite 3 cooperative qui in Pedena, unindovi alla rendita dei 300 fiorini, quali il parroco passava ai due cooperatori, li benefizii Zaglich, Gasprotich e capellania di Santa Cattarina perpetuis temporibus così che le tutti li 2 cooperatori faciano li doveri e qualmente portino gl'aggravi delle messe fondate, e dividano pro uguali le rendite. Questo decreto naque in conseguenza della Commisione circolare tenuta qui in Pedena li 10 giugno 1823, e con ciò si sono salvati dall'incomodazione e successiva vendita li benefizii Zaglich e Gasprotich, alla quale vendita anetavano parecchi egoisti pedenesi, desiderando comprarli per satolare la loro avidità senza pensarvi al bene della parrocchia.

In questo modo fù dunque fissato il sistema or'esistente di codesti benefizii, dalla rendita de quali potrano i curati decentemente vivere e specialmente due soli cooperatori, come fù proposto dal decano Tesach nella più volte menzionata Commissione circolare dei 10 giugno [1]823, quali sono eziamdio sufficienti per coadiuvare al parroco nella cura in codesta parrocchia, e quali due cooperatori al consenso espresso del monsignor ordinario anco solamente li prestano. Con li 23 aprile anno corrente furono consegnati ad usufrutto tali benefizii alli cooperatori, ed anzi a scanso di conteggi fra loro, l'anziano cooperatore gode il beneficio Gasprotich, ed il secondo cooperatore quello del Zaglich. In quest'anno fù pure fissata la massima diffinitiva

che li cooperatori abbiano tavolla presso il parroco verso la corrisponsione di fiorini 110 annui. In codesto anno fù decretato costì il maestro seccolare. Per suo salario fù fissato dalla chiesa in danaro come vecchio salario del maestro — — — — — fiorini 130 —

della medema come ad organista — — — — —
— fiorini 72.

la collettura dell'organista da ogni suddito un stariol d'avena, e dai periti il [...] ⁴⁹ segala 52.20

summa fiorini 254 karantani 20

L'entrata di vino fù generosissima. Essendovi poi statta la vindemia pio-
vosa, furono nuovamente li vini malaticii come nell'anno antecedente, e
nell'estate si corompevano. Villissimo fuvi il loro prezzo: si vendevano a 3,
ed a 4 karantani il boccale. Alli crauzi con fiorini 2 karantani 30 il migliore a
spodo, restò molto vino, e specialmente nero invenduto. Li lavoratori erano
insolentissimi pel bere, volevano sempre vino, ed da certuni ancora vino
a sciolta.

1825. L'inverno fuvi uno dei più tollerabili. Il contadino generosamente pro-
visto di pane, agrumi, porzina, mentre abbondava l'anno di gianda e patate,
andava orgoglioso. Del vino ebbesi una mediocrità, e si vendeva a prezzi
discreti, cioè dalli fiorini 5 alli fiorini 5 karantani 30 per spodo. La qualità
fù perfetta, e [...] ⁵⁰ del soldo. Per le molte alluvioni scarsegiavasi di fieno.

Col primo agosto di codest'anno fù traslocato da Trieste il Capitanato Cir-
colare dell'Istria a Pisino. In tal giorno si tene a Pisino una messa sollene col
Te Deum alla quale furono invitati tutti li parrochi con li podestà e delegati
del distretto; il cavaliere de Rechcron fuvi in tal occasione il capitano circo-
lare. Diede poi in codesta giornata l'inspetore della Contea, signor Gieminia-
no Parisini a nome della città di Pisino un pranzo di 40 coperte in castello.
La sera s'illuminò Pisino, e fuvi nella sala del castello uno splendido ballo.

⁴⁹ Nečitljiva riječ.

⁵⁰ Nečitljiv dio rečenice.

(str. 18)

Il motore ossia causa primaria che questo Circolo fù trasportato a Pisino da Sua Maestà come nel centro della Provinzia fuvi il signor inspetore Parisini assistito dal bravo patriota signor Niccolò Calligarich direttore della Speditura presso l'eccelso Governo del Littorale. Meritano entrambi dalla grata patria ogni riconoscenza, perchè la loro stabilità nel superare molti ostacoli portò questo bene all'Istria austriaca. Ebbero molte contradizioni e molti lavori, ma l'inique disposizioni dei Capodistrioti, quali poi restarono svergognati, furono superate dalla costanza lodevole di Parisini.

1826. In quest'anno l'inverno fù piovoso e senza neve. Li prodotti di grano e vino furono sufficienti, avvicinandosi ad una buona entrata, e perciò li frumenti si vendevano con 28 alli 30 karantani per stariolo, e li formentoni dalli 16 alli 18 karantani. La vindemia fù oltre modo piovosa, li vini prodotti oltre la mediocrità, specialmente li bianchi erano tutto l'inverno assai turbidi e lassandoli in un bichiere, facevano, chi doppo due, chi dopo tre giorni, secondo di quali posizioni furonvi un deposito negrizio e feteale, sebbene il restante del liquido manteneva un'odore vineo. Questo accidente intimoriva tutti li produttori, e non vi si vedevano compratori. Certuni possidenti ritrarvasarono li vini bianchi /giachè li neri si sostenero senza scherzo/, e ciò nel marzo. Loro riuscì questo travaso perfetamente bene, avendo in qualche botte ritrovato un deposito fangoso anco de una spodo, che col caldo si purificarono, e schiarirono li vini travasati. Veramente si schiarirono ancho li vini non ritrovasati siavi dalli privati, quanto nel Caschio, ciò non ostante più tardi, e con maggiori difficoltà; il caldo dell'estate ebbe l'ottimo influsso per questo schiarificazione, e l'osservazioni di tutti conchiusero che li vini non avevano sufficientemente fermentato causa la piovosa e freda vindemia e che il caldo li purificò. Per tali casi il ritrasare nel marzo il vino e levarlo da quella fangosa fecia v'è il più consiglievole per la sicurezza della schiarificazione e successiva resistenza del vino. Con settembre si terminarono esitare tutti li vini si bianchi, che neri. Li primi si vendettero a fiorini 4 spodo, e l'ultimi anco a fiorini 4 karantani 30.: la ragione perchè li vini del 1825 erano stati ancho tutti esitati. Nel novembre di quest'anno venne in qualità di capitanio crolare in Pisino il barone di Weidmansdorf.

1827. L'entrata delle biade sia invernali sia estive fù assai sterile. La valle produsse pocco e fangoso fieno. Il vino non attinse la mediocrità nel prodotto. Li frumenti si vendevano perciò a karantani 40, e li formentoni a karantani 32. Con aprile del 1828 tutto fù consumato e li sudditi e le panivendole dovevano provedervi ad in Albona, oppure a Rovigno. Li 6 agosto alle ore 5 pomeridiane scopiò repentinamente un'oragano quasi eguale, ma di minor durata a quello dell'anno 1808, mà dalla stessa posizione sirocale. In pochi minuti sradicò un ladognio e rupè per mettà un'olmo sramando varii altri arberi più o meno avanti la citta; scopri il tetto della casa signori Curellich, portò in aria la tettogia dello stecato delle campane, gettò in terra il fenestrone in chiesa nella nave verso l'altare del Crocefisso, e la finestra del santuario a parte epistole⁵¹ – e perciò si dovette fare tutto di nuovo il tetto steccato colla mezza l'una sopradetta, e la finestra nel santuario, ed anco per essere stata corosa una in sagrestia vicino alla casa Curellich.

(str. 19)

Li 20 settembre soli quatro giorni avanti la stabilita vindemia cadette la tempesta per 4 volte reiteratamente avanti e doppo mezzo giorno così che portò due parti d'uva via specialmente in Priluschie, patirono in questa disgrazia singolarmente la stanza parochiale ed [...].⁵² Se la vendemia non fosse stata così prossima si perdeva pure l'altra terza parte dell'uva, perchè ferita nei grani sarebbe scolatta. La qualità del vino, eccetuo un pocco di gharbetto, fù buona, e li vini bianchi di bellissimo collore. Il prezzo poi fù basso, non oltrapassava li fiorini 4 per il spodo, e ciò causa la piena entranza, ch'ebbe Sumberg, Chersano ed Albona.

1828. Il genaro di quest'anno cominciò con neve e rigido fredo per più giorni. In generale fù un anno sterile di grano specialmente di formentone. Mediocre fù la quantità, ma ottima la qualità del vino.

Li 15 d'aprile cadette all'improvviso, senza che s'avessimo accorti, in tutta la città, una tempesta dal ponte sotto la chiesa madre sino li Ghersinich,

⁵¹ Kad se gleda prema oltaru, to je s njegove desne strane.

⁵² Nečitljiva riječ.

rovinando li tenerelli panipani. Maggio e giugno fù umido e freddo, luglio seco così che li formentoni, specialmente presso la valle perirono per non aver piovuto dalli 29 giugno sino li 16 agosto. In settembre piovette varii giorni dirotamente, e quasi sempre sino li 15, qual giorno cominciò pure la vindemia, perchè l'uva si maturi causa il seco del luglio ingrossando rapidamente per le piove doppo la metà d'agosto e settembre. Li vini di quantità mediocre furono di perfetta qualità, avendo concorso un bellissimo tempo nella vindemia e li prezzi si sostennero a fiorini 5.

V'è da notarsi che l'otaviola si cominciò segare in quest anno li 22 di settembre, ve ne fù quantità fresca e netta, così che pienamente surrogò alla mancanza del fieno.

Continuando il caldo in settembre ed ottobre si maturirono oltre l'aspettazione li sorghi in valle, si sono trovati nei primi d'ottobre dei sparisi silvestri grandi da mangiare. Le nozzi e nozioli fecero il loro fiore /si detti macaroni/. Gl'erbaggi negl'orti furono più generosi in codesto mese che nella primavera od estate. Le rappi crebbero rapidamente e li pascoli per la quantità d'erba furono in tutto l'autunno ubertosi.

1829. In quest'anno 1829. causa la scarsa entrata di vino e grani dell'anno antecedente fù della fame, sebbene, grazie alla Provvidenza, nessuno morì da quella e ciò perchè lodevolmente l'Inspettorato della Contea di Pisino divise tutta la granaglia da i caschi padronali ai bisognosi pagabili a respiro e perchè alli porti limitroffi veniva alla vendita e formentoni e favetta a prezzi discreti. Il primo si comprava con 28, e la seconda con 22 karantani per starrolo.

Per la di lui instabilità ed intemperie fù questo uno degl'anni stravaganti: spesso nevigò. In genaro, marzo ed aprile regnavano piove con freddo, e li 29 aprile nevigò fortemente sul Monte maggiore e tutta la catena delle montagne sino Trieste, come nell'inverno. E perciò tutta la primavera e maggio fù piovoso e freddo, così che li 19 di questo mese tempestò terribilmente sulle Goretin e Prilusglie.

Crebbe per rissoluzione sovrana il dazio sopra il vino per il Cragno con due fiorini per orna peso sporco. Per questo motivo, e perchè Trieste e Friuli ebbero abbondanza di vino, callava costì ogni giorno di prezzo.

Ancora nel giugno di quest'anno fù umiliata un'apposita *lsupplica*⁵³ a Sua Maestà contro questo enorme dazio, giachè codesti vini venivano pagare peso sporco di dazio fiorini 3 karantani 35. Quest istanza ben registrata fù firmata dalli quatro feudatarii, dai tre decani e quatro podestadi delle capo-communi dell'antico-Istria austriaca. Fù eziandio appogiata

(str. 20)

validamente e giustamente dal Capitanato circolare ressidente a Pisino e dal Governo del Littorale. Ciò non ostante spirò l'anno senza vi sarebbe abbassata veruna rissoluzione o diminuzione sul merito.

Nel giugno continuava piovà e fredo, cosichè s'adopravano ancora sui letti le coperte invernali. Anche in quest'anno causa la dirotta piovà dovette tenersi la processione teoforica per la chiesa.

Luglio ed agosto fù poi secco ed anco fresco di notte, così che l'uva e specialmente ove nel maggio tempestato, in Prilusglie, Goretin ed Obers fù pocchissima e di pessima qualità il vino. In generale furono pocchissime frutta, susini affatto niente.

Li grani invernali, specialmente formento ed orsi, diedero una buona raccolta, una mediocrità poi l'estivi, causa la cecità⁵⁴ di luglio ed agosto. Nei vignali presso la città e nelle piantade dai Fornasari, e tutta la campagna vi fù della bella uva; Goretin, Prilushie ed Obers fuvi miseria.

La qualità del vino fù cativa in genere, aspra ed aquaizza, e ciò per due motivi: perchè l'uva non fù matura, fù quasi seccata e piccola di granello, causa la sicura di luglio ed agosto, e perchè fù elavata dalla continua piovà della vindemia cominciata li 22 settembre.

Li fieni furono scarsi in valle causa li fredi e piove del maggio e giugno. S'aveva poi presentato un bellissimo aspeto per l'otaviole, quando nel

⁵³ Riječ naknadno dodana istom rukom.

⁵⁴ Zacijelo bi trebalo pisati: *siccità*.

settembre cominciarono diluvii continui di piovà continuando quasi tutto l'ottobre, cosichè non si potè tampoccho farla falcare, in maniera che quelli, quali si lusingavano d'averne di collonica porzione da 26 para non ne salvarono uno. S'ha quindi del timore pel foraggio dell'animalia.

Con li 6 ottobre /cosa inaudita/ nevigò sul Monte maggiore e Planik, qui di sera v'era poi dirotta piovà con tempesta. Li 15 tutta la catena delle montagne sino Trieste fù piena di neve, biancheggiavano eziandio fortemente le montagne della Cargnia, Friuli, e Bellebich,⁵⁵ e fù sensibilissimo fredo con li 28 e 29.

Tutto novembre poi si vedeva neve sulle montagne, e fra noi regnavano piove, specialmente poi nel dicembre sino li 20 quasi sempre diluviava subentrandovi da poi bore gagliardi, fredo accuto e giaci fin'al finire dell'anno.

In questo teribile anno cessò col primo di novembre la steura personale, fù però intradoto il distrugibile dazio consummo.

Causa questo dazio li vini furono pocchissimi venduti nei mesi di novembre e dicembre, ed al miserabile prezzo da fiorini 2 karantani 30 sino li 3 fiorini li migliori. Queste nostre contrade sono perciò spalpate di denaro.

Col primo di novembre ebbimo nella Monarchia per 15 giorni il Santo giubileo concesso dal Papa Pio VIII, onde aquistarebbe la grazia dall'alto di regere bene la Chiesa di Dio. In quest'anno fù pure publicata la <...>⁵⁶ Leopoldina donazione per il sostegno e promozione delle missioni in America. Nessuno dei Pedenesi s'è ascrito, perchè appunto terminata la pubblicazione di questa donazione, pervenne il giubileo. Finalmente nel mese di novembre pervenne la governiale conferma di far rifabricare secondo il piano di Ferari la casa parochiale avanti alla chiesa sulle vestigia delle vecchie case benefiziali.

In dicembre fù attivata e fatta una nuova conscrizione militare secondo la Patente severa dell'1828, nella quale furono fatti nuovi numeri di case, classificati li sudditi ed introdotta la lieva secondo il nuovo sistema dai 19 sino li 29 anni.

⁵⁵ Vjerojatno je riječ o Velebitu.

⁵⁶ Jedna riječ precrtana do nečitljivosti.

(str. 21)

In codest'anno 1829 ẽ mese di dicembre fù per sovrana disposizione col consenso della Santa Congregazione di Roma aggregata alla diocesi di Trieste perpetuis temporibus la soppressa diocesi di Capodistria, smembrando eziandio della diocesi di Parenzo e sottomettendo a quella di Trieste Pinguente, Draguch, Colmo et altre parochie giacenti verso il Monte maggiore. Fù decretato pure, che la diocesi di Città nuova, morto il presente vescovo monsignor Balbi, abbia da cessare ed'aggregarsi a Trieste. Con la stessa bolla pontificia fù aggregata la diocesi di Polla alla diocesi <diTrieste> di Parenzo anco perpetuis temporibus. Costarà poi tanto Capodistria con Trieste, quanto Polla con Parenzo concathedrali, Cittànuova solamente collegiata doppo la soppressione.

1830. Dapoichè quasi in tutt'il mese di dicembre prossimo passato fin'alle feste di Natale dirotamente pioveva. Cominciò anco in tutta l'Istria a nevigare in maniera che, a ricordo dei viventi giamai videsi qui tanta neve: da Pedena fin'a Lindaro fù la strada impraticabile col carro per ben quaranta giorni, l'altezza della neve fù subito passata Gallignana presso la stanza Martinich sulla strada, e così sulla strada della fù stanza del Purgatorio sino li quatro piedi alta, indurita e gelata, che dalle rabotte doveva venirvi tagliata per poter transitare a cavallo. Passato poi il tigare Baxa fin'a Lindaro doveva tragitarsi per la neve gielata alta cinque piedi: il fredo fù eccessivo e continuo a tutt'il mese di febraro. Marzo cominciò e continuò bello e sereno tutt'il mese, nel quale s'ultimarono li singoli lavori di campagna annaloghi alla stagione.

Li 11 genaro dell'anno corrente fù sorpreso da un colpo generale monsignor Antonio Leonardis, vescovo di Trieste, in seguito di chè morì li 14 stesso mese. Il capitolo cattedrale desiderava farlo tumulare nel piazzale avanti al duomo di San Giusto. S'oppose poi il governo e fù quindi sotterato nel nuovo cemeterio di Santa Anna.

In settembre di quest'anno fù nominato in vescovo di Trieste e Capodistria monsignor Matteo Raunicher, consigliere governiale in Trieste e canonico onorario di Lubiana.

A scarso prezzo si vendette il vino dell'entrata '829 e molto vi restò invenduto. Pocchissimi furono li fieni nella valle e quasi niente diedero le colline del chersino, ossia fieno dolce, perchè la primavera fù secca e tutt'abbruciò nella calda estate. Il fieno si vendeva per Rovigno al torchio sino li 16 fiorini per migliaggio.

Pocco fù vi del formentone e sorgo e quasi si temeva per la fame, ma non segvì questa, perchè col la buona entratta di vino e per la di lui qualità e quantità vindemiata, essendo stata l'era con bel tempo, fù quello venduto e così sollevava l'abbitante uno coll'altro.

Nell'aprile si sono cominciati cingere di mura a spesa della Commune li due cemeteri San Michael e del fù orto vescovile. Fù pure rinfrescato l'altare di San Michael dal pittore Spezzi.

Col 1 novembre Sua Maestà s'è degnata di ribassare per un'anno con un fiorino il dazio di vino pel Cragno e diede ciò qualche piccolo solievo.

1831. L'inverno fù pocco sensibile. In quest'anno si sono ultimati li cemeteri con le porte, avendo nello stesso tempo fatto dare l'oglio e collore anco a tutte le porte della chiesa madre, San Rocco e San Michaelle. Nella chiesa madre si fece fare la palla nuova del crocefisso e ripulite furono tutte le palle degl'altri altari, eccetano quello delle Reliquie, perchè dovrà rinovarsi

(str. 22)

In quest'anno fù confermato in vescovo di Trieste da sua santità Gregorio 16 monsignor Matteo Rauniker, e poi li 18 dicembre in Lubiana consecrato dal principe vescovo Antonio Luigi Wolf. Rauniker c'è il primo vescovo delle diocesi unite Trieste e Capodistria.

Essendo stato il vescovato di Gorizia elevato ad arcivescovato, fu questo attivato con li 29 giugno giorno di San Pietro e Paolo, e monsignor Giuseppe Valland divenne arcivescovo.

Li vini a prezzi miseri, bensì furono tutt'esitati e sul finire fuvi ricerca.

Mai tanto prodotto di formentone quant' in quest' anno così che lo stariolo stentamente si vendeva a karantani 15 -. La vindemia fù generosa, mà li vini pessimi, senza spirito e cambianti colore, specialmente li bianchi e ciò perchè quasi tutta l' estate eravi piovosa. Il mese di settembre poi continuamente diluviava, e segvi quindi che l' uva non matura, lavata dall' acqua, marciva sulla vite e moltissima dovevasi lasciare senza incaschiarla.

In conseguenza della rivoluzione della Francia segvita ancora l' ultimi 3 giorni del luglio 1830, insorsero contro la propria regenza la Polonia e l' Italia. Quest' ultima fù aquistata in breve mediante le truppe austriache entrate nelle legazioni pontificie, ed a Modena sull' istanza dei rispettivi regenti. Non così prestò poi furono dalla Russia soggiogati li Poloni, perchè quasi un' anno continuò il grande scambievole massacro. Finalmente li Poloni cedettero alla preponderanza dopo aver dimostrato del valore e fermezza: Li Russi portarono secco si detto cholera morbus, qual si diramò per la Gallizia, nell' Ongheria e da questa in Vienna stessa. Nel luglio perciò s' avevano già tirati li cordoni inverso il Littorale ungarico, e tutto quel regno, in maniera che questo difficoltà l' esito del vino per Fiume e Segna, nei quali porti s' avesse venduto a prezzo discreto, mancandovene nella Dalmazia.

1832. Li 6 genaro anno corrente fù in Gorizia consegnato sollenemente il pallio al monsignor arcivescovo Walland rimessossi alquanto in salute.⁵⁷

Li 15 corrente mese monsignor Matteo Raunicher fece solenne ingresso e prese publico possesso della diocesi in San Giusto a Trieste con le solite formalità e solennità, dipartendosi la processione alle 10 ore matutine dall' interinale chiesa di San Antonio situata sulla Piazza delle legna. L' imperial reggio Magistrato economico della città diede lauto pranzo alle 4 ore pomeridiane e ciò nella sala di Consilio di Borsa con la spesa di fiorini 1400 m: m: per 71 individuo, a chi fù presente pure sua altezza il principe Alfonzo de Porzia, governatore e cavaliere del Toson d' oro, e lo scrivente.

⁵⁷ Kako Walland nije mogao ici u Rim na preuzimanje palija od pape, uručio mu ga je udinski biskup Emanuele Lodi u goričkoj katedrali (France Martin DOLINAR, »Balant, Jožef«, *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti – Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana, 2013.; <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi133473/#novi-slovenski-biografski-leksikon>, pristupljeno 14. 4. 2024.).

Li 3 giugno anno corrente giunse da Rovigno in Pisino sua maestà l'imperatore Francesco I d'Austria con l'imperatrice Carolina, Sua Serenità il conte di Wurenbrand, e la vedova contessa Lazangni. Furono li maggior-domi dell'imperatrice. La corte fù alloggiata nella casa de Segher, ove v'è fissato l'uffizio circolare. Sua Maestà fù contento dell'alloggio. La piovà poi disturbò l'uscire l'imperatrice col suo segvito. Andò ciò non ostante vedere d'avanti il castello la Foiba.

Alle 6 ore pomeridiane ebbe avanti ogn'altro la deputazione del clero e possidenti udienza presso Sua Maestà, rappresentando il primo li decani tre dell'Istria antico – austriaca

(str. 23)

Giovanni Antonio Tesach di Pedena, Simone Dequal di Pisino e Giovanni Vinodolaz di Chersano e li secondi signor Antonio Ivancich e Saverio de Segher. La parolla portò il decano di Pedena congratulandosi con Sua Maestà di questa seconda ventura in Pisino, umiliando la fedeltà del clero e sudditi, ringraziando per la fissazione del Circolo in Pisino, supplicando per lo stabilimento d'un ginnasio in Pisino da venir istruto dai padri francescani, e finalmente per la diminuzione del dazio consummo e dei dazi esorbitanti dei vini gravitanti per li porti di Trieste, Fiume, Segna, Carlobaggio e per il Cragno, consegnando perciò due separati apposite suppliche per questi due oggetti del ginnasio e diminuzione dei dazii, la quale gradì l'imperatore specialmente per l'esibito locale gratis per le scuole nella nuova fabbrica alla scalinata verso il piazzale del convento, e sulla seconda diede buone speranze quali però averarsi sin'ora sempre s'aspetano, quantochè il Presidio circolare accompagnò favorevolmente e robustamente.

Il signor barone Friderico de Grimschitz primo commissario circolare, facente funzione di capitano circolare vaccante, sodisfò all'imperatore pienamente nel di lui soggiorno in Pisino, così che doppo 10 giorni fù da Sua Maestà il suddetto signor barone nominato in capitano circolare delle'Istria, e ciò da Trieste.

La tempesta in quest anno serpeggiò per varii punti del territorio e perciò il prodotto del vino fù quì sotto la mediocrità, la qualità poi riuscita aspra, poichè oltre la grandine qua e la caduta, null'affatto piovette tutt'il mese di

settembre, in maniera che l'uva non si maturi a perfezione, e vi mancò del zuccheroso. Col caldo si spera poi, che farà buona riuscita, poichè li vini sono schiariti nell'inverno, ed hanno dello spirito.

Il vino dell'entrata 1831 restò in prularità invenduto nelle principali cantine di Pedena. Il vino nero poi si conservò buono, non già così il bianco, e perchè questo ultimo appena travasato dalla botte e trasportato in altra parte, inturbidiva, conservandovi il gusto, dovette mischiarsi con quello dell'entrata corrente.

In quest'anno regnavano varie malatie non solo fra la gente, mà eziandio fra gl'animali stessi. Il pollame patì assai di vaggiolo e ne perì una quantità. Per singolare grazia divina il collera morbus non penetrò in codesta Provincia.

L'anno 1818. In quest'anno cominciarono l'Entrate migliorarsi, il clima ritornar nel suo antico sistema, venendo il freddo nei mesi di dicembre e gennaio, e facendosi sentire il caldo dalla metà di giugno fino alla metà d'agosto, e perciò la granaglia fu in quantità mediocre, e del vino buona uolta, la qualità di quest'ultimo per non fuo felice, perchè garbato, e senza certo vigore, conseguendo uenire dell'imaturità col, e fuo benoriva venduto, in quest'anno non si potè poi vendere tutti i vini delli maggiori Bispidenti ne rimase la terza porzione in cantina, e faccialmente del nero: del resto in quest'anno niente di rimarcabile scorse il prefisso fine di quest'annatazione se non se, che una grande parte del debito pubblico contratto in diverse l'anno 1818 fu da i sudditi in quest'anno scontato.

1819. Un anno di vini esquisiti, di gran qualità, che superava la mediocrità, gravi, e casinani, per a sufficienza. In quest'anno si cominciò colti la vendemmia appena dopo S. michael, e ci con Bontà della giurisdizione sopra l'arbitrio dei Lomardi Bepole, acciò che l'uva perfetta, mente maturata, e perdano così li vini quel solito loro garbato, e siano più omogenei, e vigorosi, onde lo smercio si facilitò, giacchè in quest'anno specialmente li dafini p' il po, sono sono accresciuti, e l'istria antica auribacca posta pienamente all'egualità della floride istria ex ventura ^{della Bontà} nei dafini del vino, con difficoltà l'arte, ed appreso non piccolo diavolaggio a questa miserabile istria: tutti li Privileggi sono stati in quest'anno pienamente ceduti, ed oltre li dafini aranditi, e propriati, fu introdotto qui un dafino per la sigillazione alli campi con 5 Karantani d'Emero, e ciò dalla Contea di Bifino, perchè ogni Bontà doveva uenire, e sigillata a fuoco, p' la speca del spago, e Ciraspagna venivano p' Emero 2 d'al d'omino, e d' Emoro 3 d' Emoro, e sebbene con due Karantani di spago, e Ciraspagna si sigillavano alla speca, e sebbene non si faceva divario p' il sigillatore, se sigillava nella speca d' Emoro, oppure ancora sigillare a gallignano, ed a cherbano: quest'annatazione godeva d' Economie dominale, ed in quest'anno sicuramente ascesa fu al prezzo di 200-m. Com.

In quest'anno li Prossimisti di Pellen hanno probabilmente ultimato pagare il pubblico loro debito incurso p' la Soma dell' 1817.

1820. L'Entrata di vino fu buona, delle Bontà mediocre, cioè dei Bontentoni, e Bontini, giacchè li grandi bianchi, e più invernali in generalità furono uenuti dalle Bontine calde, e perciò pochi. In quest'anno s'esporsi in tutta l'istria antica auribacca l'acquinasione: ha suspettori Bontentoni questa, uno si rispediva a Bifino, uno a Pellen, uno a Bontino: l'inspetore qui di Pellen si chiamava Niccolao Cavaliere di Hilmayer capitano ad honore, Uomo, quanto ca, pacifico del suo impiego, altrettanto credito, e inteso, di buon cuore, socievole, e con la sua degna famiglia si comportò qui con tutta cortesia, e cordialità, e uenno tutti gli altri Bontini, che assolutamente più buoni braman non si potevano. Furono quindi i geometri, ed altri Bontini aggiunti p' quest'inspezione, la Bontinaria militaria, e ciò non ostante p' la sagacia d'inspezione del suspetore non vi mancò il minimo di ordine, quando dei primi quili finò quasi li 20 giora qui, e nelle Bontine si nasceva al: furono: tutti consumavano questi, vino, Patate, Polvere, ova, Lardo, e Bontinogorano p'...

II. Dodatak na hrvatskome jeziku

(str. 1)

Red molitav sdrusheneh od Plovana, i decana Jiveta antona Tesach, i vucena u ovoj cessarskoj i decanatskoj Plovanie po Poldan u celem ljetu mladosti, u Vrimenu Poçitka poshimskoga pak kod pervoj, i sadnoj masse puku svemu s' Rashloshenjem po molitvah stavljenomu, sa scupno od svega uprashadi svaku ovçizu Va Spoved vashmenu, ovdi pak napissano na 21 avrila 1815. Tesach

Molitva Gospodinova

Otçe nash, koji jesi na nèbeseh. Posvetisse Jime tvoje. Pridi krajlestvo tvoje; Budi Voglia tvoja kako na nebi, tako i na Zemlie. Kruh nash svakidagni daj nam danash, I odprosti nam dughi nashi, kako i mi odpuschiamo Dushnikom nashim. I ne uvedi nass u napast, Dali isbavi nass od Zla. Amen.

Angelsko Posdravljenje

Sdravo maria, milosti puna, gospodin s' tobom, blagoslovljena ti med xenami, i blagoslovljen Plod utrobe tvoje, Issuss - Sveta maria, majko boxja, molli sa nass greshniçi, sada, i u uro Smerti nashe. Amen.

Virovanje.

Ja verujem u Boga Otça Svemoguchnoga Stvoriteglia neba, i zemlje; I va Issussa Issukersta Sjna njegovega jedinoga gospodina nashoga. Ki je saçet po Duhu Svetem, rojen od marie deviçe. Muçen pod Pontiom Pilatom, raspet, mertav, pokopan. Stupil je nad Pakal, tretı dan uskersnul je od mertveh. Xaide na nebo, sede Bogu otçu smogućemu na desno, Od kuda ochje priti suditi xive, i mertve. Ja verujem u Duha Svetoga, Svetu mater Crikvu rimsku catholiçansku, sveteh Opchinu, Odpustjenje grihov, Tjela uskerstnutje, Xivot viçni. Amen.

Molitva majke boxje

Sdravo Kraglizze Majko millosserdja, Xivot, Slatkost, i uffanje nasho. Sdravo. K' tebi vapimo progognieni Synovi Eve, k' tebe sdihujemo çviluchi, i plaçeçi u ovoj doline od suz: ah dakle Sagovorniçe nasha one tvoje millostivne Oççi k' nam obrati, i Issussa blagoslovljeni Plod utrobe tvoje po ovom Ixagnanju nam ukaxi, o millostivna, o dobrotljiva, o slatka divo maria.

Molitva, ka se jima uciniti Jutro, kod Poldan, i večer. -

Angel gospodgni navesti marie, i sačela je po Duhu Svetomu /: Se pak smoli edna Sdrava maria itd:/

Evo Slushbeniča gospodgnia budi meni po Riči tvojoj / Se smoli druga Sdravamaria/

I Rič Put ucinjena bi, i pribiva u nami, /: Se smoli treta Sdrava maria; na konzu se rečće: Slava otču, i Sjnu, i Duha Svetomu, kako bisće od počela, tako budi sada i vasma i u vike vikova. Amen.

Desset Zapoved boxjeh.

1va Ja sam Bog tvoj, ti nimass jimeti, ni virovati drugoga Boga svan manè. 2^{go} Ti nimash useti moje Sveto Jime u taschinu, 3to Posveti dan nedeljni. 4to Poshtuj otča, i mater, i Starejeh od Sebe, ako ochiess bit dugo xiv i cestit na Zemlje. 5to Ne ubij. 6to Ne bludi. 7mo ne ukradi. 8mo Ne svedoči krivo. 9to Ne posheli na tuji xakon. a 10^{ia} Ne poxeli na njednu stvar iskernjega tvojega.

Peet Zapovedi Svete matere Çrikve.

1:^{va} Posvetit blagdane od Svete Crikve postavglene. 2.^a Da jimash poslus-hat celo Sveto masho Dan nedelni, i drughi Blagdani Zapovedani. 3.to Da se jimash postiti sve korizam quatere i vilje zapovedane i da ne smess jisti messo Petak, ni Sobotu. 4.to Da se jimash spovidati naj magnje jednuz okoli Ljeta, i brasnovati u Vrimenu Vashmenomu Svaki u svojoj Plovanje. 5.to Da nesmess pirovati u Vrime pripovidano.

(str. 2)

Otajstva nashe Svete Vjera jesso dva

1.vo Jedinstvo, i Trojstvo boxje. 2.^{go} Uputjenje, Shivljenje, i Smert nashoga odkupitelja Issukersta.

Jedinstvo ochie rechi, da je Sam jedan Bog. Trojstvo, da so tri Pershone boxanstvene, ke se jimenuju otac, sin, i duh sveti. Uputenje, Shivljenje, i Smert nashoga odkupitelja Issukersta pak da ta druga Pershona prisvetoga Trojstva, to je Issukerst Sin boxji je Çoviçansku narav na çudni naçin po nadahnutju dusha Svetoga prjel u utrobi priblashene divice marie, od nje na

konaz devet messeći prečisto, to je brez Istočnoga, i svakoga greha porodil, shivel 33 ljeta na ovom svitu, u treh zadnjih ljetov vučil Put od Spasenja / . viru cherstiansku, ku obslushejuchi je hodi po Putu od Spassenja . / paka umerl na krishu derva za Spasenja čelega Svita.

Jima pak snat, i virovat svaki cherstian, kada na Razum dojde sverhu gore-
rečenoga

1. da Bog je pravizan Sudač, ki ochje dati dobren Raj nebeski, a sločestin muke paklene.

2. da dusha Ciovika je neumerljva. 3.to da milost boxja je svakomu potribna za dobre djela učiniti, ke u sebi bi vridne vekovečno blashenstvo zadobiti.

Sedam Sveteĥ Sakramenov 1. Je Kerst. 2. Je Sveto Potvrđenje. 3. Je Prisve-
to Tjelo Issu Kerstovo. 4.to Sveta Pokora. 5.to Je Sveto zadnje pomazanje. 6.
Je Sveti Red. 7. Sveti Xakon, ali Shenidba.

Sedam oglavnj grehi

1. Je Oholia. 2. Je Lakomia. 3.º Je Blud. 4.to Je Serditost. 5.to Je Poxertost. 6.
Je Snenavidnost. a 7. Je duhovna Lenost.

Četiri grehi, ki vapio osveta prid nebom, i Bogom.

1.vo Povoljno, dobrovoljno uboistvo. 2.^{go} Puteni greh protiva naravi, aliti so-
domitanski greh. 3.to Pritissnuchie ubogoga, udoviz i Sirot. 4.to Usdershanje
mita slug, i tesazke Plachie.

Sest grehi protiva Duhu Svetomu

1.vo Slobodno sagrishevati s' uffanjem na milost boxjo 2.^{go} Neufat se vech
zadobiti millost boxjo. 3.to Suprotivit se Jistine cherstianskoj oččitne. 4.to
Snenaviditi iskernjemu milost boxjo, i saradi gniè sheletimu slo. 5.to Prikas-
hivati otverjeno Serze protiva opominanju k'Spassenju. 6.to Napridovati
dobrovoljno u nespokornosti, i nepravednosti.

Sedam djel od milloserdja tjelesneh.

1.vo Datti jesti Laznomu. 2.^{go} Datti Piti Xejnomu. 3.to obuchi na-
goga. 4.to Pod svoj krov prieti Putnika. 5.to Pohoditi Bolnoga. 6.to obnachi
tamnizara. 7.mo Zakapati mertve.

Sedam djel od milloserdja duhovneh

1.vo Pokarati greshnika. 2.^{go} Podvučiti neumetnoga. 3.to Svitovati dvojechioga. 4.to Tishiti Xalostnega. 5.to Rada odprostiti Teskochje nam učinjene. 6.to Dobrovoljno Tughe od Boga poslane podnesti. 7.mo moliti za shive i mertve.

Devet načini, kako se more na djel tujega greha dojtj.

1.vo Svitovati drugoga na greh. 2.^{go} Zapovidati drughemu da greshi. 3.to Privoglitj k'grehu tujega. 4. mamiti, napuchievati drugoga na greh. 5. hvaliti tuji greh 6.to mučati kod tujega greha. 7. ne pedepsati greh oblast jimajuchi. 8. Jimati djel na tujem grehu. 9. Braniti tuji greh.

Spoved

Jà Se Spovidam Bogu Svemoguchnomu, blaxenoj vasma diviče marie, blaxenomu mihovilu arkangielu, blaxenomu Jivanu cherstitegliu, Svetem apustolom Petru i Paulu. Svem boxjim Svetčom, i Svetičam, i tebe otče duhovni, da sam ja mnogo sagrishil s'mislenjem, govorenjem, djelom, i zapuschienjem, moj greh, moj greh, moj preveliki greh: Sato prossim Blaxeno vasma divičo maria, blaxénoga mihovila archangela, blaxenoga Jivana Karstitelja, Svete apustole Petra i Paula, Sve Svete, i tebe otče duhovni da molis pred Bogom same. Amen.

Djela od vjere, uffanja, gliubavi boxje, i Pokajanja.

(str. 3)

djel od vjere

moj Boxe, ja verujem da si ti jedini u Boxanstvu, a troj u Pershonah, ke se jimenuju otac, Sin i Duh Sveti: ja verujem, da druga Pershona presvetoga Trojstva, to je Issukerst Sin boxji se je Čiovik učinil va Utrobo priblashe-ne diviče marie po nadahnutju Duha Svetoga, i umerl na Krishu drjeva sa Spassenje nashe; ja verujem da ti moj boxe dobreh plachiass s nebom, a sle da pogubljass u Pakal: ja verujem sva ova, i ostala, koja vuči, i zapovida virovat Sveta mati Crikva rimska Catholičanska, i ovo sve verujem, saz si ti o moj boxe ovo sve njoj osnanil i rasvitlil, koji falit ni prevarit ne moress.

djel od uffanja

Moi Boxe! ja Se uffam skros sasslushenja, muke, i smerti Issukerstove sado-bit na ovomu Svitu tvojo sveto milost, a po Smerti mojoj vekoveshno Spasenje, ako budem obsluhil, i obdershal tvoje Svete Zapovedi, i ovo se uffam, saz siti moj Boxe obechial, ki si priko Stanovitan u tvojemu obechjanju.

djel od gliubavi

Boxe moj! ja tebe gliubim iz celoga Serza mojega sverhu svako stvorenja i visje nego samoga sebe sa njedan Interess, ni sa njednu korist moju ovoga Svita, da pace samo sato, saz si vridan, i dostojan Svake gliubavi: ja otel bim te gliubiti s'onu gliubavu, S'ka te gliube Svi Sveti, i angeli na nebe, S'gnihovu pricistu gliubavu scupljan moju nedostojnu gliubav, i poradi te gliubavi ja gliubim, i gliubit ochiu Iskernjoga mojega, kako Samoga Sebe.

djel od kajanja

Boxe moj! ja se kajem iz celoga sardca moga Sveh mojih grehi maleh, i velikeh, snaneh, i nesnanneh, Spovedaneh, i ne Spoved[aneh], ne toliko sato saz Sam ja s' njimi Raj nebeski sgubil, a Pakal zadobil, nego Samo zato da sam tebe o moi Boxe, neismerno dobro moje tolikokrat neisbrojnimi grihi u momu xivljenju uredil; ja obechujem od sada sa napreda raji podnest Svako Slo, i josh istu Smert, nego nigdar vech tebe dobrovoljno u napridak urediti, a moj Boxe! pomoshi ti mene sada i u uro Smerti moje. Amen.

Çetire sadnje Stvari Çiovika So.

1.vo Smert. 2.^{go} Sud. 3.to Raj. 4.to Pakal.

Praviza cherstianska.

Delaj dobro, bishi slo.-

Dve zapovedi naravske: Stori sve Iskernjomu, Za bish shelel, da on tebe učini, a nestori nisdar, za ne bish otel, da drugi tebe stori.

Dve zapovedi od gliubavi

1.^a Gliubi gospodina Boga tvoga iz sve dushe tvoje, iz celoga Serza tvoga, iz sve Pameti tvoje, iz svemi mochiami tvojmi. 2.^{ga} gliubi Iskernjega tvoga, kako samoga sebe cichia Boga.

5 Stvari potribne za Spoved

1.vo Premissliat svoji grehi: 2. Se jih pokajat: 3. Obechiat Bogu da ga nechiamo vech uredit. 4. Se celovito od svih grehov bres njednoga satajit spovedat. 5. sadoversit Pokoru, ku Redovnik odluči.

3. Stvari sa čisto se pričestit

1. Ne jist, ni pit od Polnochi do Vrimena dokle se ne pričesti. 2. biti čist na dusche i na tjelu; 3. snat, i verovat da je ondi pod priliku Kruha pravi xivi Bog s' dushu, i S' Tjelom, i s' čelem svojem boxanstvom, to je Issus Issukert.

(str. 4)

Stvari, koje se jimaju moliti tri Puta pred brasnovanjem

Gospodin Issukerst ja niessam vriedan, ni dostojan, da ti prides u moje greshno Tjelo, da pače reči samo tvoju svetu Bessedu, i ochje biti spasena, i shranjena dusha moja: moj greh.

(str. 5)

Nauki različni verhu podavanja S. Karstà

Buduchi da se vechie krat va rojenjeh teskeh pripetiti more, da se mora kerstiti berzo, i na hitro Otrok novorojen, Zato je duxnost velika Gospode Curati, illi Pastirov duhovnih, Za učiti navlastito Babbe: to je one Xene, koje naztoje drugeh, koje imaju poroditi za učiti ghlih velim način za karstiti va takovih prigodah, da pace zač ne vazda imati se more jedna Babba zato od potrebe jest učiti vas Puk očito va Zreque, zaradi da se svako vrime najde, koji bi znal va potrebi podati Sacramenat tako potriban, zatò imaju Gospoda

Kurati, ne samo naučiti same Babbe nego joschie va Zrique očito vas Puk način za Karstiti va potribi, i ovo na gusto, i vech Krat čez letto, buduchi da malo Kada, ali nigdar se ne nahodi vas Puk va Zreque, Kada se čine takovi nauki, i zato oni, koji va onemu vremenu nijessu onde, za on krat neučiti se ne mogu. I joschie se iskussa i poznaje, da i Babbe iste, Koje duxne jessu znati način od Kerschienja lahko se pozabe ako nisu učene na gusto. Niti visse puta. Od oveh dakle Gosp. Curati imaju ossobitu Skerb imati, i preskerbiti svakoj jednu spuxvu zapovidajuchi da ju ima svagda sobom nossiti onda kada zuanaje k'kojoj xene, koja poroditi imade. I ako, ali po nesrechie, aliti po nepomgne bi tu spuxvu zgubilu, zapovidati gnoj, da prezze se vrati, za vazeti drugu. I zato Gospoda Curati imaju svagda imati te spuxve pripravne, koje prez toga nissu velikoga stroska.

Ove spuxve paka moradu biti toliko velike, koliko su dva jajza dobro namocene vâ vode, i ove sluxe za kerstiti nutre va Matere, kada Otrok poklam počne roditise prestane napredovati, i na pute se ustavi, i razlog se ima za strassitise, da nechie mochi drugazeie karstiti, ako samo se more s spuxvum do Otroka doprechi. I tada se vazme va ruku s trimi persti spuxva dobro namočena s'vodom, i se peglia do Otroka, onda se malo pritisne, koliko je zadosta da voda, kojaje va gnioj, protece na Otroka, i va istem vremenu, kadase! pritiska spuxva, potrebno jest zgovarati ove rici: Ia te kerstim va imme Otza, i Sina i Duhasvetoga. Ako paka za tem se priblixa Otrok, ali se more s'očima viditi, ali pokaxe vanka koji ud, ali se porodi posvema, potrebno jest opet ponoviti karschienje ovako: Ako nissi karschien, ja te karstim va imme Otza, i Sina, i Duhasvetoga va imme Otza, i Sina i Duhasvetoga.

Buduchi da se nezna istinito, ako on Karst, koj je nutra po spuxve podat, je vaglial, ali neznajuchi ako je bil polevan koji poglaviti ud: to je glava, persa, alli rame. Da pace se nezna, ako je voda potekla verhu nijednoga uda od Otroka.

Zgodise vechie krat, da Otrok vanka postavi, koji svoj ud nepoglaviti, kako bi ruka, noga ec. va takovomu pripechienju, buduchi da se nezna, ochielise Otrok xiv roditi alli nechie, je potrebno Karst podati po onem Ude, koj se vidi, i to i onda, kadaseje jur s spuxvom karstilo va Matere, buduchi da ovakov Karst, kako se je reklo, bilje dvojben, prem da va takovomu pripechienju imale bi se priloxiti ove bessede Ako nissi karstien, ja te karstim va

imme Otza, i Sina, i Duhasvetoga. Buduchi da ni to se nezna pravo, da karst va Matere s spuxvom podan vaglia, ali ne. Ako paka za svem tem va komu pripechijenu Otrok postavi vanka koji ud poglaviti: to jest glavo, rame, ali persa, ali se po svema porodi xiv, ma se vidi daje slab i da prez pogibela nechiese mochi va Zriquo ponesti, za biti iz nova karschien, potribnoje doma u kuchie kerstitiga josc s'iztem patom, to je Ako nissi karschien etc. Buduchi da dvojben jest karst, koji se poda verhu ruke, ali noghe, buduchi da nissu ovi udi poglaviti tela ċlovičanskoga. Va sveh dakle oveh prigodah imase karst ponoviti s paton Ako nissi karstien, ja te karstim etc. Ali ako si xiv Ja te karstim etc. kada dvogi, ako xive Otrok, ali ne. Ako se paka dvogi od jednoga i drugoga imase priloxiti ov paka jedan, i drugi zajedno polivajuchi zvodom govorechi. Ako si xiv, i nissi karschien, ja te karstim va imme Otza, i Sina, i Duhasvetoga

Od ovoga viditise more, da kadgodar jedan Otrok tri krat karstiti se ima: Najpervo S Spuxvum va Matere: Drugo kada za tem vanka postavi koj ud nepoglaviti, to jest ruku, ali nogu etc. potribne je karstiti s'patom. Ako nissi Karschien etc skupa polivajuchi ud, koji se vidi. I zaz i ovo je karst dvojben, buduchi da noga, ali ruka nissu udi poglaviti,

(str. 6)

zato, ako za tim Otrok pokaxe glavu, persa, ali rame, koji su udi poglaviti, imas polevati ta ud precze govorechi Ako nissi karstien, ja te karstim va imme Otza, i Sina, i Duhasvetoga. Od svega ovoga imaju biti naucene Babbe.

Sva paka ova pripechienja, va kojeh se je reklo, dase ima ponoviti karst, imaduse razumiti za onda, kada je potreba, jer ako se vidi da Otrok je tolike kreposti da se more prez pogibela va Zreqvu ponesti, tada je od potribe ponestiga daga pak ondi Gospodin Curat karsti, i opravi ostale molitve, i ceremonie narejene od Svete Zarque.

Kada paka koji Otrok je prinessen vâ Zarkqv, koji ju bilje karschien od ke se ochie Persone priproste, budi ta Babba, oli ka se ochie Persona kmetska, a po Seleh illiti Vassah rechise more, da sue su priproste, i svi i zato Gospodin Curat nima lahko verovati, da takov Otrok bil je pravo i dobro karschien,

buduchi da i iste Babbe kmetske su od naravi strasglive, tako da se pomute và rojenjeh teskeh toliko, da vech krat iste one neznaju ono, ça su cinile, i pak sùr podloxne privarstvu. Daj Bog, da kojagoder se ne postopi, i zakriti svoje pomankanje Zaradi srama, alli koga drugoga sversetka, i usroka. Zato Gospodin Curat nechie lahko biti sigur, i stanovit da takovi karsti su pravo podani, i da va kojoj stari¹ potrebnij ni bilo pomankanja, ako on isti ne bude karschienje ponovil po načinu Zgora pisanem: to jest s'patom. Ako nissi kerschien ja te kerstim etc.

Akobise pak kada pripetilo, da Otrok bilje karschien od Persone, budi Babba, alli koje ochiese druge, koje svest, conscienzu, pamet, razum, i dobrotà je dobro poznana od Gospodina Curata, navlastito ako sverhu toga ima svi-dočanstvo od ke persone, koja je dostojna, da gnioj se viruje, koja bila onde, kada se je karstilo, ta krat nima ponoviti karstienje, nego samo opravitì ostale ceremonie, i molitve narejene od Svete Zrique.

Gusto krat se pripechijue na skodu mlogheh dusc, da xene nosechie znebiju i to najvechijekrat, po krivigne izteh xen nossechieh, i zgajase to iz vech uzro-cov, zač nekoje se prevech jade: prevech xaloste: prevech strasse. Nekoje se postavgliaju na veliku oli vruchinu, na daxj, i mokrinu: nekoje se prevech trude, tesko delajuch, bremena nossechi, na teski puti se postavgliajuchi. Malo je vremena, da jedna je znebila, zac se je possilila zdignuti od tal, stvar nekoliko tescku. Jedna drugha zac se je possilila dossechi s rukun jednu zdelu nekoliko vissoko postavnu. Iz čessa se vidi, da svako possiglienje poghibelno je xenam nossechiem. Imaju zato Gospoda Curati iskati svaki način, i prepovedati, da takove Persone ne upadaju va takova pomankanja.

Najduse kadagodar xene nepametne, koje iz naravskoga Zlamenja poznaju, da su blizùr porojenju, i za svem tem nehaju, i kasne prizvati Babbu, ali drughe xene razumne, da pace kad god va takvomu stalissu gredu same iz kuchie na posli, se postavgliaju na putovanja, i druga dokle se paka pripeti, da porode naglo, buduchi same, postavgliajuchi tako na poghibel sebe, i dus-cu Otroka, koga porode. Dakle Gospoda Curati duxni su odvratiti, i ubraniti takovi pogibeli ućechi vech krat očito va Zreqve, i nagovarajuchi xene sve, da se čuvaju od zla tako velikoga.

¹ Umjesto: *stvari*.

Kud god sila od ognize, ali od koje drughe bolesti tira vanka Otroka, i ne zeloga: zato xene nossechie va vrimenu od bolesti nimaju biti zapuschiene, nego prez prestanka prigledane, i nastojane od koje persone, koja znà va vrimenu znebitja pomochi Matere, i karstiti Otroka, ako se vidi potriba

(str. 7)

Ako paka poklam se vidi xena nossechia pripetise da znebye iz koga se ochie uzroka, nimase vrechi tja ni zapustiti on smrad, koj od gne pride, nego preçe, i pomgnivo imase iskati, ako na onem smradu nahodise zamessam i Otrok, premda magliahan, koji najvech krat se nahodi zatvoren va jednomu mihu, illiti mihuru, imase snaxno otvoriti, i hitro kerstiti otrok, koji se va gnem nahodi, ako se pozna da je xiv, ako se paka od toga dvogi, alli se imade i malo uffanje, da je xiv, imase karstiti precze pre nicse kasniti ovako: Ako si xiv ja te karstim va imme Otza, i Sina, i Duhasvetoga. Buduchi da, polak navka sadasgnih Likari, svaki Otrok, poklam je Zacet, i sloxen, onda postane duhovat, i xiv, prem da mnogo magliahan. I ovo potrebno je da Gospoda Curati xeglno priporuče ne samo Babbam, nego i oççito va Zreque svem Xenam, buduchi da znebitja se pripechiuju najvech naglo, kada se nemore imati jedna naredna Babba.

Najdese Xen koje, ako gnim se pripeti, da znebiju, stuar takovu taje, i skrivaju. Ovo je jedna zlochchia velika, buduchi, ako bi stuar takovu oçitovale precze, mogla bisse najti takova persona, koja bi Otrozichia karstila. I ako se stuar takova pripeti kojoj onda, kada je sama, ista ona je duxna izkati berzo, i pognivo, ako va onomu smradu, koji od gne pride, najde Otrocichija alli prostega, alli va mihure zatvorenega, ima mihur snaxno otvoriti, i precze karstiti Otroka svojega, ako je toliko uffanje da je xiv, to premda bise onde nahodile persone drughe, koje karstiti ne znaju, i duxna je karstiti ista Majka. Verhu ovoga potribno je, da Gospoda Curati daju nauk ossobito i oççito va Zarque.

Nahodese kadargod nevredni Svekri, alli Svekerve, kadagod i isti Muxi, koji sile Xene nossechie, i gnim zapovidaju dela nespodobna. Ovi takovi imaju biti od Gospod: Curati ostro pokarani kako krivci velikoga griha, buduchi da davaju uzrok da xene vech krat znebiju s'pogublienjem Otroçih va Dusce, i va Tele.

Kadader se pripeti da jedna xena nossechia pade va bolest, potrebno je, da Gospodini Curati imaju verhu gne ossobitu pomgnu, skerb, i nastojanje. Zastò ako ona od takove bolesti umre, ima biti otvorena, i rasparana precze kako se vidi, daje istinsko umerla. Za moch tako karstiti Otroka koga nossi, i zato Gospoda Curati imaju proskerbiti pervo kakvo orudje ostro vredno za berzo rasparati mertvu, ako ni moguchie imati jednoga chirurga, to jest Likara, komuse pristoji puschiati karv i liciti rane, koji va takovih potribah imal bise proskerbiti pervo s kakovom se ochie skodom. Ako pak takovo imati se nemore, Gosp. Curat ima preskerbiti za jednu personu drughu, koja bi vredna rasparati xenu mertvu. Ta persona paka, ali Chirurg potrebno je da zna karstiti, ako ni onde drugoga, koji to zna i Gosp. Curat nemore onde biti, zaradi kakovega posla drugde jako potribnega.

Imase paka imati va takovih pripechienjeh velika pomgnia, da xena, koja ima biti parana nistar nesna za chirurga, ale za orudje pripravno za paratiju, jer ako ona scto takovoga opazi, se prestrassi, i to gnoj more uzrok biti, da berxe umre. Potrebno je zato che chirurg bude skriven do potrebe, i to ne daleko od umirajuchie, za mochi pritechi va vrime, kada bude potreban. I ondje, ko ima sluxiti za parati Martvu, ima biti skrovito podano onoj personi, ka se ga ima sluxiti, i tako jedna merviza tanke terstike, alle koju drugu stvar takovu za postaviti va usta pervo umirajuchie, nego sversi xivglienje, za tako preskerbiti za

(str. 8)

za dih Otroku, ako morebit Maika zatvoren noss ima, skroz koga nebi Otrok dihati mogal, ça buduchi dase nezna, securije biti ochie da Otrok dihati more skroz usta Matere, dokle ova oparana bude. Sve to paka potrebno je, da se cini skrovito, zaradi, da umirajuchia ne opazi, pa se smuti.

Za znati paka istinito, kada je ispustila Duscu imirajuchia, potrebno je gnoj je staviti jedno tanko però od Kokose, alli od drughe letuchine, alli drughu stvar mnogo lahku, alli jedno zarzalo, i paziti ako però se gane, alli zarzalo potamneje, se usmradi od dahanja umirajuchie, Zlamenje je, da ona josc xive, ako paka però se ne giblie vech alli Zarzalo ne potamneje Zlamenje je, da Xena je jur mertua.

Kada paka Gosp. Curat je potrebovan za podati Sacramenti Sveti jednoj Xene bolesnoj, koja mogla bi biti nossechia, ma nebi znal pravo jeli, alli nè, od togha ima skrovito upitati, i iziskovati od Svekerve, alli od drugheh Xen od Kuchie, alli od Sussed. Ako ove to neznaju, ima ispitovati istu Xenu bolesnu, za znati istinsko, jelli nossechia, alli nè, zaradi da ako bolest pride na vech, i xena upade va poghibel od smerti, bude znal Gosp. Curat preskerbeti na vrime za oparanje kako sgora reklo se je. Ako bude od potrebe ispitovati istu Xenu bolesnu, biti ochie od potrebe çiniti to segavo: Zasto ako se ona bude domislila od sversetka, i uzroka, zaradi koga se se to spituje, lahko zatajiti ochie za uzrok, koga pochiutiti ochie samo mislechi, da parana biti ochie, ako umre va starischiu takovomu.

Imaju Gosp. Curati pervo nego karste dobro pomoçiti s'vodom na glave Otroka mesto, kade imaju çiniti polivanje Sakramensko, i to Zato Zac Babbe najvechie Krat ne operu Zadosta Otroka, poklam se porodi. i zato oni smradi, s'kojemi se Otrok porodi, poklam se oscusse, store Krastu, skroze koje ne projde voda do Koxe Otroka, kada se karsti, ça paka je od potrebe.

Koji godar Otrok se porodi s'gustemi vlassi, i Zato pervo, nego se karsti, potrebno je dobro takovi vlassi zmoçiti onde, kadese polivati ima, zaradi da skroze njih voda od Kerchienja projde do koxe Otroka kada se Karsti.

Imaju od vech Gosp. Curati nauçiti ne samo Babbe, nego i vas puk, da Kadaje potrebno koga karstiti doma, nije od potrebe postaviti imme, ni razgledati, jelli muskoga, alli xenskoga spola: ni postavgliati va vodu, za znati, jelli xiv, alli nè: Zaç tako mogal bise zakasniti karst. Imase dakle karstiti preze ono ça se porodi, prez nastati na drugo, kada se vidi potreba, i poghibel, da Otrok umre prez karsta. Za isti sversetak Gospoda Curati imaju Zapovidati ne samo Babbam, nego i ostalemu puku, da kada nastoje na ko se ochie rojenje, derxe vavich, i svagde poli sebe vodu za imatiju svagda pripravnu, ako bise spotrebila na prescu za karstiti.

Imaju od vech Gosp. Curati opomenuti Babbe, i Puk, da kada se Karsti, potrebno je imati nakagnenje, illiti vogliu pravu za podati Karst, alli za çiniti ono, ça çini Zrekua Sveta, Kada Karsti, alli ono, ça je naredil Issukerst, kada je naredil Sacrament od karstà.

(str. 9)

Je od potribe da Gospoda Curati opomenu i Babbe i Puk od ovih trih Stari²

Pervo da kadase karsti potrebno je složno, i va istem vremenu levati vodu na Otroka, i skupa zgovarati besede. Ja te Kerstim va Imme Otza, i Sina, i Duhasvetoga Drugho Da ista Persona koja poleva Otroka, ima i zgovarati iste besede zgora recene. **Treto** Da Za Karstiti potrebujese voda naravska budi paka blagoslovglienna, ali nè, tako da dabise karstilo s vinom, alli s'rakium, alli s kem se ochie sokom drughim nebi vaglial Karst. Istina je da su neche stuari, s'kem kerstiti se moxe va potribi, kada nje vode narauske, kako je lug, juha alliti xupa vino od xita, illiti bira, ma zaç ove stvari su dvojbene, zato sgnimi karstiti bise moglo zovemi besedami. Ako ovo za karstiti vaglia Ja te karstim u Imme etc. I ako se s'ovem karsti, paka se more imati na vrime voda narauska, imase ponoviti karst. S' ovemi besedami. Ako nissi karstien, Ja te Kerstim va Imme Otza, i Sina, i Duhasvetoga.

Je josc za priloxii, da Gospoda Curati imaju nauçiti navlastito Babbe, kako imaju ponassatise va sveh pripechijenih do sada imenovaneh, jer buduchi da Babbe po vassah, i sellah zihagnene, s'ur priproste, i prez nauka, je od potribe, da budu navçene od drugheh, zaç se pripetiti more, i se pripechiuje da xene znebiju onde, kada Babbe nije nijedne. Zato od potrebeje, da Gospoda Curati navce vas Puk, kako se ima ciniti va svakemu pripechijenju /: Zvan same Babbe za znati kada, i kako se je sluxiti imaju, a od toga ocito navlastito kade su gliudi mladdi i ne oxegnjeni moglo bi biti poghibelno:/ da tako suaki od onih pozna, ça se ima uçiniti va suakomu pripichienju: kako postavimo, ça se ima uçiniti, kada xena znebije; ça kada rojenje ne gre po naçinu naravskomu: to je kada Otrok pokaxe najprije noghe, alle ruke, a ne glavu: kako se ima nastojati xena kada je bolestna etc.

Od svega do sada napred postavglienoga more se viditi da mnoga rodjenja prinessu teskochie, ma nishtar ne magne svaki Pastir duscevni po kriposti svojega stalischia duxan je proskerbiti za svaku potribu, koliko je nigdar moguchie, buduchi da pred pristoljem Boxjem biti ochie prisiglien dati tanak raçun od sveh Otrocich maleh novorojenih, koji se sami pomochi nemogu. More paka cestit se suditi oni, koji svojem pomgniven nastojanjem,

² Umjesto: stvari.

i skerblium dobie kakovo Duscu Boggu: ovo su dobitki za dosta veliki, i dostojni plachie vicovične.

Buduchi paka, da ovde ostake josc praznega mesta, je nareschina za priloxiti dve drughe duxnosti, koje imale bi biti od velike skerbi svim Pastirom Duhovnim. Sù paka ove duxnosti: pohajanje bolestnih, i nastojanje umirajuchih. Istinito je polak sveh Naucitegli i polak Zakona od pravize, i od gliubavi, da Pastiti duhovni, duxni su pohajati Bolesnih, i nastojati umirajucheh, koliko je najvech moguchie buduchi da vech krat ovi alli zagresse po slabosti, pokle su imali zadni sveti sacramenti, alli se spomenu od koga grieha pervangnega vrimenta, josc nespovedanoga, koga sude da spovedati su duxni. I paka vechie krat nepriatel pakleni çini, da se bolesnik spomene od kakovoga

(str. 10)

pomankanja u sebi malega, koga paka prikaxe za velikoga, i tu smuti svesti, alli conscienzu navlastito oneh strasslivijeh, i tako toliko je od ovih nevolneh jemaguchi imati josc ki krat spovednika putujuci pogibenno na vikovicnost.

A ovo stanovito se nebi pripetilo, dabi kada ter kada pohojeni bili od spovednika, Da paçze takovo pohojenje bi dalo nevoglien bolesnikom veliku radost, i umirajuchem veliko uffanje, i pokripglienje va zadgneih gnihoveh hipih kada nepriategl opchieni çini sua i suaka za çiniti gnih pogiguti, tada paka strassil bi se samo Redovnika, kada bi onde nehodilse. Ako dakle koji Pastir duhovni pomankal bi va ovih duxnostih, s'razlogom imal bi se strassiti od ono ossude, i odluke, koja je uçignena od vicgnega Pastira. S kum merom budete merili z'istom vami ochie odmereno biti.

Buduchi paka istinito polak nauka sveh Navçitegli, da ako jedan pokornik prepusti spovedatise od koga velikoga grieha prez krivigne: to je, zac se ga ni moga domisliti dilujuchi pomgnivo skussenje od conscienze svoje buduchi govorim iztinito, da ako takov pokornik se xalosti, i kaje od sveh svojeh griehih, to jest onih, keh tada se ne spomina, pride na spovedi odrissen i od onih grihi kojeh pervo prez svoje krivigne se ni spovedal, ostajuchi mu duxnost za spovedatise od greha na spovede drugoj najblixnoj ako mu pridu

na pamet. Zato mnogo dobro činiti ote Gospoda Curati, ako podavajuchi bolestnikom Sveti Sacramenti, pervo nego odrisce koga, buduga ganuli na jedno sversno pokajanje opchieno od sveh griehi znaneh, i neznaneh i kripku odluku za ne griessiti u napridak, za tem paka ga budu ukrepili govorechi, da se ne strassi u napridak, ako se bude od koga grieha, koga zna, i pravu vogliu ima za spovidatise, i od ostalih da bi znal, da, govorim se nima strasciti, ni smuchievati, zač, da sadaje odgressen od sveh, ostajuchi mu samo duxnost, za spovedatise od pozabglienih, ako pokle bisse od gnih spametil, bude se mogal josc spovedati, i ako to vech ne nebude mogal, nechie biti vech drugo duxan /: ovo bise moglo i va očiteh naukeh va zreque učiti ./ Za svem tem pach nechie biti dopuschieno Gospodinom Curatom prepustiti pohajanje umirajuchieh, buduchi, da ovi mogli bi Zagresciti znova, poklam imalisu zadgni Sveti Sakramenti, i ako imali bi potrebu za iznova josc spovedatise. I paka jessu drughi uzroki veliki, zaradi kojeh duxni su Pastiri Duhovni pohajati bolesnike, i nastojati umirajuchim.

Svarha.

Gliubi Bogga svemogòga

Jer je dobra pun svakòga

Iskargnèga gliubi svòga

Kako gliubisc sebbe istòga

Akk'ovako učiniti

Budesc spassen hocchiesc biti

Akkol'ovo pogarditi

Budesc, Bogga nech viditi

Sto on nedao; i zdravmi buddi.

Ako pakla potlam se vidi klena nopolnina, priprema da zneblje iz koga se ochie
izvota, nima je viece. Gja, ni zapusti on smad, koji od gne pride, nego prece, i pom-
=quivo imaje istati, ato na onem smadu nahodise. Zamebam i Otiot, premda
magliakav, koji nojvech klat se nahodi zatvoren va jednomu miju, illiti miku-
=va, imaje snazno otvoriti i klat klatki otrok, koji se va gnen nagodi, ako se pozna,
da je xiv, ato se pata od toga dvoj, ali se imade i malo uffanje, da je xiv, imase
klatki prece gves nise klatki ovako: Ako u xiv ja te klatki na imme Otka,
i Jing, i Duhasvetoga. Budući da, polat nautu, sadovnih klati, suati i

Otiot, potlam je zacet i slozen, onda potlame Duhasi, xiv prem da mnogo
magliakav. I ovo potrebno je da Gospoda Curati zegnjo priporuce ne samo
Dobban, nego i ociito va Jregue, svem klatam, budući da zneblja se prepe-
=chijju nojvech naglo, kada se nemore imati jedna naredna Doba.

Najdesi klen klat, ako qnim se prijeti, da zneblju, stvor takova taj i klatjuu.
Ovo je jedna zlochia velikta, budući, ato bi stvor takova očitovale prece, mo-
=ga bje naut takova persona, koja bi Obzichia klatki. I ako se stvor
takova prijeti stoji, onda, kada je sama, ista ona je dvana izlati Berzo,
i pomgnivo, ato va onomu smadu, koji od gne pride, najde Obzichia,
alli prottega, alli va mihue zatvorenoga, ima miku, snazno otvoriti
i prece klatki Otoka svojega, ako je toliko uffanje da je xiv, to premda
bije onde nahodile persone drughe koje klatki ne znaju, i dvana je klatki
ista Moka. Verhu ovoga potrebno je, da Gospoda Curati daju naut opobito
i ociito va Jregue.

Nahodese kadagod nevredni Sueti, alli Suetene kadagod i isti Muxi, koji sile
kene nopolnili, i qnim zopovodja dela nespodobna. Ovi takovi imaju biti od Gospod:
Curati otro potkarani, klati klati velikoga oroka, budući da daveju uzrok
da kene vech klat zneblju, i pogubljenjena Otrok va Josce, i va Tele.

Kadagod se prijeti da jedna klena nopolnina pade va bolest, potrebno je, da Gospo-
=dni Curati imaju verhu gne opobita pomgnu, sters, i nastojanje. Zato
ako ona od takove bolesti umre, ima biti otvorena, i raspazana prece
klati se vidi, daje istinkto umela. Za mochi tako klatki Otoka
koga noji, i zato Gospoda Curati imaju prosterebici perva takova onide i klatom se
vredno za Berzo raspazati mervu, ako ni mogubie imati jednoga Chirvaga
to jest dikora, komuze pristoji pashiat klati, i Livti rane, koji va
takovech potibal imal bise prosterebici perva takova onide i klatom se
ochie klatom. Ako pak takove imati se nemore, Gorp. Curat ima prosterebici
za jednu osobu drugu, koja bi vredna raspazati klati mervu. Ta
persona pata, ali Chirvag potrebno je da zna klatki, ato ni onde
drugoga, koji to zna. Gorp. Curat nemore onde biti, zaradi takovega
posla drugde jato potibnega.

Imase pakla imati va takovech piprechienich velikta pomgnia, da klati klati ima biti
porana nistat nejna za Chirvaga, ale da onide prisvorno za paratju, jer
ato ona sibo takovoga opazi. Se prostupi i to qnim more uzrok biti da
Bersee umre. Zato che Chirvag bude staven do potube, i ta ne doleto
od umirujućia, da mochi patetki, va vime kada bude potrebno. Ponije ho ima
sluati, da parati Mervu, ima biti slubito podano ozi personi, da se ga ima
sluati, i tako jedna moniza tanka klatki, ale koja drugu, stvor takova
za potkariti va istu perva umirujućia, nego klati klati, da tako prosterebici

BIOGRAFSKI VODIČ*

Unutar Pićanske župne kronike autora Ivana Antuna Težaka spominje se veći broj osoba. Neke od njih čine dio opće kulture, a druge su ostavile manji trag u društvu ostvarivši određen značaj na regionalnoj ili lokalnoj razini Istre i Pićanštine. Na ovome se mjestu donosi popis svih osoba koje se spominju u Težakovoj Kronici barem s jednim dijelom osobnoga imena (ime ili prezime) s opisima njihovih života u opsegu koliko je to bilo moguće temeljem podataka iz Kronike i dosadašnje historiografije. Unutar Kronike pojedinim su osobama zapisana samo njihova prezimena ili imena, što otežava otkrivanje njihova identiteta. Kod osoba kojima nije zabilježeno ime ili prezime, stavlja se uobičajena oznaka NN. Kako je tekst Kronike na talijanskom jeziku, nakon upisa prvotno zatečenog oblika imena unutar izvora, u zagradama donosi se njihov oblik koristeći suvremenu hrvatsku grafiju. Imena općepoznatih povijesnih ličnosti donose se u uobičajenom suvremenom hrvatskom obliku odmah nakon citata izvornoga oblika zapisa iz Kronike.

U bilješkama se donose sva mjesta na kojima se pojedina osoba spominje u tekstu izvornoga rukopisa. U slučaju da se u Kronici navodi neimenovan

* Pokrate i skraćeni naslovi koji se koriste u tekstu:
Britannica (Encyclopedia Britannica)
EI (Enciclopedia Italiana)
HE (Hrvatska enciklopedija)
HBI (Hrvatski biografski leksikon)
DBF (Dizionario biografico dei Friulani)
DBI (Dizionario biografico degli Italiani)
ÖBL (Österreichisches Biographisches Lexikon)
SB (Slovenska biografija)
Istrapedia (Istarska internetska enciklopedija)
DNB (Deutsche Nationalbibliothek)
PE (Proleksis enciklopedija online)
Citirana su izdanja s interneta.

vladar neke zemlje ili predstavnik vladara, ne predstavlja ga se u ovom vodiču.

Alessandro, tj. Aleksandar I. (*1777. +1825.), ruski car od 1801. godine. Uveo je Rusiju u savez protiv Francuske, a nakon mira u Tilsitu (1807.) pristao je uz kontinentalnu blokadu. Uspješno je ratovao protiv Osmanskoga Carstva i Švedske te je učvrstio međunarodni položaj Rusije. Priključio je Rusiji Gruziju 1801., Finsku 1809., Besarabiju 1812. i Azerbajdžan 1813. godine. Nakon Napoleonove katastrofe u Rusiji 1812. imao je vodeću ulogu u antifrancuskoj koaliciji europskih sila i na čelu savezničkih trupa ušao u Pariz 1814. godine. Jedan je od glavnih inicijatora Svete alijanse i protivnik revolucionarnih pokreta u Europi. Neko je vrijeme provodio liberalne reforme, a u vanjskoj je politici lavirao između Francuske i Velike Britanije. Posljednjih deset godina života bavio se misticizmom.¹ Težak ga spominje u opisivanju europske politike i zbivanja oko Napoleona, kao i oko Ljubljanskog kongresa 1821. godine.²

Annichich, Giuseppe (Aničić, Josip), zajedno s bratom Martinom (Martino) posjedovao je 1812. jedanaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.³

Annichich, Martino (Aničić, Martin), zajedno s bratom Josipom (Giuseppe) posjedovao je 1812. jedanaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.⁴

Annichich, Pietro (Aničić, Petar), doktor teologije i osoba široke naobrazbe, bio je u travnju 1807. godine imenovan župnikom i dekanom u Pićnu. Ranije je obnašao dužnost župnika u Novakima. Preminuo je 25. veljače 1809. u 58. godini života. Uredio je stanje sa župnim nekretninama i Stališ duša u suradnji s tada svojim kooperatorom Težakom. Oporučno je ostavio svojim nasljednicima omanju biblioteku koja je bila od koristi pićanskome kleru.⁵

¹ HE, s.v. Aleksandar I. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1527>, pristupljeno 13. 7. 2023.).

² Župni arhiv Pićan, Status animarum 1807., Pićanska župna kronika 1812. – 1832. [dalje: Kronika], str. 5, 7, 8, 13.

³ Isto, str. 4.

⁴ Kronika, str. 4.

⁵ Isto, str. 1.

Bachiaz, Martino (Baćac, Martin), posjedovao je 1812. trećinu devete klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Ostale dvije trećine posjedovala su njegova braća Stjepan (Steffano) i Sebastijan (Sebastiano).⁶

Bachiaz, Sebastiano (Baćac, Sebastijan), posjedovao je 1812. trećinu devete klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Ostale dvije trećine posjedovala su njegova braća Stjepan (Steffano) i Martin (Martino).⁷

Bachich, Simone (Bačić, Šimun), krojač koji je kao 64-godišnjak 1811. naveden kao svjedok o želji Pićanskoga kaptola da tijelo biskupa Cecottija bude pokopano u svetištu Katedrale.⁸ Posjedovao je 1812., zajedno s Petrom Beničem Pinzarom (Benich Pinzar, Pietro), trinaestu klupu koju im je ustupila obitelj Benić (Benich). Ta se klupa nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Prethodni posjednici nisu bili u mogućnosti financirati njezinu novu izradu.⁹

Bachiaz, Steffano (Baćac, Stjepan.), posjedovao je 1812. trećinu devete klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Ostale dvije trećine posjedovala su njegova braća Martin (Martin) i Sebastijan (Sebastiano).¹⁰

Bajcich, dr. Vincenzo (Bajčić, Vinko), u Pićnu odgovorna osoba prošle vlasti koji je 1812. uveo u vlast nove ljude.¹¹

Basilisco, N. N., vlasnik jedne oranice 1810. godine.¹²

Basilisco, Apostolo, posjedovao je 1812. četvrtu klupu s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹³ Imao je i kuću s cisternom u Pićnu.¹⁴

⁶ Isto, str. 4.

⁷ Isto.

⁸ Isto, str. 2.

⁹ Isto, str. 4.

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto, str. 3.

¹² Isto, str. 2.

¹³ Isto, str. 4.

¹⁴ Isto, str. 9.

Bauborni, tj. Burbonci (Bourbon), europska dinastija kojoj su ogranci vladali u Francuskoj, Španjolskoj i Kraljevstvu Obiju Sicilija. Francuska je revolucija privremeno prekinula vladavinu Burbonaca. Restauracija (1814. i 1815.) nanovo ju je uspostavila, a Srpanjska ju je revolucija (1830.) konačno ukinula u Francuskoj. Francuski kralj Luj Filip (1830. – 1848.) pripadao je sporednoj liniji burbonske dinastije (Orléans-Bourbon).¹⁵ Težak kratko navodi da su Burbonci pozvani vratiti se na očevo prijestolje u Francusku nakon poraza Napoleona 1814. godine.¹⁶

Bellaz (Belac) **N. N.**, imao je 1812. nasljednika u Matiji Benkoviću (Bencovich, Mattio) u smislu posjedovanja trećine osme klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁷

Bellussich, Antonio (Belušić, Antun), pokojnoga Andrije (Andrea), posjedovao je 1812. s bratom Josipom (Giuseppe) novododanu dvanaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Prethodni su je posjednici namijenili ovoj dvojici.¹⁸

Bellussich Bachiaz, Antonio (Belušić Baćac, Antun), 1812. ušao je u posjed desete klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Nekadašnji su posjednici odustali od natjecanja za tu klupu.¹⁹

Bellussich, Giuseppe (Belušić, Josip), sin pokojnoga Andrije (Andrea), posjedovao je 1812. s bratom Antunom (Antonio) novododanu dvanaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Prethodni su je posjednici namijenili ovoj dvojici.²⁰

Benich (Benić), obitelj koja je 1812. ustupila novim posjednicima trinaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Razlog je ustupanja bila njihova nemogućnost da plate troškove izrade nove klupe.²¹

¹⁵ HE, s.v. Burbonci (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=10218>, pristupljeno 13. 7. 2023.).

¹⁶ Kronika, str. 7.

¹⁷ Isto, str. 4.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Isto.

²⁰ Isto.

²¹ Isto.

Benich Lesich, Giovanni (Benić Lesić, Ivan), posjedovao je 1812. dio druge klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu. Drugi jednak dio te klupe posjedovao je Grgur (Gregorio).²²

Benić Lesić, Josip, posjedovao je 1812. dio druge klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.²³

Bencovich, Giacomo (Benković, Jakov), posjedovao je 1812. dio treće klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.²⁴

Bencovich, Mattio (Benković, Matija), posjedovao je 1812. trećinu osme klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu. Bio je nasljednik Bellza (Belca) N. N.²⁵

Benković, Ivan, posjedovao je 1812. dio druge klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.²⁶

Benković, Ive, sin Josipa, posjedovao je jednu četvrtinu treće klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.²⁷

Blücher N. N., tj. Blücher, Gebhard Leberecht von (*1742. +1819.), pruski feldmaršal. Sudjelovao je u ratu Prve koalicije protiv republikanske Francuske (1793. – 1794.) te u Napoleonskim ratovima. Godine 1813. bio je vrhovni zapovjednik pruske vojske. Napoleon ga je više puta porazio, no u bitci kraj Waterlooa (1815.) znatno je pridonio Napoleonovu porazu. Suvremenici su ga opisivali kao surova i neobrazovana čovjeka.²⁸ Težak ga spominje kao zaslužnoga vojskovođu u porazu Napoleona u bitci kod Waterlooa.²⁹

²² Isto.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

²⁶ Kronika, str. 4.

²⁷ Isto.

²⁸ HE, s.v. Blücher, Gebhard Leberecht von (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/blucher-gebhard-leberecht-von>, pristupljeno 7. 10. 2024.).

²⁹ Kronika, str. 9.

Bradicich, Mattio (Bradičić, Matija), posjedovao je 1812. novododanu jedanaestu klupu s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.³⁰

Braissa, Francesco (Brajša, Franjo), posjedovao je zajedno s Alojzom Brajšom (Braissa, Luigi) 1812. petu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.³¹

Braissa, Luigi (Brajša, Alojz), posjedovao je zajedno s Franjom Brajšom (Braissa, Francesco) 1812. petu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.³²

Butti, N. N., kamenoklesar iz Trsta koji je postavljao kamene ploče u sve-tištu i u pjevalištu pićanske župne crkve 1811. godine.³³

Calligarich, Niccolò (Kaligarić, Nikola), uz G. Parisinija, sukladno Teža-kovu mišljenju, utjecao je na premještaj sjedišta kapetanata iz Trsta u Pazin (1825.).³⁴

Cecotti, Bonifacio, tj. Cecotti, Giovanni Giuseppe Bonifacio (*1697. +1765.), pićanski biskup od 1741. do 1765. godine. Jedno je vrijeme živio u franjevačkom samostanu u Pazinu. Bio je kućnim kapelanom markiza De Prièa, vlasnika Pazinske knežije. S markizom je živio u Pazinu i u Švicar-skoj. Biskupom ga je imenovala carica i kraljica Marija Terezija 1740., a nakon papine potvrde posvećen je 1741. godine. Zbog siromaštva Pićanske biskupije dobivao je državnu godišnju pomoć od 300 forinti. U Pićnu je ob-novio biskupski dvor, proširio katedralnu crkvu izgradivši joj bočne kapele te je posvetio više oltara i nekoliko crkava. Povećao je broj kanonika te je Svetoj stolici uputio više iscrpnih izvještaja o stanju Pićanske biskupije.³⁵ Cecottijeve su nasljednici radili na grobnici ispred oltara sv. Ivana Krstitelja kako bi ga tamo prenijeli iz drugoga groba i sve to u Katedrali u Pićnu

³⁰ Isto, str. 4.

³¹ Isto.

³² Isto.

³³ Isto, str. 2.

³⁴ Isto, str. 18.

³⁵ Istrapedia, s.v. Cecotti, Giovanni Giuseppe Bonifacio (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/3285/cecotti-giovanni-giuseppe-bonifacio>, pristupljeno 14. 7. 2023.).

1811. godine. Tom je prilikom pronađen nadgrobni natpis biskupa Zare u prezbiteriju Katedrale, kao i neraspadnut leš biskupa Gausa.³⁶

Citter, N. N., tj. Pietro Citter, kanonik Sv. Justa (1819., 1822.).³⁷

Comisso, Francesca, kći pokojnoga Ivana Krstitelja (Giovanni Battista), prodala je svoj dio šeste klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu Katarini Silaz (Silaz, Catarina). Nadnevak prodaje nije naveden.³⁸

Covaz, Giuseppe, uz župnika Težaka i Antonija Seghera predstavljao je općine Pazinske knežije na prijemu kod cara Franje I. u Pazinu 1816. godine.³⁹ Osim materinskoga talijanskog jezika govorio je i pisao njemački, francuski te hrvatski jezik, što je bila rijetkost među intelektualcima njegova vremena. Bio je zastupnik u Istarskom saboru od njegova osnutka, a od 1861. do 1863. i pazinski gradonačelnik.⁴⁰

Curellich (Kurelić), obitelj koja je posjedovala kuću pokraj sakristije župne crkve u Pićnu 1827. godine.⁴¹

Curellich, Giovanni (Kurelić, Ivan), naslijedio je Gortana N. N. 1812. u posjedovanju desete klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.⁴²

Curellich, Giovanni (Kurelić, Ivan), posjedovao je 1812. petu klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.⁴³

³⁶ Kronika, str. 2.

³⁷ Isto, str. 15. *Schematismo dell'Imperiale Regio Litorale Austriaco–Illirico*, Trieste 1819., str. 143.

³⁸ Kronika, str. 4.

³⁹ Kronika, str. 10.

⁴⁰ Istrapedia, s.v. Covaz, Antonio (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/585/covaz-antonio>, pristupljeno 15. 7. 2023.).

⁴¹ Kronika, str. 18.

⁴² Isto, str. 4.

⁴³ Isto.

d'Austria, Carlo Francesco, tj. nadvojvoda Karlo Franjo (*1802. +1878.), otac cara i kralja Franje Josipa I. (1848. – 1916.) i meksičkoga cara Maksimilijana (1864. – 1867.).⁴⁴ U rujnu 1820. dvije je noći prenoćio u Pazinu.⁴⁵

de Corte, Valentino, majstor iz Karnije (*Cargna*) koji je popravio orgulje u pićanskoj župnoj crkvi 1811. godine. Dodao im je zvuk ljudskoga glasa i trubica.⁴⁶

Defranceschi, Giacomo, tj. Giacomo De Franceschi, pripadnik gologoričke obitelji De Franceschi i stric budućega povjesničara Carla. Aktivno je sudjelovao u pobuni Istrana protiv Francuza 1809. godine. I iz ranije je literature poznato da je, zajedno s pićanskim kanonikom Težakom, išao u poklonstveno izaslanstvo u Ugarsku radi izražavanja vjernosti austrijskome caru Franji I.⁴⁷

de Godenberg, Francesco Saverio (Godenić, Franjo Ksaver), nadpop i župnik Gračišća. Zajedno s Vinkom Rajčićem uveo je u službu župnika i dekana Pićna Ivana Antuna Težaka, dotadašnjeg upravitelja župe Pićan, 14. kolovoza 1810. godine.⁴⁸ Godenića (Franciscus Xaverius Godenich) je zareadio za svećenika 24. rujna 1768. godine pićanski biskup Aldrago dei Piccardi.⁴⁹

de Grimschitz, Friderico, tj. Grimschitz, Friedrich, barun i pazinski okružni kapetan od 1832. do 1850. godine, a kasnije, do 1860., predsjednik okružja. Milanović ga je opisao kao stroga i ponosna upravitelja.⁵⁰ Protiv njega je Carlo De Franceschi pisao rugalice.⁵¹ Težak konstatira da ga je car Franjo,

⁴⁴ *Hof-und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich*, Wien 1868., str. 2–3; Britannica, s.v. Franz Joseph (<https://www.britannica.com/biography/Franz-Joseph>, pristupljeno 12. 8. 2023.).

⁴⁵ Kronika, str.13.

⁴⁶ Isto, str. 3.

⁴⁷ Božo MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod u Istri*, knjiga I., Istarsko književno društvo „Juraj Dobrila“, Pazin, 1991., str. 42; Miroslav BERTOŠA, *Etos i etnos zavičaja*, Čakavski sabor – Istarska naklada – »Otokar Keršovani« – Edit – Centro di ricerche storiche, Pula – Rijeka, 1985., str. 206, 215; Kronika, str. 2.

⁴⁸ Kronika, str. 2.

⁴⁹ Jakov JELINČIĆ, *Knjiga ređenja u Pićnu (Prothocollum) (1632. – 1783.)*, Državni arhiv u Pazinu, Općina Pićan, Pazin – Pićan, 2015., str. 219.

⁵⁰ MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 56, 154, 158, 208.

⁵¹ BERTOŠA, *Etos i etnos...*, str. 218.

zadovoljan svojim boravkom u Pazinu, deset dana kasnije iz Trsta imenovao okružnim kapetanom.⁵²

de Hillmayer, Wenceslao, odgovorna osoba za izmjere poradi budućega Franciskanskog katastra u Pićnu. Uz njega su bila još dva „inspektora”, od kojih je jedan za tu priliku stanovao u Pazinu, a drugi u Boljunu. Upravljaio je s petnaest geodeta koji su zajedno s popratnim osobljem i vojnicima boravili u Pićnu i okolici od početka travnja pa do 20. studenoga 1820. godine.⁵³

de Lazanschi, Procopio, tj. Procop Lažanský von Bukowa (*1771. +1823.), austrijski političar, dvorski kancelar s brojim odlikovanjima.⁵⁴ U pratnji cara Franje I. posjetio je i Pazin 1816. godine.⁵⁵

dei Piccardi, Aldrago Antonio (*1708. +1789.), rodio se u Trstu u obitelji Francesca i Giacomo Gregolini. Obrazovao se u rodnome gradu pod okriljem isusovaca u njihovu Kolegiju. Zaređen je za svećenika 1731., nakon deset godina postat će članom tršćanskoga kaptola gdje će 1759. postati dekan. Smrću Giuseppea Cecottija, pićanskoga biskupa, pazinski je knez izabrao Piccardija za njegova nasljednika što je papa potvrdio 1766. godine. Sudjelovao je na prvoj sinodi nove Goričke metropolije (1768.). Privržen prikupljanju arhivskih dokumenata bavio se i prošlošću Pićanske biskupije. Marija Terezija imenovala ga je svojim savjetnikom te mu je dodijelila godišnju naknadu od 300 forinti. Pićanskom je kaptolu, uz ranija tri, dodao još jedan kanonikat. U vrijeme promjena crkvenih administrativnih granica Piccardi je preseljen na biskupsku katedru u Senj 1783., postavši time zadnji pićanski biskup ordinarij. Pićanska je biskupija ukinuta 1788., a Piccardi je preminuo u Trstu 1789. godine.⁵⁶ Prema Težaku, car Josip II. na Piccardijevo je zamolbu za povećanjem kongrue zbog siromaštva biskupske menze odlučio ovu biskupiju ukinuti.⁵⁷

⁵² Kronika, str. 23.

⁵³ Isto, str. 12.

⁵⁴ ÖBL, s.v. de Lazanschi, Procopio (<http://www.biographien.ac.at/oeb1?frames=yes>, pristupljeno 19. 8. 2023.)

⁵⁵ Kronika, str. 10.

⁵⁶ Pietro KANDLER, »Del vescovo di Pedena Aldrago Antonio dei Piccardi«, *L'Istria*, a.5, n. 44 (1850.), str. 300–302.

⁵⁷ Kronika, str. 1.

Dequal, Simone, pazinski prepozit od 1817. do 1840. i dekan.⁵⁸ Predstavljao je pazinski dekanat na prijemu kod cara Franje I. prigodom njegova posjeta Pazinu 1832. godine.⁵⁹

de Rechbach, N. N., tj. Federico barun de Rechbach, državni službenik⁶⁰ koji je predsjedao sastankom održanom 10. lipnja 1823. godine u Pićnu o temi određivanja plaće svjetovnom učitelju i radi priključenja triju beneficija (Gasprotić, Zaglić i Sv. Katarina) kooperaturama.⁶¹

de Rechkron, N. N., tj. Samuel von Rechkron, bio je prvi okružni kapetan u Pazinu.⁶² Podrijetlom iz Ugarskoga Kraljevstva, godine 1834. bio je vitez i dvorski savjetnik te vijećnik sudbenoga stola zagrebačkoga odbora.⁶³

Dermeta, Giuseppe (Drmeta, Josip), sin pokojnoga Ivana (Giuseppe), posjedovao je pola jedanaeste klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu čiji je dio otkupio. Zacijelo je pola spomenute klupe otkupio od Bradičića (Bradicich) ili njegova nasljednika.⁶⁴

de Saurau, Francesco, tj. Franz Josef grof von Saurau (*1760. +1832.), austrijski političar i diplomat. Djelovao je kao ministar policije, financija, predsjednik Dvorske komore, veleposlanik u Rusiji, guverner Lombardije. Obdaren velikim sposobnostima i značajnim talentom za organizaciju, bio je jedan od najvažnijih suradnika cara Franje.⁶⁵ Car ga je poslao organizirati vlast u Istri 1814. godine.⁶⁶

⁵⁸ Pietro KANDLER, *Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale*, Trieste, 1855., str. 132; Josip ŠIKLIĆ, »Pazinska prepozitura i njezini prepoziti«, *Pazinski memorijal* 26-27, Pazin, 2009., str. 334, 335.

⁵⁹ Kronika, str. 23.

⁶⁰ *Schematismo...*, str. 57.

⁶¹ Kronika, str. 16.

⁶² Camillo DE FRANCESCHI, *Povijest Pazinske knežije na temelju isprava*, preveli Robert Matijašić i Klara Buršić-Matijašić, »Josip Turčinović«, Pazin, 2023., str. 123; Kronika, str. 17.

⁶³ *Almanacco per le provincie soggette all'Imp. Regio Governo di Venezia per l'anno 1834.*, Venezia, str. 46.

⁶⁴ Kronika, str. 4.

⁶⁵ ÖBL, s.v. Saurau, Franz Josef von (https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_S/Saurau_Franz-Josef_1760_1832.xml; internal&action=hilite.action&Parameter=Saurau, pristupljeno 19. 8. 2023.).

⁶⁶ Kronika, str. 8.

de Segher, Saverio, nazočan na prijemu kod cara Franje I. prigodom njegova posjeta Pazinu 1832. godine.⁶⁷

de Naüberg, N. N., grof, carev predstojnik kabineta i pratitelj prilikom posjeta Franje I. Pazinu 1816. godine.⁶⁸

de Weissenhauss, Antonio Segher, pazinski gradonačelnik od 1822. do 1825. godine. Bio je djed Antonija Covaza po majčinoj strani.⁶⁹ Uz župnika Težaka i Antonija Covaza predstavljao je općine Pazinske knežije na prijemu kod cara Franje I. u Pazinu 1816. godine. Autor Kronike bilježi ga s apozicijom doktora.⁷⁰

di Porcia, Alfonso Gabriele (*1761. +1835.),⁷¹ tršćanski upravitelj od 1823. do 1835., kada ga je naslijedio Giuseppe de Weingerten.⁷² Dana 10. kolovoza 1823. godine posjetio je s još 18 pratitelja Pićan gdje je objedovao kod župnika Težaka.⁷³

di Spigelfeld, N. N., tj. barun Antonio de Spigelfeld, upravitelj Trsta u dvama navratima; imenovan je 1815. i nanovo 1819. godine.⁷⁴ Preminuo je dva dana nakon ustoličenja Leonardisa za biskupa u Trstu.⁷⁵

di Swarzenberg, Luigi, zacijelo Karl Philipp Schwarzenberg (*1771. +1820.), austrijski plemić i vojskovođa koji je za ratne zasluge bio imenovan 1813. feldmaršalom.⁷⁶ Težak ga spominje kao zapovjednika svih postrojbi protunapoleonske koalicije u bitci kod Leipziga 1813. godine.⁷⁷

Eugenio Napoleone, tj. Eugène de Beauharnais (*1781. +1824.), pastorak francuskoga cara Napoleona I., časnik francuske vojske, potkralj Italije (od

⁶⁷ Isto, str. 23.

⁶⁸ Isto, str. 10.

⁶⁹ Istrapedia, s.v. Covaz, Antonio (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/585/covaz-antonio>, pristupljeno 15. 7. 2023.).

⁷⁰ Kronika, str. 10.

⁷¹ Günther PROBSZT-OHSTOR, *Die Porcia: Aufstieg und Wirken eines Fürstenhauses*, Geschichtsverein für Kärnten, Klagenfurt, 1971., 209–219.

⁷² KANDLER, *Indicazioni per le cose storiche...*, str. 154.

⁷³ Kronika, str. 15, 22.

⁷⁴ KANDLER, *Indicazioni per le cose storiche...*, str. 154.

⁷⁵ Kronika, str. 15.

⁷⁶ HE, s.v. Schwarzenberg, Karl Philipp (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55032>, pristupljeno 13. 7. 2023.)

⁷⁷ Kronika, str. 5.

1805.) i vojvoda Venecije. S Napoleonom se borio u Italiji i Egiptu. Nakon Napoleonova pada 1814. sklonio se kod tasta Maksimilijana I. Bavorskoga te 1817. od njega dobio grofoviju Leuchtenberg s Eichstättom.⁷⁸ Njegova je vojska pobjegla pred vojnim snagama Istrana 1813. godine.⁷⁹

Ferari, N. N., arhitekt župne kuće u Pićnu. U studenom 1829. godine stiglo je vladino odobrenje za njezinu gradnju na temeljenima nekadašnjih zgrada crkvenih beneficija.⁸⁰ To je današnja župna kuća u Pićnu.

Florich, Antonio (Floričić, Antun), posjedovao je zajedno sa Šimunom (Florich, Simone) 1812. četvrtu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.⁸¹

Florich, Giovanni (Floričić, Ivan), posjedovao je 1812. jednu trećinu dvanaeste klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.⁸²

Florich, Mattio (Floričić, Matija), posjedovao je 1812. jednu trećinu dvanaeste klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.⁸³

Florich, Sebastiano (Floričić, Sebastijan), posjedovao je 1812. jednu trećinu dvanaeste klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.⁸⁴

Florich, Simone (Floričić, Šimun), posjedovao je zajedno s Antunom (Florich, Antonio) 1812. četvrtu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.⁸⁵

⁷⁸ EI, s.v. Beauharnais, Eugène de (https://www.treccani.it/enciclopedia/beauharnais-eugenio-de-vicere-d-italia_%28Enciclopedia-Italiana%29/, pristupljeno 14. 7. 2023.; HE, s.v. Beauharnais, Eugène de (pristupljeno 14. 7. 2023. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6476>).

⁷⁹ Kronika, str. 6.

⁸⁰ Isto, str. 20.

⁸¹ Isto, str. 4.

⁸² Isto.

⁸³ Kronika, str. 4.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ Isto.

Fornasar, Antonio (Fornažar, Antun), posjedovao je 1812. jednu trećinu sedme klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.⁸⁶

Fornasar, Biaggio (tj. Biagio) (Fornažar, Blaž), posjedovao je 1812. jednu trećinu sedme klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.⁸⁷

Fornasar, Simone (Fornažar, Šimun), posjedovao je 1812. jednu trećinu sedme klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.⁸⁸

Francesco Primo, tj. Franjo I. (*1768. +1835.), bio je austrijski i rimsko-njemački car. Naslijedio je oca Leopolda II. (1792.), a kao Franjo II. vladao je Svetim Rimskim Carstvom Njemačke Narodnosti. Taj je naziv sam ukinuo 1806. kako titula ne bi pripala Napoleonu I. Nakon poraza u ratu s Napoleonom od 1804. prenio je carsku titulu na Austriju i vladao kao car Franjo I. Zajedno s ministrom Metternichom (1809. – 1848.) isticao se kao protivnik svake političke promjene i kao čuvar monarhijskoga apsolutizma. Nakon političkoga pada Napoleona I. bio je jedan od stupova Svete alijanse.⁸⁹ Primio je poslanike iz austrijske Istre u Ugarskoj 1809. godine.⁹⁰ Težak ga spominje u kontekstu europske politike (bitke kod Leipziga, diktiranja mira Francuskoj, sretnog povratka pape u Rim, Bečkoga kongresa, kongresa u Ljubljani).⁹¹ Posjetio je Pazin u svibnju 1812.⁹² i u lipnju 1832. zajedno sa suprugom Karolinom.⁹³ Nakon dugogodišnje ispražnjene katedre imenovao je Antonija Leonardisa biskupom Trsta 1821. godine.⁹⁴

Francovich, Matheo Francesco (Franković, Matija Franjo), župnik u Pićnu. U Kronici nailazimo na dva različita podatka o njegovu imenovanju žu-

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Isto.

⁸⁸ Isto.

⁸⁹ HE, s.v. Franjo I. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20489>, pristupljeno 7. 7. 2023.).

⁹⁰ Kronika, str. 2.

⁹¹ Isto, str. 5, 7, 8, 13.

⁹² Isto, str. 10.

⁹³ Isto, str. 22.

⁹⁴ Isto, str. 13.

pnikom Pićna. U prvom se navođenju kaže da je 1789. imenovan odlaskom dotadašnjega župnika Seghera te dekanom 1790. godine,⁹⁵ a u drugom se navođenju kaže da je imenovan župnikom 20. rujna 1787. godine. Preminuo je 16. travnja 1806. s navršениh 67 godina.⁹⁶

Friderico Giuglielmo, tj. Fridrik Vilim III. (*1770. +1840.), bio je kralj Prusije od 1797. do 1840. godine. U ratovima protiv Napoleona Prusija je isprva bila neutralna, da bi 1806. pristupila protufrancuskoj koaliciji. Nakon poraza, mirom u Tilsitu (1807.) izgubila je veći dio područja stečenih diobama Poljske. Bečkim kongresom (1815.) vraća ugled europske velesile, no ne i ukupni izgubljeni teritorij koji je pripao Rusiji. Nakon raspada Svetoga Rimskog Carstva (1806.), sjedinjenjem 35 njemačkih država u Njemački savez (1815. – 1866.), Prusija započinje novu etapu jačanja na europskoj sceni.⁹⁷ Težak ga spominje u kontekstu europske politike (bitka kod Lepiziga, diktiranje mira Francuskoj, Bečki kongres).⁹⁸

Fumich, Antonio (Fumić, Antun), naslijedio je Ilijašića (Illiassich, N. N.) 1812. u posjedovanju osme klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.⁹⁹

Gauss, N. N., tj. Petar Antun Gaus (*1646. +1716.), bio je biskup Pićanske biskupije od papine potvrde 1693. do 1716. godine. Pretpostavlja se da se školovao kod isusovaca u rodnome gradu, da bi potom nastavio studije do akademskoga stupnja doktora teologije. Bio je župnik u Bolzanu, a potom u Rijeci gdje je iste godine postao kanonik, nadpop te od 1683. arhiđakon i vanjski vikar pulskoga biskupa za Riječki arhiđakonat. Redovito je izvještavao Svetu stolicu o stanju na području Pićanske biskupije. Kao pićanski biskup podijelio je svete redove preko stotinu kandidata. Prihodi su same Biskupije, koja je tijekom njegova upravljanja brojala od oko 4000 pa do 6000 duša, bili mali pa je s njima mogao preživjeti svega tri mjeseca. Zbog bolesti dobio je 1713. koadjutora Jurja Franju Ksaverskoga Marottija. Bi-

⁹⁵ Isto, str. 1.

⁹⁶ Isto, str. 16.

⁹⁷ PE, s.v. Pruska (<https://proleksis.lzmk.hr/42868/>, pristupljeno 13. 7. 2023.; Britannica, s.v. Frederick William III (<https://www.britannica.com/biography/Frederick-William-III>, pristupljeno 12. 8. 2023.).

⁹⁸ Kronika, str. 5, 7, 8.

⁹⁹ Isto, str. 4.

skup Gaus bio je osoba izrazite pobožnosti i empatije. Sahranjen je ispred glavnoga oltara pićanske katedrale u biskupskoj grobnici u kojoj je, prema pisanju pićanskoga kroničara i župnika Ivana Antuna Težaka, njegov leš pronađen 1811. u neraspadnutu stanju.¹⁰⁰

Ghersinich, Marino (Gržinić, Marino), s obitelji je 1812. posjedovao trećinu četrnaeste klupe što se nalazila ispod orgulja s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁰¹

Giovanni Augusto arciduca d'Austria, tj. Ivan Krstitelj Josip Fabijan Sebastijan Habsburg-Lothringen (1782. – 1859.), austrijski nadvojvoda i feldmaršal te sin cara Leopolda II. Tijekom Napoleonovih ratova bio je vrhovni zapovjednik austrijske vojske kod Hohenlindena (1800.). Zbog njegova nastojanja za nacionalno sjedinjenje njemačkoga naroda te liberalnih uvjerenja 1848. bio je izabran za njemačkoga regenta, no već se naredne godine povukao s položaja.¹⁰² Primio je izaslanstvo iz Istre u Ugarskoj 1809. godine.¹⁰³

Giuseppe II., tj. Josip II. (*1741. +1790.), najstariji sin Marije Terezije i Franje I. Stjepana Lotarinškoga. Stekao je vjersku, vojnu i pravnu naobrazbu. Zarana se upoznao s idejama prosvjetiteljstva proučavajući djela enciklopedista. Godine 1764. proglašen je rimsko-njemačkim carem, premda je upravu Carstva preuzeo tek nakon očeve smrti (1765.), i to kao suvladar Marije Terezije. Pritom je vodio vojne, pravosudne i vanjske poslove. Izdao je Edikt o toleranciji (1781.), kojim su pripadnici svih vjeroispovijesti postali ravnopravni na cijelome teritoriju Monarhije te je uveo državni nadzor nad Katoličkom Crkvom. Za njegove su vladavine unaprijeđeni zdravstvo i socijalna skrb; država je preuzela skrb za zbrinjavanje bolesnika i siromaha,

¹⁰⁰ Kronika, str. 3; Elvis ORBANIĆ, »‘Čovjek koji je početkom 18. stoljeća pobožno živio’. Prinos biografiji Petra Antuna Gausa (1646. – 1716.), pićanskoga biskupa«, *Histria*, 10 (2020.), str. 33–79.

¹⁰¹ Kronika, str. 4.

¹⁰² ÖBL, s.v. Johann, Bapt. Joseph Fabian Sebastian Erzbg. von (https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_J/Johann_Bapt-Joseph-Fabian-Sebastian_1782_1859.xml, pristupljeno 19. 8. 2023.); HE, s.v. Ivan, austrijski nadvojvoda i feldmaršal (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28098>, pristupljeno 7. 7. 2023.).

¹⁰³ Kronika, str. 2.

pa su otvorene mnogobrojne bolnice i prihvatne ustanove.¹⁰⁴ Slijedeći autora Kronike, Josip II. na Piccardijevu je zamolbu za povećanjem kongrue zbog siromaštva biskupske menze odlučio ovu biskupiju ukinuti. Car je, ujedno, kaptolske prihode prenamijenio u župne prihode.¹⁰⁵

Gregorio N. N., tj. Grgur, posjedovao je 1812. dio druge klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu. Drugi dio te iste klupe posjedovao je Ivan Benić Lesić (Benich Lesich, Giovanni).¹⁰⁶

Gregorio XVI, tj. Grgur XVI. (*1765. +1846.), svjetovnoga imena Bartolomeo Alberto Capellari, bio je papa od 1831. do smrti 1846. godine. Priпадаo je redu kamaldoljana. Nije bio sklon reformama u Papinskoj Državi. Odbacivao je pokret za ujedinjenje Italije. Promicao je umjetnost. Osnivač je Gregorijanskoga muzeja u Vatikanu.¹⁰⁷ Potvrdio je na mjesto biskupa u Trstu M. Ravnikara 1831. godine.¹⁰⁸

Horich, N. N. (Horić, N. N.), kooperator župnika Antuna Težaka u Pićnu 1821. godine.¹⁰⁹

Ifsich, Biaggio (tj. Biagio) (Ivšić, Blaž), posjedovao je 1812. trećinu četrnaeste klupe što se nalazila ispod orgulja s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹¹⁰

Illiassich, N. N. (Ilijašić, N. N.), naslijedio ga je Antun Fumić (Fumich, Antonio) 1812. u posjedovanju osme klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.¹¹¹

in Feistenberg, Gaetano de Buset, tj. Ignacije Kajetan Buzetski (*1745. +1803.), tršćanski biskup od 1796. do 1803., a ranije i pazinski prepozit.

¹⁰⁴ HE, s.v. Josip II. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29350>, pristupljeno 6. 7. 2023.).

¹⁰⁵ Kronika, str. 1. Oglednu monografiju o Josipu II. u razdoblju njegove samostalne vladavine vidjeti u: Derek BEALES, *Joseph II. II. Against the World, 1780 – 1780*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013.

¹⁰⁶ Isto, str. 4.

¹⁰⁷ HE, s.v. Grgur XVI. (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/grgur-xvi>, pristupljeno 7. 10. 2024.).

¹⁰⁸ Kronika, str. 22.

¹⁰⁹ Isto, str. 14.

¹¹⁰ Isto, str. 4.

¹¹¹ Isto.

Obavio je duhovnu vizitaciju i nekadašnje Pićanske biskupije u godini njezina ukinuća (1788.). Zapisnik te vizitacije jedini je sačuvan u njezinoj milenijskoj povijesti.¹¹² Buzetski je 1797. zadnji put vizitirao Pićan kada je i podijelio krizmu.¹¹³

Ivancich, Antonio (Ivančić, Antun), nazočan na prijemu kod cara Franje I. prigodom njegova posjeta Pazinu 1832. godine.¹¹⁴

Kutschera, N. N., tj. Johann Nepomuk von Kutschera (*1766. +1832.), bio je časnik austrijske vojske. Imao je velik utjecaj na cara Franju I. čiji je bio najvažniji vojni savjetnik.¹¹⁵ U pratnji cara Franje I. bio je i u Pazinu 1816. godine.¹¹⁶

Lazangni, N. N., bila je udovica i grofica te pratilja carice Karoline Auguste, kao njezin majordom, prilikom njezina posjeta Istri, tj. Pazinu 1832.¹¹⁷

Lazzarich, Giuseppe, tj. Josip Lazarić (*1784. +1859.), bio je časnik austrijske vojske. Djelovao je na potezu Rijeka – Pazin, gdje je podignuo ustanak. Kraj Lindara porazio je francuske postrojbe i zarobio oko 900 vojnika. Zauzeo je Pazin, Pulu i Kopar te je sudjelovao u opsadi Trsta. Za vojne je zasluge promaknut u čin bojnika, dodijeljen mu je Viteški križ Reda Marije Terezije te 1819. barunat s pridjevkom „od Lindara”. Za revolucionarnih gibanja 1848., na Nugentov poziv, u Istri je organizirao dobrovoljačku brigadu. Promaknut je u čin general-bojnika 1849. te je umirovljen 1850.¹¹⁸ U rujnu 1813. s postrojbom od 55 vojnika vodio je protufrancusku akciju u Istri. Težak naglašava njegovu umješnost u tim borbama. U ime generala Nugenta uveo je austrijsku vlast u Istri.¹¹⁹

¹¹² Kronika, str. 13; Elvis ORBANIĆ (priredio), *Ignazio Gaetano de Buset: Visita spirituale del 1788 nell'Istria / Ignacije Kajetan Buzetski: duhovna vizitacija iz 1788. godine u Istri*, Associazione Archivistica Ecclesiastica, Città del Vaticano, 2016.

¹¹³ Kronika, str. 16.

¹¹⁴ Isto, str. 23.

¹¹⁵ ÖBL, s.v. Kutschera, Johann Nepomuk von (https://www.biographien.ac.at/oeb/oebl_K/Kutschera_Johann-Nep_1766_1832.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=kutscher*, pristupljeno 20. 8. 2023.).

¹¹⁶ Kronika, str. 10.

¹¹⁷ Isto, str. 22.

¹¹⁸ HBL, s.v. Lazarić, Josip (<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=11524>, pristupljeno 8. 7. 2023.).

¹¹⁹ Kronika, str. 5, 6.

Leonardis, Antonio (*1756. +1830.), tršćanski biskup od 1821. do 1830. godine.¹²⁰ Od smrti biskupa Buzetskog 1803. ova je biskupija bila vakantna sve do 1821. godine.¹²¹ Težak je opisao svečanost Leonardisova ustoličenja u Trstu,¹²² kao što donosi i zapis o njegovoj smrti.¹²³ Vizitirao je Pićan 1823. godine.¹²⁴

Luches, N. N. (Lukež, NN.), kanonik koji je kao 63-godišnjak naveden kao svjedok poplave na Pićanštini (Gračišće).¹²⁵ Posvjedočio je o želji Pićanskoga kaptola da tijelo biskupa Cecottija bude pokopano u svetištu Katedrale. Bio je jedan od pet pićanskih klerika koje je sazvao župnik Težak zbog otkrića neraspadnuta tijela biskupa Gausa.¹²⁶ Spominje se i u kontekstu trinaeste klupe s lijeve strane prema svetištu.¹²⁷

Luches, Giorgio (Lukež, Juraj), pokojnoga Ivana (Giovanni), posjedovao je 1812. zajedno s Jurjom Vretenarom (Vretenar, Giorgio) petnaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora ispod orgulja unutar župne crkve u Pićnu. Prijašnji su im je vlasnici prepustili bez otezanja jer nisu imali sredstava za njezinu izradu.¹²⁸

Luches, Giovanni (Lukež, Ivan), sin pokojnoga Ivana Krstitelja (Giovanni Battista), posjedovao je 1812. trinaestu klupu što se nalazila preko puta mjesta za moljenje kanonika Lukeža (Luches, N. N.), i to s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹²⁹

¹²⁰ DBF, s.v. Leonardis, Antonio (<https://www.dizionariobiograficodeifriulani.it/leonardis-antonio/>, pristupljeno 18. 8. 2023.); Liliana FERRARI, »Antonio Leonardis, vescovo di Trieste«, *Quaderni giuliani di storia*, 1(2013), str. 139–150.

¹²¹ Kronika, str. 13. Giuseppe CUSCITO, *Trieste. Diocesi di frontiera. Storia e storiografia*, Editreg, Trieste 2017., str. 164–166.

¹²² Kronika, str. 15.

¹²³ Isto, str. 21.

¹²⁴ Isto, str. 16.

¹²⁵ Isto, str. 2.

¹²⁶ Isto.

¹²⁷ Isto, str. 4.

¹²⁸ Isto.

¹²⁹ Kronika, str. 4.

Luches, Giuseppe (Lukež, Josip), sin pokojnoga Marina (Marino), posjedovao je 1812. četrnaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora ispod orgulja unutar župne crkve u Pićnu.¹³⁰

Luigi decimoottavo, tj. Luj XVIII. (*1755. +1824.), bio je brat Luja XVI. i Karla X. te francuski kralj od 1814. do 1815. i od 1815. do 1824. Pred Napoleonom I. Bonaparteom pobjegao je na čelu emigracije u Belgiju (1791.) pa u London. Nakon Napoleonova pada 1814. vratio se pod zaštitom saveznika u Pariz, no za Napoleonovih „sto dana” ponovno odlazi u emigraciju (1815.). Izdao je Ustavnu povelju (1814.) kojom je zajamčio parlamentarizam i potvrdio gotovo sve promjene iz Francuske revolucije. Nastojao je oslabiti ultraroyaliste, koji su tražili odlučniju revanšističku politiku, a predvodio ih je Lujev brat, budući kralj Karlo X.¹³¹ Težak ga spominje u kontekstu europske politike.¹³²

Lukšić, Giuseppe (Lukšić, Josip), sin Marina, posjedovao je tri četvrtine treće klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu. Naknadni je upis bez nadnevka.¹³³

Lupetina, Andrea, nasljednik Šestana (Sestan, N. N.), posjedovao je 1812. sedmu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.¹³⁴

Luxich Bariscon, Giovanni (Lukšić Bariscon, Ivan), posjedovao je 1812. trećinu četrnaeste klupe što se nalazila ispod orgulja s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹³⁵

Maria Luigia, tj. Marija Lujza (*1791. +1847.), kći austrijskoga cara Franje I. Udala se 1810. za Napoleona I. Bonaparteu kome je rodila sina Napoleona Franju. Napustila je Napoleona 1814., nakon što je bio prognan na Elbu. Prema odluci Bečkoga kongresa (1814.) dobila je vojvodstva Parmu i Pia-

¹³⁰ Isto.

¹³¹ HE, s.v. Luj XVIII. (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/luj-xviii>, pristupljeno 7. 10. 2024.).

¹³² Kronika, str. 7, 9.

¹³³ Isto, str. 4.

¹³⁴ Isto.

¹³⁵ Isto.

cenzu, kojima je vladala od 1816.¹³⁶ Težak je spominje u kontekstu njezina odlaska sa sinom u Beč 1814. godine.¹³⁷

Marmont, marescialo, tj. Auguste Frédéric Louis Viesse de Marmont (*1774. +1852.), francuski maršal i generalni guverner Ilirskih pokrajina (1809. – 1811.) Kao časnik sudjelovao je u revolucionarnim ratovima, a istaknuo se u opsadi Toulona 1793. godine. Bio je Napoleonov pobočnik u Italiji i general brigade u Egiptu. Sudjelovao je u Napoleonovu državnom udaru 1799. godine. Od 1806. bio je vojni zapovjednik Dalmacije. Nakon borbi protiv Rusa i Crnogoraca oko Dubrovnika dobio je titulu *duc de Raguse* te proglasio aneksiju Dubrovačke Republike (1808.). U ratu protiv Austrije 1809. u nekoliko je bitaka izvojevao pobjede nad austrijskim jedinicama. Nakon bitke kraj Wagrama imenovan je maršalom, a nakon mira u Schönbrunnu (1809.) generalnim guvernerom Ilirskih pokrajina (1809. – 1811.). Na tom je položaju mnogo učinio za gradnju cesta u Dalmaciji, za uvođenje hrvatskoga jezika u škole i za unaprjeđenje školstva. Nakon Napoleonova pada priklonio se Burboncima. Neuspješno je pokušao ugušiti Srpanjsku revoluciju (1830.), nakon čega je napustio Francusku te se nastanio u Beču 1836. godine.¹³⁸ Imenovao je Težaka župnikom i dekanom u Pićnu u kolovozu 1810. godine.¹³⁹

Marzaz, Giorgio, posjedovao je 1812. trećinu jedne polovine petnaeste klupe što se nalazila ispod orgulja s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁴⁰

Marzaz, Giovanni, posjedovao je zajedno s Marinom Marzazom 1812. polovinu petnaeste klupe što se nalazila ispod orgulja s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁴¹

¹³⁶ DBI, s.v. d'Asburgo Lorena, Maria Luigia; ([https://www.treccani.it/enciclopedia/maria-luigia-d-asburgo-lorena-imperatrice-dei-francesi-e-regina-d-italia_\(Dizionario-Biografico\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/maria-luigia-d-asburgo-lorena-imperatrice-dei-francesi-e-regina-d-italia_(Dizionario-Biografico)/)), pristupljeno 7. 10. 2024.); HE, s.v. Marija Lujza (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/marija-lujza>), pristupljeno 7. 10. 2024.).

¹³⁷ Kronika, str. 7.

¹³⁸ HE, s.v. Marmont, Auguste Frédéric Louis Viesse de (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39059>), pristupljeno 7. 7. 2023.).

¹³⁹ Kronika, str. 2.

¹⁴⁰ Isto, str. 4.

¹⁴¹ Isto.

Marzaz, Marino, posjedovao je zajedno s Giorgiom Marzazom 1812. polovinu petnaeste klupe što se nalazila ispod orgulja s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁴²

Marzaz, Simone, posjedovao je 1812. dvije trećine jedne polovine petnaeste klupe što se nalazila ispod orgulja s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁴³

Millanich, N. N., tj. Giuseppe Millanich, bio je kanonik Sv. Justa (1819., 1822.).¹⁴⁴

Montecuccoli, Francesco Enea, tj. Francesco Enea Montecuccoli Laderchi (*1757. +1830.), rođen je u Modeni u plemićkoj obitelji Montecuccoli Laderchi. U Beču je pohađao Theresianum, a potom je nastavio školovanje u *Accademia di Savoia*. Bio je i podestat Modene u vrijeme Napoleona, što je nastavio biti i nakon njegova gubitka vlasti. Napoleon mu je dodijelio naslov carskoga grofa, počastio ga je i Franjo I. Austrijski titulom komornika. Ugoštio je cara Franju u svom pazinskom kaštelu 1816. gdje mu je car iskazao zahvalnost zbog služenja carskoj obitelji. Bio je član Viteškoga malteškog reda i najvažnije masonske lože tadašnje države sa sjedištem u Beču (*Zur gekrönten Hoffnung*). U braku s groficom Carlottom Franco iz Vicenze imao je samo jednoga sina, Raimonda (r. 1804.), čijom će smrću 1873. izumrijeti ova grana obitelji.¹⁴⁵ Obitelj Montecuccoli držala je u svojem posjedu kaštel u Pazinu od 1767. do 1945. godine.¹⁴⁶ Otkupio je pićanski biskupski feud za 75 000 forinti 1806. na javnoj dražbi održanoj u Ljubljani.¹⁴⁷

Napoleone, imperatore de Francesi, tj. Napoleon I. Bonaparte (*1769. +1821.), francuski car i vojskovođa. Proveo je opsežne političke i upravne

¹⁴² Isto.

¹⁴³ Isto.

¹⁴⁴ Isto, str. 15. *Schematismo...*, str. 143.

¹⁴⁵ Giuseppe ORLANDI, »Due massoni modenesi nella Vienna di W. A. Mozart: Raimondo ed Enea Francesco Montecuccoli«, *Atti e memorie. Deputazione di Storia Patria per le Antiche Provincie Modenesi*, ser. XI, vol. XIV (1992.), str. 219–258.

¹⁴⁶ DE FRANCESCHI, *Povijest Pazinske knežije...*, str. 118. U svom izvještaju od 7. kolovoza 1945. godine Ferdinand Hauptmann navodi da je pazinski kaštel „danadanas još privatno vlasništvo knezova Montecuccoli (iz Modene)“. (Markus LEIDECK, »Izvještaji Ferdinanda Hauptmanna o stanju arhiva na području Istre i Rijeke Oblasnomu narodnomu odboru za Istru«, *Arhivski vjesnik*, 58 (2015.) 1, str. 52).

¹⁴⁷ Kronika, str. 1.

reformu. Nakon neuspjela pohoda na Rusiju 1812. poražen je 1813. u bitci kraj Leipziga. Nakon pada Pariza 1814. abdicirao je i pobjegao na otok Elbu. Već se 1815. vratio u Francusku i tijekom tzv. sto dana ponovno preuzeo vlast. Britansko-pruska vojska porazila ga je 1815. u bitci kraj Waterlooa, nakon čega je prognan na otok Sv. Helenu u južnom Atlantiku, gdje je i umro. Napoleonovu su vlast u Istri (1805. – 1813.) obilježili upravno-teritorijalni preustroji, pokušaji modernizacije, gradnja cesta i rudnika.¹⁴⁸ Težak ga spominje u kontekstu europske politike iskazujući svoj negativan stav.¹⁴⁹

Novljan, N. N., iz Boljuna, pomagao je u ustanku protiv francuske vlasti u Istri 1813. godine.¹⁵⁰

Nugent, N. N., tj. Laval Nugent-Westmeath (*1777. +1862.), časnik austrijske vojske. Godine 1813. ušao je u Rijeku te je, pobijedivši francusku vojsku u Istri, zauzeo Trst i nastavio s vojnim operacijama u Italiji. Od 1817. do 1820. bio je zapovjednik napuljske vojske. Od 1822. bio je riječki patri cij, a od 1824. član Hrvatskoga sabora. U vrijeme dok je bio zapovjednik Primorja (1834. – 1835.), dao je obnoviti Trsat i podići više utvrda u Istri i na kvarnerskim otocima. Istaknuo se i u hrvatskom narodnom preporodu.¹⁵¹ Težak ga spominje u kontekstu borbi protiv Francuza na širem prostoru Istre.¹⁵²

Parisini, Gieminiano, inspektor Knežije koji je prilikom preseljenja sjedišta cirkularnoga kapetana iz Trsta u Pazin 1. kolovoza 1825. godine uime grada Pazina u tamošnjem kaštelu organizirao objed za 40 uzvanika. Prema Težakovu mišljenju Parisini je, uz Nikolu Kaligarića (Calligarich, Niccolò), bio ključna osoba u ovoj promjeni sjedišta uprave.¹⁵³

¹⁴⁸ HE, s.v. Napoleon I. Bonaparte (<https://www.enciklopedija.hr/clanak/napoleon-i-bonaparte>, pristupljeno 7. 10. 2024.); Nevio ŠETIĆ, *Napoleon u Istri : Istra za francuske uprave 1805. – 1813.*, Istarska književna kolonija „Grozđ“, Pula, 1989.

¹⁴⁹ Kronika, str. 5, 7, 9.

¹⁵⁰ Isto, str. 5.

¹⁵¹ HE, s.v. Nugent-Westmeath, Laval (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44369>, pristupljeno 13. 7. 2023.).

¹⁵² Kronika, str. 5, 6.

¹⁵³ Isto, str. 17, 18.

Perinić, Ivan, posjedovao je s Ivanom Zigantom petu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Ta je klupa 1812. bila u posjedu obitelji Brajša (Braissa).¹⁵⁴

Pino, N. N., tj. Domenico Pino (*1760. +1826.), časnik u Napoleonovoj vojsci na području Italije i Europe. Zbog zasluga u Napoleonovoj vojsci dobio je titulu grofa Kraljevine Italije, a potom i grofa Francuskoga Carstva.¹⁵⁵ Predvodio je trostruko brojnije vojne snage protiv generala Nugenta 1813. godine.¹⁵⁶

Pio Settimo, tj. Pio VII. (*1742. +1823.), svjetovnoga imena Gregorio Luigi Barnaba Chiaramonti, bio je papa od 1800. do 1823. godine. Pripadao je Redu sv. Benedikta. Nazočio je Napoleonovoj krunidbi za francuskoga cara u Parizu 1804. godine. Kada je odbio podržati kontinentalnu blokadu Velike Britanije, francuska je vojska okupirala Rim (1808.) te je priključila Papinsku Državu Francuskome Carstvu. Papa je bio uhićen (1809.) i zatočen najprije u Savoneu, a zatim u Fontainebleau (1812.). Ondje je bolestan (1813.) potpisao Galikanski konkordat prema kojem se Crkva mora prilagoditi francuskim zakonima. Taj je konkordat ubrzo opozvao. Slom Carstva omogućio je njegov povratak u Rim (1814.), gdje se posvetio obnovi države, ponovno uspostavljene na Bečkom kongresu (1815.). Obnovio je Družbu Isusovu (1814.), koja je bila ukinuta 1773. godine.¹⁵⁷ Po oslobođenju od Napoleonova zatočeništva dočekala ga je na rijeci Taro austrijska vojska s pripadnicima istarske bojne.¹⁵⁸

Pio VIII. (*1761. +1830.), svjetovnoga imena Francesco Saverio Castiglioni, bio je papa od 1829. do 1830. godine. Od 1816. imenovan je cesenskim biskupom i kardinalom, a 1821. frascatijskim biskupom. S obzirom na svoje loše zdravstveno stanje, političke je poslove prepustio kardinalu Giuseppeu Albaniju. Uspostavio je crkvenu hijerarhiju u Nizozemskoj i osudio libe-

¹⁵⁴ Isto, str. 4.

¹⁵⁵ DBI, s.v. Pino, Domenico (https://www.treccani.it/enciclopedia/domenico-pino_%28Dizionario-Biografico%29/, pristupljeno 13. 7. 2023.).

¹⁵⁶ Kronika, str. 5.

¹⁵⁷ HE, s.v. Pio VII. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48318>, pristupljeno 14. 7. 2023.).

¹⁵⁸ Kronika, str. 7.

ralizam te je prihvatio Srpanjsku revoluciju u Francuskoj 1830. godine.¹⁵⁹ Težak ga spominje zbog proglašenoga Jubileja 1829. godine.¹⁶⁰

Prencis, Agostino, iz Karnije (Cargna), suradnik Valentina de Cortea u popravljaju orgulja župne crkve u Pićnu 1811. godine.¹⁶¹

Rajcich, Vincenzo (Rajčić, Vinko), na čelu administracije Pazinske knežije kada je, zajedno s gračaškim župnikom, uveo u službu pićanskoga župnika Ivana Antuna Težaka 1810. godine.¹⁶²

Raunicher, Matteo, tj. Matevž Ravnikar (*1776. +1845.), tršćanski biskup od 1830. do 1845. godine. Ujedno je bio i prvi biskup ujedinjenih biskupija, tršćanske i koparske. Kao religiozni pisac, prevoditelj i autor školskih udžbenika snažno je pridonio narodnom preporodu Slovenaca.¹⁶³ Težak opisuje njegovo imenovanje i ustoličenje u Trstu.¹⁶⁴

Rossetti, N. N., tj. Bernardo de Rossetti (*1756. +1817.), barun, upravitelj Primorske gubernije od 1815., a od sredine kolovoza 1816. do smrti 1817. upravitelj Trsta.¹⁶⁵ U pratnji cara Franje I. kao upravitelj Primorske gubernije bio je i u Pazinu 1816. godine.¹⁶⁶

Rovis, Sebastijan (Rovis, Sebastiano), imao je 77 godina 1811. kada je naveden kao svjedok poplave na Gračašćini.¹⁶⁷

¹⁵⁹ HE, s.v. Pio VIII. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48319>, pristupljeno 20. 7. 2023.).

¹⁶⁰ Kronika, str. 20.

¹⁶¹ Isto, str. 3.

¹⁶² Isto, str. 2.

¹⁶³ ÖBL, s.v. Raunicher (Ravnikar), Matteo (Matevž) (http://www.biographien.ac.at/oeb/oebl_R/Raunicher-Matteo_1776_1845.xml, pristupljeno 19. 8. 2023.); SB, s.v. Ravnikar, Matevž (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi490933/>, pristupljeno 15. 11. 2023.); MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 67.

¹⁶⁴ Kronika, str. 21, 22.

¹⁶⁵ SB, s.v. Rosetti (<https://www.slovenska-biografija.si/rodbina/sbi517102/>, pristupljeno 15. 11. 2023.).

¹⁶⁶ Kronika, str. 10.

¹⁶⁷ Isto, str. 2.

Rovis, Antonio Maria (Rovis, Antun Marija), sindik u Pićnu 1811. godine.¹⁶⁸ Osoba istoga imena i prezimena, a kao sin Sebastijana (Sebastiano), navodi se 1812. kao prvi načelnik (*maire*) Općine Pićan.¹⁶⁹

Rovis, Ellena, kao udovica posjedovala je 1812. jednu trećinu osme klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu. Bila je nasljednica Bellza (Belca, N. N.).¹⁷⁰

Rusich Orsanich, Giovanni (Ružić Oršanić, Ivan), posjedovao je 1812. trećinu osme klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu. Bio je nasljednik Bellza (Belca, N. N.).¹⁷¹

Rovis, Sebastiano, zajedno s neimenovanom braćom posjedovao je 1812. drugu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.¹⁷²

Rovis, N. N., braća koja su 1812. posjedovala drugu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.¹⁷³

Schiera, N. N., kamenoklesar iz Trsta koji je postavljao kamene ploče u svetištu i na pjevalištu pićanske župne crkve 1811. godine.¹⁷⁴

Segher, Pietro Antonio, tj. Segher, Petar Antun pl. Weissenhaus (*1731. +1799.), rođen je u Žminju, a umro u Pazinu. Bio je generalni vikar, a potom kapitularni vikar Pićanske biskupije.¹⁷⁵ Od 1787. postao je pićanski župnik da bi već 1789. bio unaprijeđen položajem opata u Celju u Sloveniji.¹⁷⁶

Sestan, N. N., naslijedio ga je Andrea Lupetina 1812. u posjedovanju sedme klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.¹⁷⁷

¹⁶⁸ Kronika, str. 2.

¹⁶⁹ Isto, str. 3.

¹⁷⁰ Isto, str. 4.

¹⁷¹ Isto.

¹⁷² Isto.

¹⁷³ Isto.

¹⁷⁴ Isto, str. 2.

¹⁷⁵ MILANOVIĆ, *Hrvatski narodni preporod...*, str. 63; SB, s.v. Segher pl. Weissenhaus, Peter Anton (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi931400/>, pristupljeno 21. 7. 2023.).

¹⁷⁶ Kronika, str. 1.

¹⁷⁷ Isto, str. 4.

Sfich, Giorgio (Švić, Juraj), posjedovao je kuću na Pićanštini 1821. godine.¹⁷⁸

Silaz, Catarina (Silaz, Katarina), posjedovala je 1812. dio šeste klupe što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.¹⁷⁹

Smoković, Francesco (Smoković, Franjo), posjedovao je 1812. treću klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu.¹⁸⁰

Smocovich, Giacomo (Smoković, Jakov), posjedovao je 1812. jednu trećinu polovine šeste klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁸¹

Smocovich, Klessar Marino (Smoković, klesar Marino), posjedovao je 1812. polovinu šeste klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁸²

Smocovich, Mattio (Smoković, Matija), posjedovao je 1812. dvije trećine polovine šeste klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.¹⁸³

Spezzi, Giuseppe, bio je slikar iz Milana koji je u pićanskoj župnoj crkvi 1815. iza glavnoga oltara Bogorodici naslikao plašt s pozlaćenom krunom i zvijezdama. Plašt je nosio natpis *Ave gratia plena*. Ujedno je radio na obnovi oltara sv. Mihovila 1830. godine.¹⁸⁴

Süstel, Giuseppe, bio je prepošt u Grazu u Štajerskoj. U svojstvu crkvenoga savjetnika grofa Sauraua pohodio je zajedno s njime Istru 1814. godine. Tom je prigodom posjetio pićanskoga župnika Težaka kao svoga nekadašnjeg (1798.) studenta moralke u Grazu.¹⁸⁵

¹⁷⁸ Isto, str. 14.

¹⁷⁹ Isto, str. 4.

¹⁸⁰ Isto.

¹⁸¹ Kronika, str. 4.

¹⁸² Isto.

¹⁸³ Isto.

¹⁸⁴ Isto, str. 9, 21.

¹⁸⁵ Isto, str. 8.

Tesach, Giovanni Antonio, tj. Težak, Ivan Antun, autor je Pićanske župne kronike. Kao kooperator župniku Frankoviću pomogao je urediti pićanski Stališ duša. Maršal Marmont imenovao ga je župnikom i dekanom Pićna.¹⁸⁶ Sazvao je sav pićanski kler (petoricu) zbog otkrića neraspadnuta tijela biskupa Petra Antuna Gausa.¹⁸⁷ Održao je pozdravni govor caru Franji I. na granici Svetvinčenta i Žminja u ime klera i naroda Istre 1816. godine. Uz Giuseppea Covaza i Antonija Seghera predstavljao je općine Pazinske knežije na prijemu kod cara Franje I. u Pazinu iste 1816. godine. Caru je u Pazinu predstavio novopodignuti spomenik pobuni Istrana što se dogodila u rujnu 1813. godine.¹⁸⁸ Dao je u Trstu napraviti pečat Župe Navještenja Marijina 1820. godine.¹⁸⁹ Kao počasni kanonik Sv. Justa nazočio je ustoličenju Antonija Leonardisa za tršćanskoga biskupa 1822. godine.¹⁹⁰ Prigodom posjeta Pićnu tršćanskoga upravitelja i njegove pratnje u kolovozu 1823. godine Težak im je priredio objed.¹⁹¹

Sudjelovao je u vizitaciji Tršćanske biskupije kao pratitelj biskupa Leonardisa te iste godine¹⁹² kada je i održao sastanak u Pićnu s državnim predstavnikom barunom de Rechbachom o temi plaćanja učitelja i kooperatora.¹⁹³ Osim što je bio počasni kanonik Sv. Justa, župnik i dekan pićanski, obavljao je i posao školskoga inspektora.¹⁹⁴ Na prijemu kod cara Franje I. prigodom njegova drugoga posjeta Pazinu 1732. govorio je u ime dekana nekadašnje austrijske Istre te posjednika.¹⁹⁵

Tesach, Orsolla (Težak, Uršula), imala je 72 godine kada je navedena kao svjedokinja poplave na Gračašćini.¹⁹⁶

¹⁸⁶ Isto, str. 1., 2. Dodatne podatke o njemu vidjeti u uvodnom tekstu (*Historiografska bilješka uz Pićansku župnu kroniku (1812. – 1832.)*).

¹⁸⁷ Kronika, str. 2.

¹⁸⁸ Isto, str. 10.

¹⁸⁹ Isto, str. 13.

¹⁹⁰ Isto, str. 15.

¹⁹¹ Isto, str. 15.

¹⁹² Isto, str. 16.

¹⁹³ Isto, str. 17.

¹⁹⁴ *Schematismo...*, str. 149.

¹⁹⁵ Kronika, str. 23.

¹⁹⁶ Kronika, str. 2.

Tesach, Giovanni Antonio (Težak, Ivan Antun), posjedovao je zajedno s Vinkom Težakom (Tesach, Vincenzo) 1812. treću klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Obojica su bila nasljednici stanovitoga Ivšića (Ifsich, N. N.). Posjedovali su te iste godine i šestu klupu prema oltaru sv. Nicefora.¹⁹⁷

Tesach, Vincenzo (Težak, Vinko), posjedovao je zajedno s Ivanom Antunom Težakom (Tesach, Giovanni Antonio) 1812. treću klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Obojica su bila nasljednici stanovitoga Ivšića (Ifsich, N. N.). Posjedovali su te iste godine i šestu klupu prema oltaru sv. Nicefora.¹⁹⁸

Tognana, N. N., tj. Giuseppe Tognana de Tonenfeld (Tonnefeld), župnik u Novigradu, kanonik Sv. Justa (1819., 1822.) i konzistorijalni savjetnik.¹⁹⁹ Težak ga spominje po ulozi koju je imao pri ustoličenju Leonardisa za tršćanskoga biskupa.²⁰⁰

Tomich Chiop, Antonio (Tomić Čop, Antun), sin pokojnoga Matije, posjedovao je jednu trećinu osme klupe s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu. Bilo je to vjerojatno nakon smrti Ellene Rovis.²⁰¹

Tradmanskendorf, N. N., tj. Trauttmansdorff-Weinsberg, Ferdinand zu (*1749. +1827.), austrijski diplomat i dvorski službenik.²⁰² Bio je u pratnji cara Franje I. prilikom posjeta Pazinu 1816. godine.²⁰³

Ursich, Michelle (tj. Michele) (Ursić, Mihovil), stolar iz Trsta koji se oženio u Pazin 1811. godine. Napravio je klupe za župnu crkvu u Pićnu 1812. godine.²⁰⁴

¹⁹⁷ Isto, str. 4.

¹⁹⁸ Isto.

¹⁹⁹ *Schematismo...*, str. 143.

²⁰⁰ Kronika, str. 15.

²⁰¹ Isto, str. 4.

²⁰² ÖBL, s.v. Trauttmansdorff-Weinsberg, Ferdinand d. Ä. Fürst zu (https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_T/Trauttmansdorff-Weinsberg_Ferdinand_1749_1827.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=von%20Trauttmansdorff*, pristupljeno 15. 11. 2023.).

²⁰³ Kronika, str. 10.

²⁰⁴ Isto, str. 3.

Walland (Valland), Giuseppe, tj. Walland, Jožef (*1763. +1834.), od 1818. do 1830. goričko-gradiški biskup. Papa Pio VIII. ustanovio je 1830. nadbiskupiju odredivši joj sjedište u Gorici te je od tada Walland nadbiskup i metropolit. Gorička crkvena pokrajina ubrajala je Ljubljansku, Tršćansko-koparsku, Porečko-pulsku i Krčku biskupiju.²⁰⁵ Težak ga spominje kao glavnoga posvetitelja Antonija Leonardisa u Gorici²⁰⁶ te prvoga nadbiskupa Gorice.²⁰⁷

Vinodolaz, Giovanni (Vinodolac, Ivan), kršanski dekan koji je predstavljao spomenuti dekanat na prijemu kod cara Franje I. u Pazinu 1832. godine.²⁰⁸

Vretenar Rimanich, Giacomo (Vretenar Rimanić, Jakov), posjedovao je 1812. devetu klupu s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu. Ušao je u posjed ove klupe posredstvom svoga sina Andrije (Andrea) jer nitko od prijašnjih vlasnika nije sudjelovao u izdatku izrade nove klupe.²⁰⁹

Vretenar Rimanich, Andrea (Vretenar Rimanić, Andrija), sin Jakova Vretenara Rimanića (Vretenar Rimanich, Giacomo), koji je posjedovao 1812. devetu klupu s lijeve strane prema oltaru sv. Ivana unutar župne crkve u Pićnu.²¹⁰

Vretenar, Giorgio (Vretenar, Juraj), sin pokojnoga Josipa (Giuseppe), zajedno s Jurjem Lukežom (Luches, Giorgio) posjedovao je 1812. petnaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora ispod orgulja unutar župne crkve u Pićnu. Prijašnji su im je vlasnici prepustili bez otezanja jer nisu imali sredstava za novu klupu.²¹¹

Vretenar Marfan, Gian Battista (Vretenar Marfan, Ivan Krstitelj), posjedovao je 1812. šesnaestu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora ispod orgulja unutar župne crkve u Pićnu.²¹²

²⁰⁵ SB, s.v. Walland, Jožef (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi133473/>, pristupljeno 15. 11. 2023.).

²⁰⁶ Kronika, str. 15.

²⁰⁷ Isto, str. 22.

²⁰⁸ Isto, str. 23.

²⁰⁹ Kronika, str. 4.

²¹⁰ Isto.

²¹¹ Isto.

²¹² Isto 4.

Wilington, tj. Wellington, Arthur Wellesley (*1769. +1852.), britanski vojskovođa i političar, zapovjednik britanskih snaga na Kontinentu tijekom Napoleonskih ratova. Postigao je niz pobjeda te za zasluge dobio vojvodski naslov od Wellingtona (1814.) i čin feldmaršala (1815.). U suradnji s Prusima pod zapovjedništvom feldmaršala G. L. von Blüchera pobijedio je Napoleona I. Bonaparteu u bitci kraj Waterlooa (1815).²¹³ Težak ga spominje u kontekstu bitke kod Waterlooa.²¹⁴

Weidmansdorf, N. N., tj. Waidmannsdorf, Friedrich, od studenoga 1826. godine okružni poglavar u Pazinu.²¹⁵ Prije te službe bio je okružni poglavar u Dubrovniku (1819. – 1825.) i Trstu (1825.).²¹⁶

Wolf, Antonio Luigi, tj. Wolf, Anton Alojzij (*1782. +1859.), ljubljanski biskup od 1824. do 1859. godine.²¹⁷ Težak ga navodi kao princa biskupa koji je posvetio M. Ravnikara za tršćanskoga biskupa.²¹⁸

Wrbna, tj. von Wrbna und Freudenthal (Würben und Freudenthal), Rudolph Johann Nepomuk (1761. – 1823.), grof, austrijski pravnik, državni službenik i političar. Smatran je najbližim savjetnikom cara Franje I. i bio je njegov stalni pratilac.²¹⁹ U pratnji cara Franje I. kao njegov komornik bio je i u Pazinu 1816. godine.²²⁰

Wurenbrand, N. N., tj. Wurmbrand, Gundakar Heinrich (*1762. +1847.), grof i službenik na carskom dvoru. Posebno blizak suradnik bio je carici Karolini Augusti. Od 1810. bio je odgovorna osoba za ceremonijal carskoga

²¹³ HE, s.v. Wellington, Arthur Wellesley (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65980>; pristupljeno 17. 7. 2023.)

²¹⁴ Kronika, str. 9.

²¹⁵ Kronika, str. 18.

²¹⁶ Stjepan ČOSIĆ, »Waidmannsdorfov izvještaj o Dubrovačkom okrugu iz godine 1823.«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 38 (2000.), str. 203.

²¹⁷ SB, s.v. Wolf, Anton Alojzij (<https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi844842/>; pristupljeno 15. 11. 2023.).

²¹⁸ Kronika, str. 22.

²¹⁹ ÖBL, s.v. Wrbna und Freudenthal (Würben und Freudenthal), Rudolph Johann Nepomuk Gf. von (https://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_W/Wrbna-Freudenthal_Rudolph-Johann-Nepomuk_1761_1823.xml;internal&action=hilite.action&Parameter=wrba*; pristupljeno 15. 11. 2023.).

²²⁰ Kronika, str. 10.

dvora.²²¹ Nalazio se u pratnji carice Karoline kao njezin dvornik prilikom posjeta carske obitelji Pazinu 1832. godine.²²²

Zara, Antonio (*1574. +1621.), biskup u Pićnu od 1601. do smrti 1621. godine. Studirao je filozofiju na isusovačkome sveučilištu u Grazu. Zahvaljujući bliskom prijateljstvu s nadvojvodom Ferdinandom imenovan je biskupom Pićanske biskupije. Svoje životno djelo, filozofsku enciklopediju *Anatomia ingeniorum et scientiarum sectionibus quattuor comprehensa* (1615.), pisao je u Pićnu. Sudjelovao je u Austrijsko-mletačkom ratu (1615. – 1618.). Proširio je pićansku katedralu Blažene Djevice Marije i posvetio ju Marijinu Navještenju. Preuredio je biskupsku rezidenciju te obnovio ulazna gradska vrata (1613.). Svetoj Stolici slao je izvješća o stanju u Biskupiji. Zaslužan je za širenje ideja Tridentskoga sabora. Pokopan je u prezbiteriju pićanske katedrale.²²³ Prilikom radova u prezbiteriju pićanske župne crkve 1811. spomenuta je nadgrobna kamena ploča biskupa Zare.²²⁴

Zigant, Ivan, posjedovao je uz Ivana Perinića petu klupu što se nalazila s desne strane prema oltaru sv. Nicefora unutar župne crkve u Pićnu. Ta je klupa 1812. bila u posjedu obitelji Brajša (Braissa, Luigi e Francesco).²²⁵

²²¹ DNB, s.v. Wurmbrand, Gundakar Heinrich (<https://d-nb.info/gnd/1104701065>, pristupljeno 15. 11. 2023.); Constantin VON WURZBACH, »Wurmbrand, Gundakar Heinrich«, *Biographische Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 58. Theil, Kaiserlich-königliche Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1889., str. 296–297.

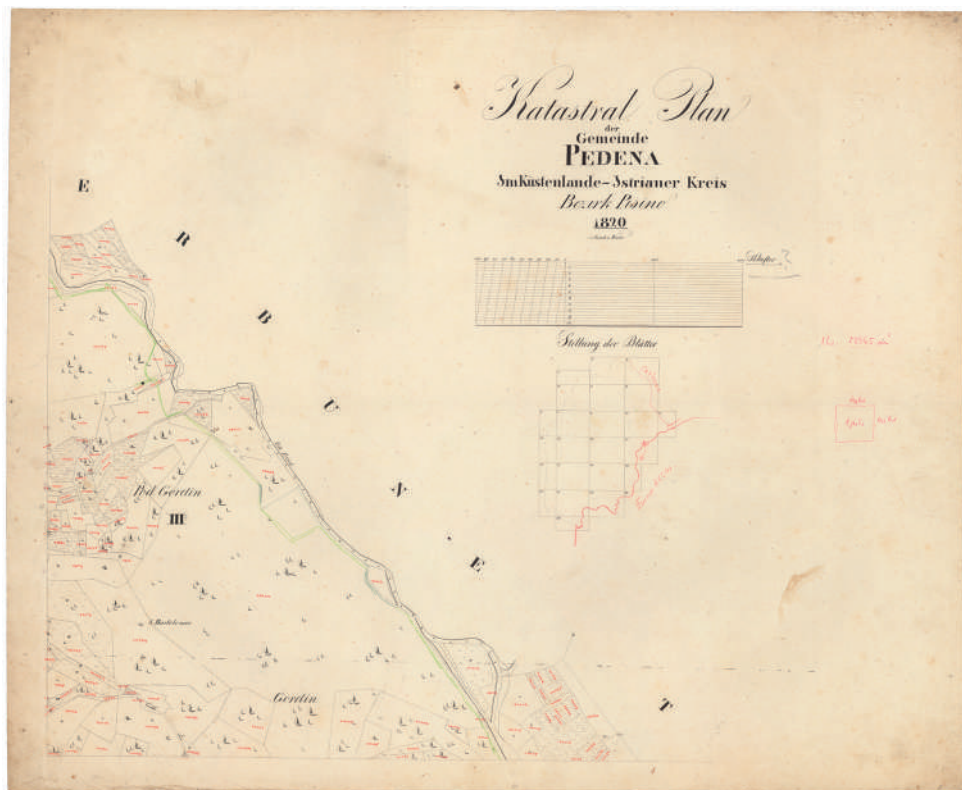
²²² Kronika, str. 22.

²²³ Istrapedia, s.v. Zara, Antonio (<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1476/zara-antonio>, pristupljeno 15. 7. 2023.).

²²⁴ Kronika, str. 2.

²²⁵ Isto, str. 4.

SLIKOVNI PRILOZI

Pićan 1820. (Državni arhiv u Pazinu, HR-DAPA-800, Katastar Istre 1817. – 1960.)

Portret biskupa Antuna Gausa (1693. – 1716.). Rijeka, Nadbiskupijski ordinarijat
(fotografija: Marko Medved)

Portret biskupa Antonija Leonardisa (1822. – 1830.).
Trst, katedrala sv. Justa (fotografija: Giovanni Luca)

Crkva Navještenja Blažene Djevice Marije u Pićnu (fotografija: Mateo Gobo)

Unutrašnjost crkve Navještenja Blažene Djevice Marije u Pićnu (fotografija: Mateo Gobo)

Stube prema platou uz župnu crkvu Navještenja Blažene Djevice Marije
(fotografija: Mateo Gobo)

Župna kuća u Pićnu (fotografija: Mateo Gobo)

Crkva sv. Mihovila (fotografija: Mateo Gobo)

Crkva sv. Roka (fotografija: Mateo Gobo)

Memoria relativa all'Imponevole
con la possibile accuratezza nel
Antonio Desach, onde così li
Origine, e le cose più riguarde
te Parroco, lusingandosi, che

Il Vescovato di Pechina ben antico
secondo altri poi nel secolo quinto
ta cinque 1785 dal Augusto, e
sulla dimanda dell' in allora Vescovo
fino, con la quale ricercava
rendita * e perciò fu promosso
potava vivere, non potrebbero vivere

Il Vicario generale, e dapoi Capitolo
ottanta sette: 1787 fu nominato
abbazia di Cilli nella Styria: neda
austria inferiore uscente
pure nominato decano rurale
Al Teulo Vescovile, essendo egli
fu con la soppressione incamerata
a pubblica Licerazione in Lubiana
Pifino per la summa di seppanta

Le Rendite Capitolari da giuse
così, che la metà del tutto percepì
questo sta profusamente annotato
Li 16 Aprile 1806 d'anni 67. morì
e nell' aprile 1807 fu nominato da
cicha fu Paro di novacco dottore di
sto morì immaturamente li 25 fe
suo Regime col aver posto in ord
in questo Volume contenuta col con
Paro Decano Desach, fece consegnar
sistemato Inventario, e col suo testam
d'una piccola Biblioteca, presa in
fa e di grande vantaggio per il

Angel gospodnji navesti marie, i sa
vno Markbenica gospodnja budi meni
Bria Bud ucinjena bi, i pribiva u nam
od sebe, ako ochie, bivaš na lemlj
: doči krivo. q. ne posheli na baji kar
beet lapovedi svete
sveto ma

Cifena: 15,00 €